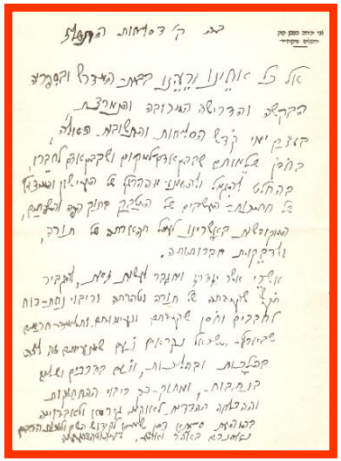
באהבה ובאמונה

הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

40 שנה לפטירתו

לא תגורו!

[מתוך]

א. ועל זה ועיכוב תקומת קודש נחלת ד' לעם ד"ן עתידין לתת את הדין כל גדולי ישראל ומחם יבקש מ' עלנו הבית העולב' באור החיים. ויקרא כ"ה, כ"ח].

ב. **חטא ופשע מסירת קרקעותינו של ארץ ישראל נחלת אבותינו לרשות גויים** איש אלא תועלתה של חשבון דעת אמונת ולא שתר – וזה לא לטובתם של ישראל אלא לרעתם ולכשלונם וחילה. כמו לדידיתם ולסכנתם. ד' ישמרנו. ולחרפתם ולדראונם.

ג. אין שום צד היתר, לאיסור־הורה כפול ומחלט זה של מסירת איזה חלק של קרקעותינו לרשות גויים, וד', לצמיתות ובהחלט, ולפיכך החייב על כל אדם מישראל ועל גדול תורת בישראל, **על כל שר ממשלה בישראל**, על כל איש עבא בישראל, **למנוע ולעכב** את זה בכל אומץ ועוז, ומן השמיים ישיישענו.

ד. עד כמה שהוא מעציבה ומזעזעת המציאת־המילולים המלאכותית של עיקומי־התורה וסילופי־משנות בלפי גבולות בירושלים ואת, בתאמר אלוקים ומישהו זה, שאינו ניתן למתיקום ולחשתלה – הוי אומר אלה, חוכא ואטלולא, צחוק והבל. – אם גם מבאיב ומקשית בפרפורי בשלדישעו. – וחו לא מידי.

ה. כל מה שייעיעה בפועה בלתי־חוקי זה, בניגוד ובקלקול לשלימות תורת ישראל ולחוקי בשתון ישראל, אם מצד שרבושי מדינאים או מצד חיסוסי תלמידיהכמים, הוא בעל ומבוטל מיסודו ולעולם מבחינת חקיקות התשטורית והמוציאות הממשית של עם ישראל, בכוחם של כל ישראל, מעתה ועד עולם, ואין לכל זה שום ערך משפטי וממשי ואי עבדי לא מהני ד' צ' מישנב לנו אלוי יעקב שלה. ודבר ד' ומשפט תורתו, של בורא עולם ונותן חיירותו לעמו, לעולם יעמוד וחקמים.

צבי יהודה הכהן קוק

40 שנה לפטירתו

סיפורים

תרנ"א - תשמ"ב

לקט: שמואל כ"ץ, רב בתי ספר בירושלים

היחס לתלמידיו, עצות והדרכה

אם המצב לאחר יאוש - יש ללכת

הרב צפניה דרורי מספר: הרצי"ה לא גידל אותנו ב"נפטלין של תורה". הוא חיברנו לעולם המעשה, ושלחנו לשליחויות צבוריות.

הוא חינך אותנו להיות ספונים תקופה ניכרת בלימוד בבית המדרש בבחינת "נער לא ימיש" כדי להתמלא בתורה, אך יחד עם זאת לחוש ולדעת מתי עלינו לצאת, ולעסוק בעם ישראל. גם בתקופת הלימוד הוא הטיל עלינו מדי פעם שליחויות לרבנים ולשרים, וכך הדריכנו כיצד לנהוג בעסקי צבור.

הרצי"ה חזר ושינן לנו: "אתם תהיו מנהיגי הדור הבא. בדור שלכם תיאלצו להתמודד עם סיבוכים קשים משהיו לנו, על כן עליכם להכשיר את עצמכם לגדלות אמונה ונחישות אמת".

אחרי מלחמת ששת הימים, היתה האוירה בעיירה קרית שמונה שבצפון קשה. היו שם מריבות פוליטיות מרות, אנשים קשים הטילו מוראם זה על זה, היה מתח בין העדות, והיו בעיות דיור ותעסוקה. מערכת פיקוח הכשרות קרסה, ושומרי הכשרות חששו לקנות בשר באיטליזים.

זעקת העיירה הצפונית עלתה לכנסת וועדותיה, ועל רקע זה פנו אלי והציעו לי לעזוב את ירושלים ולשמש רב בעיירה. אנשי ציבור לחשו לאוזני את שבחה. הנה הסתיימה המלחמה, הם אמרו, קרית שמונה תהיה בעתיד הקרוב לעיר הבירה של הצפון, ובבוא השלום המיוחל תיהפך למרכז סחר ותעשייה בין ישראל, סוריה ולבנון.

שר הדתות דאז, ד"ר זרח ורהפטיג, וסגנו, בנימין שחור, חברו יחד לרב הראשי, וכולם לחצו עלי להציע את מועמדותי לרב המקום, לנוטו את חיי הדת ולפעול לאיחוד העיר המסוכסכת.

באותם ימים שימשתי כראש הישיבה לצעירים ב"מרכז הרב". הרב הראשי יצחק נסים פנה אל הרצי"ה בעניין, וראש הישיבה ביקשני לצאת צפונה באומרו: "ראה בעיניך את המצב ושוב אלי".

הגעתי לקרית שמונה, והתחושה היתה קשה. פגשתי את הציבור, את פשוטי העם, וחיפשתי לשווא את הדתיים האשכנזים, שאני אמור להיות רבם. רבים התייחסו אלי בחשדנות רבה, שכן מנוסים היו בהבטחות. היו שאמרו: "אם היית בא לפני עשר שנים, היה טוב, אך עתה מאוחר מדי, הילדים בגרו, והנוער כבר התקלקל".

חזרתי לרצי"ה וסיפרתי לו על המתרחש בקרית שמונה. כשהוא שמע הגיב ואמר: "אם כך המצב, והכל לאחר ייאוש, חייב אתה ללכת לקרית שמונה!"

גם מתאים וגם עניו

סח הרב אורי כהן: כשהרב חש שתלמיד מסויים הגיע לשלב של בשלות ויש באפשרותו לצאת ולתרום לעם ישראל, הוא שלח אותו לשמש בתפקידים שונים כראשות ישיבה או רבנות.

לא פעם קרה שהוא פנה לתלמיד בהצעה כלשהי, והתלמיד השיב: "אני עוד לא מתאים". או אז היה משיבו: "נו, אם כך יש לך עוד מעלה, אתה גם עניו!"

משמיע ישועה, עמ' 480-481

וולברשטין הילה, קליין הרב שלום ורז שמחה (עורכים), **משמיע ישועה: לדמותו של הרב צבי יהודה קוק,** מרכז שפירא תש"ע.

הנשלח לשליחות קודש - אינו ניזוק בחנוך ילדיו!

סיפר הרב ישעיהו מיטליס: חותני הרב אהרן קלר, רבה של נהריה, פנה לרב צבי יהודה, וביקשו לשלוח לנהריה אברך מהישיבה, לסייע בצרכים הרוחניים הרבים שבעיר.

שאלו הרצי"ה - "מדוע צריך אתה לחפש אברכים, הלוא יש לך את חתנך, שלמד מספר שנים בישיבה?" נענה חותני להצעה, והרצי"ה ביקש שאעבור לנהריה. ניסיתי להתנגד, אך הרצי"ה המריץ אותי, באמרו שיש בכך משום כיבוד אב, ובנוסף - שליחות חשובה בחיזוק המקום.

העליתי בפניו את הטיעון החינוכי. היו לנו אז ארבעה ילדים ובנהריה לא היו מוסדות חינוך מתאימים, אך הרצי"ה אמר: "מי שנשלח לשליחות קודש - אינו ניזוק בחנוך ילדיו!"

לימים, במסיבה בירושלים בכ"ח אייר, שמעתי את הרב מנחם יהודה אושפיזאי, רבה הקשיש של רמת גן, שסיפר, שכששלחו הראי"ה קוק לכהן כרבה של רמת גן הוא חשש לחינוך ילדיו. בירכו מרן הרב באומרו: "מי שהולך לשליחות קודש לא יינזק בחנוך ילדיו!". ברכת אברהם (הראי"ה) ניתנה לבנו הרצי"ה.

הרב הדריכני כי חשוב ללבוש "חלוקא דרבנן", שכן בעיר אין תודעה ויחס לתלמידי חכמים, ולכן חשוב שלבושם יהיה מכובד בעיני הבריות.

שם, עמ' 485-6

עוד ניפגש

סיפר הרב דוד פוטאש: כשהייתי ילד בכיתה ח' גרתי בשכנות לרב צבי יהודה, והיינו אנו הילדים משחקים בכדורגל ברחוב עובדיה, בו גר הרב. פעמים היה בא אחר הצהרים הרב יוסף בדיחי, ומבקש מאיתנו להיכנס לבית הרב על מנת להשלים מניין למנחה.

זכורני שבסוף התפילה היה הרב שואל כל ילד לשמו, וטופח לו בחיבה על לחיו או כתפו. פעם אחת תפסני בידי ולחש לי: "דוד, עוד ניפגש". ואכן כחמש שנים לאחר מכן הגעתי ללמוד בישיבה.

שם, עמ' 541

כותב על הלב

סיפר הרב דב ביגון: בהיותי מדריך ב"ישיבה לצעירים", נתקלתי בבעיות משמעת רבות, העבודה היתה קשה וחפצתי לפרוש. כדרכי בעת התלבטות, ניגשתי להתייעץ עם הרצי"ה. סיפרתי לו שקשה לי. שאלני הרב: "אז מה אתה רוצה להיות?" - "סופר סת"ם" - עניתי. "למה?" - תמה הרב. "סבי היה גם הוא סופר סת"ם. בעבודה זו אוכל לכתוב שתי מזוזות ליום, להתפרנס בכבוד, ובמשך שאר היום אשב ואלמד בשקט ללא הפרעה".

שמע הרב את דברי ואמר: "סופר סת"ם כותב על קלף, ואילו מחנך כותב על הלב - מה אם כן אתה מעדיף לעשות?"...

שם, עמ' 549

מדריך זו אחריות גדולה

סיפר הרב אליהו מאלי: כשהדרכתי בסניף "בני עקיבא" בחיפה, עוד בטרם הגיעי ללמוד בישיבת "מרכז הרב", עלינו חבורת מדריכים למספר ימים לירושלים. בשעות היום טיילנו, ואחרי הצהרים נפגשנו עם דמויות מיוחדות.

באחד הימים הציעה הקומונרית שאירגנה את הנסיעה, שנלך להיפגש עם הרב צבי יהודה. הגענו לביתו, אמרנו לרב בדיחי שאנו מעוניינים לשמוע שיעור, והרב ניאות.

כשנכנסנו שאל הרצי"ה: "מי אתם?" והשבנו "אנחנו מדריכים". שמע זאת הרב ואמר לנו בכובד ראש: "מדריך? מדריך זו אחריות גדולה!" - משפט זה מצלצל באוזני עד היום. דמות המדריך בתנועת הנוער משפיעה מאוד על החניך. החניך מתייחס למדריך בהערצה, ביראת כבוד, וכדוגמה לחיקוי. הרב צבי יהודה ראש הישיבה הזקן, שהיה לכאורה מרוחק מאיתנו בני נוער צעירים כל כך, מסוגל היה להבין את מצבנו לאשורו, ולומר לנו את הדבר הנכון, שלהיות מדריך זו אחריות עצומה.

ואז, שאל הרב בדיחי: "אולי נושיב את הבנות בחדר הפנימי?"

באותה עת לא היתה כלל מודעות ב"בני עקיבא" לצורך בפעילות נפרדת. הרב, שהבין במאי עסקינן, ובחושיו המחודדים הכיר את המציאות המורכבת, השיב: "לא! הבנים מסביב לשולחן, והבנות בשורה השניה. הבנות תישארנה כאן, אך לא בערבוביה!"

התיישבנו, והרב החל להעביר שיעור. לא הבנו את דבריו, אולם, הרב הסתכל עלינו, ואנו הרגשנו שדרך עיניו הכחולות זורמות אלינו נהרות של אהבה. מעולם לא הרגשתי שטף כה עצום של אהבה שאדם מרעיף על זולתו, אהבה אין קץ וללא גבול.

בסוף השיעור, קם הרב מכיסאו וליווה אותנו. הוא יצא מפתח הבניין, צעד עימנו עד קצה השביל, ואז עמד והתבונן בנו עד שהתרחקנו.

לימים התברר לי, שבדרך כלל לא היה מלווה גם אנשים מכובדים ושועי ארץ אלא עד פתח ביתו, ואילו אותנו, חבורת נערים, ליווה עד קצה השביל, והתבונן בנו...

שם, עמ' 557

חברות שכזאת

סיפר הרב זלמן מלמד: הרב אהב אותנו מאוד, השפעתו עלינו הייתה עצומה, ואנחנו הערצנו אותו!

יחד עם זאת הוא היה גבוה מאוד מעלינו ברוח. גם הפער בגיל היה מאוד משמעותי. כשהגעתי לישיבה, הייתי כבן שבע עשרה והרב בן למעלה משישים. לכן נוצרה גם תחושה מסויימת של ריחוק.

בתקופה הראשונה להיותי בישיבה, היינו בקבוצתנו מספר תלמידים מצומצם. החבורה היתה מגובשת, האוירה היתה טובה מאוד, ובכל זאת היתה לי תחושה של בדידות.

סיפרתי את תחושותי לרב צבי יהודה, אמרתי לו: "אינני יודע מה לעשות. אני אוהב מאוד ללמוד, אוהב את הישיבה, ואוהב את הרב, אך אין לי מספיק חברים, וההרגשה שלי אינה טובה".

אמר לי הרב צבי יהודה: "מה הבעיה? אנחנו נהיה חברים. אני אספר לך את שמעיק עלי, אתה תספר לי את שמעיק עליך, ואנחנו נהיה חברים". הרב אמר לי זאת בטבעיות ובחום רב, כך שחרף פער הגילים העצום, הדבר הרגיעני, ומאוד שימח את ליבי.

שם, עמ' 458

עידוד להרבצת תורה בציבור

סיפר הרב ראובן סיני: לרב צבי יהודה הייתה עין חדה, שקלטה כל תלמיד ותלמיד עד לפרט הקטן ביותר הנוגע אליו. הוא הגיע לכל תלמיד, קיים שיחות עם כל אחד וטיפל בכל העניינים האישיים והכלליים בתשומת לב אבהית מיוחדת, המעוררת הערכה והערצה.

את היחס האישי והדאגה לפרט זכיתי לחוות בעצמי. הרב עקב מקרוב אחר הנעשה איתי ועם משפחתי, הוא ביקר בבית אמי ואחיותיי, תמך ועודד אותי בדברים שונים והיה מייעץ לי לא רק בעניינים רוחניים, אלא גם בעניינים גשמיים. הוא היה לי לא רק לרב נאמן, אלא לאב מסור.

בולטת מאוד הדרך שבה טיפח בחורים צעירים ודחף אותם להשמיע דברי תורה בציבור, כדי להרגילם להפיץ מעיינותיהם חוצה, ובהקשר זה זוכר אני מקרה אישי.

בליל יום העצמאות שנת תשי"ז, התקיים כנס גדול של רבנים, תלמידים ובני תורה, ואף אני, אז בחור צעיר, זכיתי להשתתף בו. לפתע פנה אלי הרב צבי יהודה, וציווה עלי לקום ולדבר. הופתעתי לחלוטין, ונדהמתי מעצם הבקשה. ביקשתיו לפטור אותי, שכן כלל לא התכוננתי, והרב ענה לי שהוא נותן לי עשר דקות להכנה ואז עלי לקום ולדבר.

קשה לתאר את הרגשתו של בחור צעיר באותו מעמד. בלית ברירה קמתי ודיברתי על רעיון מסויים שעלה בדעתי באותה עת. לאחר מכן נודע לי, כי בחוברת "זרעים" שיצאה חודש לאחר מכן, התפרסם מאמר של הרצי"ה, ובו מופיעה ציטטה מהרעיון הנ"ל, המובאת שם בשם אומרה...

מגע היד החמה

סח הרב מנחם פרומן: כשהרב היה מדבר איתי, היה מחזיק בידי ביד אוהבת. עד היום חש אני את מגע ידו החמה. בשלבים שונים המגע החם חשוב מאוד להתקדמותו של האדם...

שם, עמ' 460-461

ונהנין ממנו עצה ותושיה

הרב צפניה דרורי: במשנה באבות (פ"ו מ"א) נאמר ביחס לעוסק בתורה לשמה: "ונהנין ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה".

אל הרב צבי יהודה פנינו בנושאים כלליים ופרטיים, והוא היה נותן עצות טובות לכולם. כשהיו באים אליו כדי לקבל עצה, היה נראה כאילו לא אמר כלום. הוא היה מספר לשואל כמה סיפורים, מדבר קצת על העניין הנדון, ומסתפק בזה. בדרך כלל לא היה אומר: "עשה כך וכך". והיכן אם כן העצה?

הרצי"ה לא רצה שנהיה "חסידים", המצפים שרבם יכריע עבורם. רצונו היה שהשואל הוא שישקול ויברר בעצמו את הסוגיה הניצבת לפניו, והוא זה שיחליט בעצמו, ויקבל אחריות על מעשיו. בדבריו היה הרב מיישר את האדם, מבסס את הנחות היסוד שלו, ומכוון אותו להבין מתוך עצמו את ההדרכה הנכונה, וממילא היה השואל יוצא משם עם תמונה בהירה ודרך סלולה.

ובהזדמנות הסביר הרב: "כשאנו נמצאים במצבים קשים, וחשים כי עומדים אנו בפני שוקת שבורה, חייבים אנו להבין, שעולם השקר הוא המעמיד כך את הדברים. ולכן כשאנו מעמידים את הדברים בצורתם הנכונה, פורטים אותם לגורמים ומסירים את כל השכבות, אזי לפתע מתגלה שבמקרים רבים כלל אין בעיה".

שם, עמ' 467-8

היחס לבעלי חיים

בסיום שיעור של רבנו בסידור 'עולת ראיה' נכנסו כמה מתלמידיו לדון בעניין חשוב, אך הוא רמז להם, בלי להוציא הגה מפיו, שישבו על הספה על ידו. מצורת רמיזתו השתמע שיש להיות בשקט גמור, מה שהפליא את תלמידיו כיוון שלא היה אדם בבית והשעה היתה מאוחרת מאוד, וגם רבנו ישב בלי להוציא מילה, והשאיר את הספר פתוח. לאחר זמן מה אמר בחיוך נפלא: "איוה למושב לו, איוה למושב לו", וחזר על זה כמה פעמים. התלמידים שלא ראו איש תמהו, וסברו שזה הסעיף שילמדו ב'עולת ראיה'. ושוב אמר רבנו בחיוך נפלא: "איוה למושב לו", והצביע על הספר. כשהביטו היטב, ראו התלמידים שעל הסידור נמצא פרפר לילה, ורבנו לא רצה שהתלמידים יבהילו אותו, לכן הכניס אותם בשקט. אחרי כמה דקות עף הפרפר מעצמו, רבנו סגר את הספר ופתח בדברים.

תלמיד התגורר בבית רבנו כדי לשמש אותו, אך הרב לא נתן לו לזרוק את האשפה אלא הלך בעצמו. פעם רצה התלמיד לראות מדוע הוא עושה זאת. ראה שרבנו הרים את מכסה פח האשפה בעדינות מרבית וכן השמיע כל מיני קולות רכים. הוא הסביר שהוא מרים את המכסה כדי לא להבהיל את החתולים שנמצאים בתוך הפח, וכן משמיע כל מיני קולות וצלילים כדי לפנותם משם.

פעם בהיותו הולך ברחוב עם אנשים ומדבר איתם, נעצר פתאום והניח אצבעו על פיו כדי לרמוז להם להיות בשקט, ועמד כמה דקות, ושוב המשיך בדרכו. כאשר נשאל למה נהג כן, הסביר שהיה כאן חתול שאכל מתוך פח האשפה, ואם היו עוברים על ידו, היה נבהל ובורח, מפסיד את מאכלו ומצטער.

רבנו, עמ' 61

הרב שלמה אבינר, **רבנו: הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל,** (הרב זאב נוימן: עורך), הוצאת ספריית חוה, ירושלים תשס"ד.

מידות

רבנו הדגיש שענווה גדולה מכולן (עבודה זרה כ ב), והיא קשורה למשה רבנו (במדבר יב ג), וגם לדבקות בארץ־ישראל, כמו שכתוב (תהילים לז יא): "וענוים יירשו ארץ".

מרוב ענוותנותו של רבנו, נעלמה גדלותו מרוב האנשים, אפילו מתלמידי הישיבה שלא השתתפו בשיעוריו. הופעתו החיצונית לא היתה מרשימה, וכן דיבורו היה חסר ההדר הרטורי־החיצוני של הנאום, ורק מי שהיה בקשר איתו, הכיר את גדלותו במידות ובתורה.

לתלמיד שהעיר לו שיש כתם בבגדו השיב: "ספק כתם, ספק תלמיד־חכם".

תלמיד שאל את רבנו מה מקור לגמרא שציין בשיעור. רבנו פתח את הגמרא ולא מצא. סגר את הגמרא ואמר שלפעמים יש לאדם הרגשת גאווה מכך שיודע דבר שאחר אינו יודע ואז משמים רומזים לו על כך כדי שיעשה תשובה. אחרי שהסביר זאת פתח את הגמרא ומצא (גדול שימושה, לרב אברהם רמר, עמ' צז, סע' לה).

היתה אזכרה לאחד הרבנים הגדולים, והדפיסו במודעה שרבנו ישא משא. הוא לא הלך לאזכרה. כשכולו מלא כאב, לקח תנ"ך בידו ואמר: "הנה כאן, כמה פסוקים בירמיהו (פרק כג) 'לא תאמרו משא', 'לא תאמרו משא', ופתאום נהיים אנשים, בעלי־בתים עלי, וכותבים 'משא', בלי לשואלני כלל. משום כך נמנעתי. סתם דברי התרברבות. אולי רוצים להחניף. כל דברי כיבודים כל־שהם, מיותרים. אין לזה מקום", הוא אמר בכאב נורא, "איזו מין הבלטה והתנשאות: 'משא'. משום כך נמנעתי, למרות כבוד התורה הגדול".

(מתוך התורה הגואלת, לרב חיים אביהוא שורץ, ד, עמ' רד־רה)

סיפר תלמיד: פעם כשהוזמן לברית־מילה ובאתי לקחתו למונית, כשעמד לעלות למונית סגר מישהו את הדלת על אצבעותיו, פניו התעוותו לרגע אך הוא לא הוציא קול מפיו. משום לב לכך הבחור, מיהר לפתוח את הדלת מתוך התנצלות ובקשת סליחה. אמר לו הרב: "לא נורא, לא קרה מאומה", אך אצבעותיו זבו דם.

כאשר קיבל משכורת לא שלח שליחים לגבות את ההמחאה, אלא הלך בעצמו לבנק ועמד בתור. הוא נסע באוטובוס ולא במוניות. בהתחלה, כאשר קראו לו לתורה בתואר רב, התחיל לבכות.

בשנת תשכ"א פנה שר החינוך והתרבות דאז, מר אבא אבן, במכתב אל רבנו והודיעו: "... החלטתי להעניק לך ולחברך הרב דוד הכהן את 'פרס־ישראל' בספרות תורנית לשנת תשכ"א". על כך ענה רבנו:

ב"ה כ"ד ניסן תשכ"א,

מע"כ [= מעלת כבוד] שר החינוך והתרבות מר אבא אבן

ברב תודה על יקרת ואדיבות מכתבו ועל אחולין הלבביים ממחשבתו הטובה עלי הנני חוזר ומודיע למע"כ את אשר הודעתי כבר אל מרכז הפרסים, כי למעשה יש כאן טעות מוחלטת, ובשום אופן אין לי כל אפשרות לקבל את זה, ולפיכך בהחלט לא יזכירו שום דבר מזה ביחס אלי, ואין מקום להמשך דברים בזה ביחס אלי.

באמתת רחשי היקר וברכת התחדשות אור ד' על ציון וירושלים ומקראיהן.

צבי יהודה הכהן קוק.

במהלך שיעור התעלף תלמיד צעיר, וכשראה רבנו שמטפלים בו, המשיך את השיעור כרגיל, כדי שלא יתבייש התלמיד מתשומת־הלב שעורר סביבו.

תלמידים צעירים ישבו סביב שולחן רבנו,
ושוחחו ביניהם על רעיונות שחזר עליהם רבנו.
כאשר תלמיד אמר בקול רעיון מסוים, העמיד
רבנו פנים שמחות, ואמר: "אתם שומעים מה
הוא אומר", וחזר על הרעיון, כאילו לא הוא
שחידש אותו אלא התלמיד.

(גדול שימושה, לרב אברהם רמר, עמ' צז, סע' לו)

לרבנו לא היו דרישות אישיות, הוא היה אדם
צנוע בכל מישורי החיים, בדיור ובהתנהגות. לא
חרג מד' אמותיו וכמעט לא יצא מירושלים.
הסתפק במועט, קיבל אנשים גדולים
ומפורסמים בביתו הדל. הושיב מבקרים על יד
שולחן ישן וספסלים וכיסאות ישנים.

בבית רבנו הסתובב אדם לא כל־כך בריא
בנפשו. כאשר נשאל רבנו מה הוא עושה פה,
השיב: "הוא לא היחיד, יש עוד כמה כאלו".

כאשר קראו לרבנו לברך תחת החופה בשם:
הרב הגאון הרב צבי יהודה – הוא עמד ולא
ניגש, הסביר: "הגאון מווילנא נקרא גאון".

רבנו, עמ' 66

ישיבת 'מרכז הרב'

"...מתוך כך מתברר החידוש של 'מרכז הרב': א. גישה למצוות מתוך היסוד העיקרי של קבלת עול מלכות־שמים, ולא להיפך. אמנם לפעמים נמצא בספרי קדמונים, כגון 'ספר החינוך', ענין של התרגלות לאמונה מתוך קיום מצוות ["אחרי הפעולות נמשכים הלבבות"], אבל אין זה בתור יסוד עיקרי. ממקור התורה, ממקור קודשא־בריך־הוא ואורייתא, נמשך ערך פרטי המצוות, מן הכלל אל הפרט. דבר זה נכון בכל הדורות, ובדורות אלו עוד יותר. מתוך קבלת עול מלכות־שמים, אמונה אמיתית, הכרה אמיתית ונפשיות אמיתית, מגיעים לשלמות של יראת־שמים לכל פרטיה ודקדוקיה לגבי כל סעיף וסעיף שב'משנה ברורה'. ב. ומכאן להבחנה מה יסוד האמונה הזאת. כשהלמדנות והגאונות נמשכות מתוך 'אשר בחר בנו מכל העמים' אז יש להן ערך של קדושה, ערך של ענין אלוהי אמיתי. אבל כשיש למדנות מתוך אמונה חלשה, אמונה לאומית חלשה, אמונה חלשה בישראל – אז מגיעים למצב של 'עזבם את תורתי' – 'שלא ברכו בתורה תחילה'. זה החידוש שלנו: ברכה בתורה תחילה. **לימוד מתוך אמונה, אמונה בישראל ואמונה בתורה**".

(שיחת רבנו, מס' 4, בעניני התיישבות, סע' 10)

אמר רבנו: "הישיבה שלנו אינה רק ישיבה, זוהי תנועה, זה ציבור, זה עם שלם שנושא עמו את החזון של אבא הרב זצ"ל".

(מפי הג"ר שלמה גורן, חוברת 'רבינו זצ"ל', עמ' 1)

רבנו, עמ' 69

"תחנת הכוח"

"בממשלה יודעים ש'מרכז הרב' היא 'תחנת הכוח' של עם־ישראל. לא על־ידי ביטול תורה, אלא מתוך עיסוק בשקידה תופיע הגבורה הגדולה. מתוך קידוש השם של תורת ישראל, השתכללות עובדה זו בישראל, הופעת הערך המורלי־המוסרי־הפנימי־הנשמתי – יתגלו התודעה הלאומית והערך הצבאי. מתוך אור תורה – כל הפרובלמטיקה מתבררת. פחות יש אור תורה, יותר יש ספקות. אנו שייכים ל'אור חדש על ציון תאיר' (ברכות קריאת־שמע), האור המופיע בנו בירושלים, ומכאן לעולם כולו. 'ונזכה כולנו במהרה לאורו' (שם), ל'נר מצוה ותורה אור' (משלי ו כג). התורה היא האור, נשמת כל המצוות. נר הוא אחיזה ממשית בכלים, ותורה היא אור אבסטרקטי. ככל שנגדיל את האור, יותר נהיה מוכשרים לכל פרטי מצוות, ופרטי עם־ישראל יהיו מוארים על ידינו. ככל שיגביר בכך, נמצא את עצמנו מובלעים ומוארים ומתחיים באור החדש המופיע על ציון, נזכה אליו יותר ויותר, ונזכה לקיבוץ גלויות של עוד מיליונים. מתוך מרכזיות הישיבה בתורה, רבנן ותלמידיהם, נזכה לקידוש השם על ידינו בכל הארץ ובעולם כולו. נזכה להתנחלויות תורניות, 'לקיים בנו חכמי ישראל בכל מקומות מושבותיהם' (ברכת "יהי רצון" שלאחר קריאת התורה בשני וחמישי), בכל המרחב הענקי, וימשך אור חדש, אור תורת אמת בכל מלוא רוחב ארצנו, ועל ישראל בכל מקום שהם, וגם מעבר לים, בכל מקום פזורי ישראל. מהר הקודש בירושלים, בכל תוקף שקידת התורה, בהתחדשות כל כוחותינו למען התחיה הרוחנית, ימשך 'אור חדש על ציון תאיר'".

רבנו, עמ' 70

רבנו לא ניסה להטביע את אישיותו בתוך תלמידיו, אלא לפתח אישיות כל אחד מהם ולהעמידו על רגליו. לכן דיבר אל כל אחד בצורה שונה, ולא בצורה אחידה פשטנית. הוא עשה דיאגנוזה של כל אחד על כוחותיו וחולשותיו, השתדל לפתחו בלי לדכאו. הוא לא רצה להעמיד דפוס אחיד של תלמיד, אף־על־פי שהרבה תלמידים רצו בכך, אלא רצה להביא ברכה. רבנו העמיד תלמידים הרבה, אך לא במכונת דפוס.

לעומת דרך החינוך על־פי תורת חוץ־לארץ, של הטלת מורא על התלמידים ופחד של קדושה, עד כדי חרדה להיכנס ללשכת ראש הישיבה, וליווי פעולה זו ברשמיות מופרזת, אצל רבנו, ישבו התלמידים בטבעיות כל אחד כדרכו, אף השתעלו והתעטשו, מה שביטא את טבעיות הקודש של תורת ארץ־ישראל.

תלמיד אמר לרבנו שהתלמידים אינם מבינים את שיחותיו, לכן אולי עליו להסביר יותר או בצורה אחרת. השיב רבנו: "יבואו פעם־פעמיים ובמשך הזמן יבינו". אמר התלמיד: "אבל משום שאינם מבינים, הם נמנעים מלבוא". השיב רבנו: "מי שרוצה להבין את הכל בפעם הראשונה, שלא יבוא".

פעמים היה רבנו ממעט בהסברים בשיעור ורק מוסיף מילה פה ושם תוך כדי קריאה, ומבאר עניין עמוק על־ידי ביטוי קצר. ויש שהיה אז נועץ עיניו בתלמיד אחד ומאיר לו פנים והיו מתבררים לאותו תלמיד עניינים שבהם התקשה במיוחד.

רבנו, עמ' 105

כאשר תלמיד רצה לשאול שאלה ולא העז, היה רבנו מבחין בזאת ואומר לו: "שאל!".

תלמיד התלבט בשאלה קשה, וניהל שיחה ארוכה עם רבנו. רבנו עזר לו לערוך את הדברים לכאן ולכאן, אך לא רצה להכריע, ונתן לתלמיד להבין שעליו להכריע.

סיפר תלמיד חוזר בתשובה: "כך התנהלו השיחות. שאלתי שאלה. הוא השיב: 'נו'. אז הייתי עונה בעצמי על חלק משאלתי, ומחכה שגם הוא יאמר משהו, שהרי באתי ללמוד. אך הוא בשלו: 'נו'. אז הייתי מפתח עוד קצת. – 'נו'. הייתי תורם עוד משהו. – 'נו'. חשבתי שכל זה אינו בשבילי. כאשר הייתי גומר את כל דברי, הוא היה מתחיל. זאת היתה שיטת הלימוד שלו. זה דומה למאמן שאתה אוהב ושונא גם יחד, כי הוא דורש ממך, כדי לגלות כוחות, להוציא ממך. אתה צריך לעשות את העבודה, וזאת איננו אוהבים. אנו אוהבים שיאמרו לנו את הכל בקיצור, ונוכל ללכת. אך רבנו לא עבד ככה".

רבנו, עמ' 106

רבנו התייחס אל תלמידיו כאל ילדיו. פעם התבטא: "ואני אתנהלה לְאִטי לרגל המלאכה אשר לפני, ולרגל הילדים" (בראשית לג יד). הוא הרגיש שהאחריות על תלמידיו, על תלמידי תלמידיו, וגם על כל כלל־ישראל מונחת על כתפיו. היה אצלו שילוב נדיר של ענקיות יחד עם התקשרות אישית־חברית עם כל צעיר.

בתשעה באב תש"ט הלך רבנו עם קבוצת תלמידים להר־ציון כדי לראות משם את הר הבית. היה זה שטח צבאי מגודר סגור לציבור. הזדמן לשם הרב זאב גולד, שהיה מראשי הסוכנות ומוכר היטב, ונתן הוראה להכניס את רבנו, אך רבנו הודיע שהוא נמצא עם תלמידים ובלעדיהם לא יכנס, ואכן כולם נכנסו. אחרי כמה ימים הוא אמר להם: "אני מבקש סליחתכם שקראתי לכם 'תלמידים', לא היתה לי ברירה, עשיתי זאת כדי שתוכלו להיכנס".

[מרן הרב] "לא כתב על שום אדם 'תלמידי', רק 'ידידי' וכדומה. אך פעמיים כמדומה יצא מגדרו זה ע"י הפצרת הנדונים ונחיצות צרכם המיוחד".

(לשלשה באלול, א, עמ' מה, סע' לז)

רבנו, עמ' 108

"רבנו היה אביהם של כל תלמידיו".

(מפי הרב הראשי לישראל, הגאון הרב שלמה גורן,
חוברת "רבנו זצ"ל", עמ' 1)

רבנו התייחס אל כל אחד מתלמידיו כאל בן יחיד שלו. על־אף שעברו אלפי תלמידים בישיבה במשך השנים, בכל זאת חשב כל אחד שהוא הוא היותר אהוב על רבנו. כל מי שנכנס אליו, רבנו השקיע בו כל מה שיש בו. גם אם רבים או אישים נכבדים חיכו לו בחוץ, אם לשיעור אם לפגישה, הוא סיים את השיחה האישית רק לאחר שנתן לתלמיד את מבוקשו.

פעמים רבות היה פונה מיזמתו אל תלמיד כדי לשוחח איתו. עמקותו הרוחנית וענקיותו העצומה לא הפריעו לתלמידים לשוחח איתו כביכול כמו עם ידיד.

מעשה בתלמיד שפנה אל רבנו: "טוב לי מאוד ללמוד בישיבה, אבל אני חש בדידות, בלי חבר כמעט". אמר לו רבנו: "מה הבעיה? אנו יכולים להיות חברים, אני אספר לך מה שמדאיג אותי ואתה תספר לי מה שמדאיג אותך". נכבש לבו של התלמיד והוקל לו.

רבנו, עמ' 110

פעמים רבות ישבו תלמידים בביתו של רבנו, שעות על שעות, עד השעות המאוחרות שבלילה. כאשר נשאל, האם על תלמיד פלוני אינו חבל לבזבז כל־כך הרבה זמן, הרי ישנם גם תלמידים אחרים, ולפעמים ציבור שלם מחכה בחוץ, השיב: "גם אשתי אמרה לי פעם: מדוע אתה יושב כל־כך הרבה זמן על הבחור הזה, זה בחינם. ואמרתי לה: אינני יכול להבדיל, ומי שבא וצריך שאדבר איתו, אני מתמסר ומתמסר ומתמסר בלי שיעור כלל".

רבנו ידע את שמם של כל התלמידים, ותמיד פנה אליהם בשמם הפרטי. כל תלמיד הרגיש שהוא התלמיד של רבנו. היו מקרים שתלמיד הודיע שהוא עוזב את הישיבה, ורבנו פרץ בבכי.

רבנו היה מתעניין במצבו האישי של כל אדם, ואם היה תלמיד בישיבה, היה מתעניין במיוחד בסדרי הלימודים, מצב החברותא ושעות המנוחה. היה קשור קשר נפשי עם התלמידים, שמח בשמחתם, והיה מזדעזע עד עומק נשמתו אם ח"ו קרה משהו לתלמיד. הוא היה זוכר פרטים מחיי התלמידים, לעיתים דברים שאפילו התלמיד שכח. עם חלק מהתלמידים היה לו קשר פנימי־נפשי מיוחד, ובשעת השיעורים היה עונה להם על שאלות ונושאים שלובנו קודם השיעור, מבלי שהתלמידים האחרים יחושו בקשר הנפשי המיוחד, רק הרב והתלמיד היו כאילו משוחחים באופן סמוי.

מעשה בתלמיד שלפני פורים השתוקק מאוד להבין את הסעיף "מגילה" ב'עולת ראיה' ולא הצליח, וגם לא מצא מי שיאיר את עיניו, כך שהיה במצב רוח ירוד בזמן קריאת המגילה. בתום הקריאה נדחק בין מאות תלמידים ללחוץ את ידו של רבנו, אך במקום לברך אותו ב"פורים שמח", אמר לו רבנו: "בוא ונלמד!". כאשר התלמיד ההמום גמגם ושאל מה כוונתו, הוא השיב: "ב'עולת ראיה'". הם למדו כמה שעות, ואותו תלמיד יצא מלא על כל גדותיו ובהרגשה רוממה.

לרבנו היתה התעניינות חברתית בכל תלמיד ותלמיד, הוא התעניין בכאב של כל אחד ואחד. כן פיקח על סדרי האוכל בישיבה, התעניין במצב הבריאותי של כל תלמיד, וכאשר מישהו היה זקוק למזון מיוחד, היה בעצמו ניגש למטבח ונותן הוראות מה לבשל.

רבנו היה מבקר את התלמידים החולים. פעם נכנס לבקר תלמיד חולה, סגר את הדלת בעדו, בדק אם אין מי שרואה, ואז הוציא מתחת מעילו צנצנת דבש, ונתן לו. בהזדמנות זו הוא סיפר שהתרגל לאכול דבש בהיותו בשוויץ, כיוון שאין בו בעיות של כשרות, ויחד עם זה הוא טוב ומזין.

מזכיר הישיבה, ר' שמעון קליין, ראה את רבנו ברחוב מול הבניין הישן וכוס קפה בידו. שאלו לאן הוא הולך. השיב רבנו: "יש חולה בפנימייה, אני מביא לו קפה". אמר המזכיר: "הרב, אני אביא". "לא", אמר רבנו, "אביא בעצמי". רבנו היה מלאך בשמים ויחד עם זה עושה חסד בארץ.

בחור עלה מחוץ־לארץ, יתום מאב. אחרי כמה שנות לימוד, אימו הודיעה לו שאין לה ממה להתפרנס, לכן הוא חשב שעליו לעזוב את הישיבה, והודיע לרבנו שהוא חושב לנסוע אליה לסייע לה, כי היא אישה בודדה. שאל אותו רבנו: "כמה היא צריכה לחודש?". השיב התלמיד: "מה זה שייך? מאין הרב ישיג? אני חייב לצאת", אך רבנו חזר על שאלתו. התלמיד השיב: "בערך מאה לירות". אמר לו רבנו: "אתה נשאר פה, וכל חודש אתן לך מאה לירות". במשך חמש שנים, כל חודש היה רבנו ניגש אליו, מוציא מכיסו מאה לירות ונותן לו.

באותו זמן, משכורתו של רבנו היתה חמש־עשרה לירות.

אצל תלמיד שהוריו היו בחוץ־לארץ, התעניין גם במצב הכספי. כאשר נודע לו שהתלמיד עובד ב"בין הזמנים" בעבודות בניין בתל־אביב לפרנסתו, סידר לו עבודה בבניין "היכל שלמה" בירושלים. מאוחר יותר אמר לו רבנו שרצונו שילמד גם ב"בין הזמנים", ולכן הוא ידאג לצרכיו. פירט לו רבנו שהוא זקוק לכך וכך בגדים, ועוד דברים, ואף הלך יחד איתו לחנות לקנות.

ליל יום־כיפורים גשום, תלמיד ליווה את רבנו מהבנין הישן עד לביתו. שאלו רבנו: "ומה אתה עושה עכשיו?". – "אני הולך לבית הורי" השיב התלמיד. "בגשם תצטנן" אמר לו רבנו. "לא נורא" אמר התלמיד. אך רבנו לא התיר לו ללכת בטרם הביא לו את מעילו, הלבישו וכפתרו ואמר לו: "אתה צריך שמירה". היה זה תלמיד חדש בישיבה ורבנו כמעט לא הכירו.

סיפר תלמיד: "בפעם הראשונה שבאתי לישיבה בבניין הישן, שאלתי את רבנו: 'האם אוכל לשהות בישיבה במשך כמה שבועות?'. הוא חייך ואמר: 'אפשר, אך אין מקום לישון'. רבנו הלך יחד עם הרב שלום נתן רענן לחפש בעבורי מקום ללון. כאשר מצאו, שמו לב שהמקום אינו נקי דיו. היה לי לפלא לראות שני אנשים הדומים למלאכי השרת מחפשים מטאטא. הגדלות מתגלה אף בחסד, באהבת הבריות ובדאגה, עד הפרטים הכי קטנים".

במשך שנים רבות היה רבנו מביא מהדואר את המכתבים שמיועדים לתלמידי הישיבה, תולה על לוח מודעות את רשימת מקבלי המכתבים, ומוסר להם באופן אישי.

רבנו היה בא לחתונה של כל תלמיד, אפילו חדש, משתתף בשמחתו, רוקד עמו ורוקד בשבילו.

כאשר נודע לו שאשתו של תלמיד שוכבת כל היום בשמירת הריון עמוסה בטיפול בילדים עד שבעלה קרוב להתמוטטות, תיכף ומיד דאג שתהיינה נשים ובחורות בביתה מבוקר עד ערב כדי לעזור לה.

בשעה שחש במצב רוח שפוף אצל תלמיד, אמר לו: "'כי ימוך אחיך' – פאר מאכט [עצוב, ביידיש], 'והחזקת בו' – מאך אחוזעק [תצחיק אותו, ביידיש]".

"יכולנו להבחין, שכאשר נכנסו תלמידים שאינם בדוקים לו, היה מסיט את כיוון השיעור לדברים פשוטים יותר. לעומת זאת ידענו, שכאשר תלמידים מסוימים מגיעים לשיעור, רמת השיעור היתה עולה".

(גדול שימושה, לרב אברהם רמר, עמ' נז, סע' ג)

כאשר היו תלמידים חלשים בישיבה שהתקשו בלימוד, היה מצמיד להם תלמידים טובים ואומר להם: "גם אם זה מעכב אותך, צריך מסירות־נפש".

מעשה בתלמיד ששאל את רבנו בעניין "דבר גדול ודבר קטן של הוויות אביי ורבא", איך הם משתלבים יחד, ושוחחו על כך. אחרי עשר שנים, נתן רבנו שיעור שלם על עניין זה. אחרי השיעור, ברדתו במדרגות אמר רבנו לאותו תלמיד בחיוך: "שלום עליך, שמעת? דבר גדול ודבר קטן!".

רבנו, עמ' 114

היחס לנשים

את השיעורים שהיה נותן בביתו לתלמידי הישיבה, היו מעבירים במערכת רמקולים פנימית לדירה הסמוכה, שבה ישבו והאזינו לשיעור גם נשים ובנות.

לא פעם קרה שהודיעוהו כי הרמקול נותק עקב תקלה במערכת. רבנו היה מפסיק את השיעור וממתין עד לתיקון התקלה, תוך שהוא מבהיר: "הלא 'זה לעומת זה עשה האלהים' (קהלת ז יד), כבודן של נשים מחייב שנתעכב עד שתשמענה גם הן".

רבנו היה מדריך אברכים נשואים, שהחיוב במזונות אשתו שייך גם למזונה הרוחני...

לעומת הידיעה הנפוצה, שנשים פטורות מתלמוד תורה, היה מדגיש שאין זה נוגע ללימוד אמונה. ובחיוך: "וכי אמונה היא מצוות עשה שהזמן גרמא?...".

רבנו, עמ' 89-90

* עם כל הקפדתו בעניני צניעות, שב היה ומעריך ומאריך בכבודן של נשים.
- לפני הקדוש על היין בשבת, היה מברר שוב ושוב: ''הנשים כאן? כל הנשים כאן? נשים חייבות בקדוש היום!'' (ברכות כ':).
- כשהיה סועד על שלחנו זוג נשוי, היה נותן לאיש ''מנה אחת אפיים'' מן הלחם, על מנת שיעביר לאשתו, ומעיר בחיוך - ''נתחייבת במזונותיה!''. ופעמים שאף בזוג מאורש היה נוהג כך, ואומר לבחור - ''הרי עוד מעט תתחייב במזונותיה...''.
- את השעורים שהיה נותן בביתו לבחורי הישיבה, היו מעבירים במערכת רמקולים פנימית לדירה סמוכה, שבה ישבו והאזינו לשעור גם נשים ובנות. לא פעם קרה שהודיעוהו, כי הרמקול נותק עקב תקלה במערכת. היה מפסיק את השעור וממתין עד לתקון התקלה. תוך כך היה מבהיר - הלא את ''זה לעומת זה עשה האלוקים'' (קהלת ז', יד'). כבודן של הנשים מחייב שנתעכב עד שתשמענה גם הן.
- היה מדריך אברכים נשואים, שהחיוב במזונות אשתו שייך גם למזונה הרוחני... .
- לעומת הידיעה הנפוצה, שנשים פטורות מתלמוד תורה, היה אומר שאין זה נוגע ללמוד אמונה. ובחיוך - וכי אמונה היא מצות עשה שהזמן גרמא?!

רבנו, אולפנת צביה, תשס"א, עמ' 13

סיפרה **הרבנית רות ולדמן**:

כשהחלו הדיבורים בארץ על מעמד האישה, העביר הרב סידרת שיעורים על האישה, וביאר שאין תחרות בין נשים לגברים, שכן הגבר והאשה הם שני צדדים של אותו מטבע, ולכן לא שייך כלל לדבר על מעמדות.
יום אחד באתי להתייעץ עם הרב. תלמיד שישב אצלו, פתח את דלת הבית, ואני המתנתי במבואה עד שאוכל להיכנס.לפתע שמעתי שהרב קורא "רות". הוא רצה, שאשמע דבר מה עליו שוחח עם הבחור. התביישתי להיכנס, היססתי והשתהיתי, שוב קרא לי הרב: "הרבנית רות". התביישתי עוד יותר מהתואר "רבנית", שכן צעירה לימים הייתי, ולא רגילה לתואר כבוד. נכנסתי לחדר מבויישת, והוא קיבלני כדרכו, בכבוד, בחביבות ובמאור פנים.כשבעלי (הרב אליעזר ולדמן) היה בא להתייעץ עמו בדבר מהלכים שונים, כדוגמת האם לעבור לגור או לעבוד במקום מסויים, היה הרב שואל אותו: "מה אומרת הרבנית?"... הוא החדיר את ההכרה שבני זוג הם שותפים, ולא שהאחד מנווט והשני צועד בעקבותיו. האיש והאישה צועדים יחדיו, ועל כן חשוב איך האישה מרגישה לגבי הנושא הנדון.

למה הרב לא אכל?

שבת קודש בירושלים. רוח קלילה מנשבת באילנות, ומשמיעה רחש נעים המוסיף לאווירת הקדושה. בשעות אחר הצהרים, השמש כבר מתקרבת לפאתי מערב. קולות צהלה של ילדים המשחקים בגינות נשמעים מכל עבר, הגברים ממהרים למנייני תפילת מנחה האחרונים, וקולות של שירה וגעגועים נשמעים מפה ומשם.

בביתו של הרב צבי יהודה קוק זצ"ל התאספה חבורה קטנה של זוגות צעירים, אברכים מבני ישיבת מרכז הרב ומשומעי שיעוריו של הרב ובנות זוגם. כמו בכל שבת נהג הרב לערוך "סעודה שלישית" ביחד עם בחירי תלמידיו. וגם הפעם הגיעה הקבוצה לסעוד עם הרב, לשיר בצוותא, להתענג על דברי תורתו וללוות את השבת בקדושה.

לא גדול היה הבית, אך הלב היה רחב כדי להכיל את כל באיו. אחד אחד התיישבו התלמידים סביב השולחן הגדול. הרב היה אחוז מחשבות קודש ומצב רוחו היה מרומם. הנשים שבחבורה הלכו אנה ואנה והגישו אל השולחן את המזון לסעודה. צלחתו של הרב הונחה לפניו, וגם החלות ושאר מיני התרגימה.

ואולם הרב נשאר יושב במקומו. "הרב" פנה אליו אחד הנוכחים "האוכל כבר על השולחן. הרב יכול לקום וליטול ידיו". אך הרב לא זז. אחרי עוד זירוז או שנים עדיין הרב לא טעם מאומה, ונשאר יושב בנחת על כסאו ומעיין בספר.

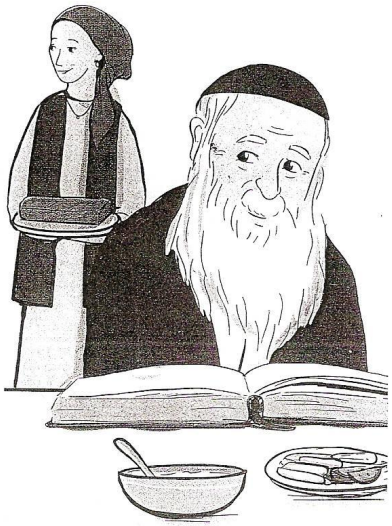
הדבר היה לפליאה. האם משהו אינו כשורה? האם שמץ פסול נתגנב לו לאוכל? לא. כמובן אין חשש כזה בבית הרב. אולי הרב כועס עלינו על משהו? – הרהרו אחדים מהנוכחים. אך הם לא יכלו להעלות בדעתם על מה יכעס הרב.

המבטים נשלחו אל החלון המערבי. השקיעה הלכה והתקרבה, ועוד רגעים מעטים כבר יהיה אסור להתחיל בסעודה. מדוע לא אוכל הרב?

בכל אופן, מכיוון שהרב לא נטל ידיו ולא התחיל לאכול, גם האחרים המתינו בסבלנות, וחשו שאין זה מן הנימוס להתחיל לאכול לפני הרב. ישבה אפוא כל החבורה סביב השולחן, הרב מעיין בשתיקה בספרו, וכולם מחכים. למה הם מחכים? איש בעצם אינו יודע.

כעבור כמה דקות סיימו הנשים את מלאכתן במטבח, והגישו את הפריטים האחרונים אל השולחן. הן מיהרו לתפוס את מקומותיהן ולהצטרף לסעודה, אך כמובן גם הן חיכו בסבלנות לראות ולהבין מה פשר העיכוב.

רק כשהתיישבה אחרונת המגישות, קם הרב, נטל ידיו והחל בסעודה.

ועתה הבינו כולם. אין הרב מתייחס אל האישה רק כאל "מלצרית". הרב נטה כבוד לנשים לא פחות מאשר לגברים, וכל עוד לא סיימו הללו את ההכנות, חש שהשולחן אינו שלם, ולא רצה להתחיל...

כך היתה דרכו של הרב צבי יהודה לתת כבוד לכל אדם – איש או אישה, ילד או זקן, דתי או רחוק מהדת. אף שהקפיד הקפדה יתירה בדיני הצניעות, וגם דרש הקפדה כזאת מתלמידיו ומבנות ביתם, בכל זאת לא גרע הדבר בכהוא זה מהכבוד שהעניק לכל אישה ואישה. הוא פשוט לא הסכים להתחיל לאכול לפני שגם הנשים שבחבורה תשבנה ותסעדנה כמו כולם! כמובן מנהגו זה לא היה חד-פעמי, אלא כך נהג בכל פעם ופעם...

כך הפך הרב צבי יהודה קוק זצ"ל למנהיג ולמורה דרך, לא רק לתלמידיו הישירים בישיבה, אלא להמוני אנשים ונשים ולעם ישראל כולו.

(עפ"י סיפורה של הרבנית חנה טאו ז"ל בספר "משמיע ישועה" הוצ' אור עציון)

לתגובות והצעות לסיפורים:
yikhat@gmail.com

הרב יקהת רוזן
'שבת בשבתו', יתרו תשע"ב

והנה דוגמא לסגנון ההדרכה של הרב, והתיחסות אל אנשים בעלי תפקידים בישיבה:

הרבנית כלאב היתה אחראית על המטבח ועל הפנימיה, והקפידה מאוד על סדר וניקיון. פעם אחת, היא באה אל הרב, עם גיליון ניר, ובו הוראות לתלמידי הישיבה, להקפיד על זמני האוכל, ולא להוציא כלים מחדר האוכל וכיו"ב. היא מסרה לרב את הגיליון וביקשה, שהרב יחתום למטה. הרב קרא ואמר: "נו, טוב. בסדר". אמרה לו הרבנית: "זה בסדר, אבל בלי חתימה של הרב, זה לא שוה כלום". הרב מנסה להתחמק: "זה בסדר, זה בסדר". הרבנית בשלה: "אם הרב יחתום — זה קודש. ואם לא זה לא יועיל".

באין ברירה אומר הרב, בזהירות גדולה ומתוך ענוה: "אני אגיד לך, המלים האלה (הרב מצביע על שורה מסוימת), זה לא הסיגנון שלי. אני לא נוהג לדבר כך".

הרבנית: "המלים האלה: 'מי שיאחר מלבוא בזמן, לא יקבל אוכל'? טוב. נמחוק אותן". ומיד מחקה אותן בעט.

הרב ממשיך: "בכלל, בשביל מה צריך הקדמות, זה מיותר". והרבנית שואלת: "איזה הקדמות"? הרב ממשיך: "כאן למעלה, בשביל מה לכתוב: 'אזהרה'? ועוד בהמשך. צריך שיהיה כתוב, בלי פקודות ובלי אזהרות, אלא הדברים כפשוטם, ישר לעצם הענין. "לא לקחת כלים של המטבח" וכו'.

שוב, הרבנית מוחקת ומשנה, ומבקשת שוב שהרב יחתום, ואז הרב, בזהירות גדולה, אומר: "נו, אם כבר כל כך הרבה טרחת בזה, כדאי שיהיה בשלימות. שידפיסו מחדש, בלי מחיקות, ואז אכתוב, שגם אני מסכים לזה".

הרב חיים אביהוא שורץ, **מתוך התורה הגואלת,** ח"ד, הוצאת המחבר, ירושלים תשנ"א

יט. פעמים רבות מאוד היה חוזר ומלמד ערך מצות עשה של כבוד התורה, שחמורה יותר מכל מצוות שבתורה. "האי עשה והאי עשה, ועשה דכבוד תורה עדיף" (שבועות ל.). יתירה מזאת, כבוד תורה חמור יותר מלימוד תורה (מגילה ג.). והיה מבאר, שהיינו משום, שכבוד תורה קובע ומגלה, את היחס הנפשי אל התורה, ואילו הלימוד הוא ההתפרטות שמתוך כך.

כ. כשהיה מגיע לשיעור, אחד מתלמידיו, ששימש ברבנות באחד הישובים, היה נעמד מלוא קומתו, משום כבוד התורה של מי שנושא בעולה באחריות ציבורית.

שקידת התורה

כא. היה רגיל לציין ערך שקידת התורה כראשון במעלה להתגדלות בתורה. היה מדגיש, את קביעות השקידה. "עשה תורתך קבע" — קבע מקום, וקבע מחשבה של דבקות בתורה, וקביעות הזמן. "כשבוערין אש במקום אחד שבע שנים בלי הפסקה כלל" (רש"י סוף חגיגה) — מזה יוצא תלמיד חכם שכולו אש, והולך ומתפתח, עד המצב של "שקוד ללמוד תורה", שכל אישיותו, עצמות הויתו, היא שקידת התורה.

כב. לאחר תפילת שחרית בישיבה, ושיחות אישיות בזמן מסוים, היה ממהר לחזור אל ביתו, והיה מקפיד בשעות אלו עד אחר הצהרים, שלא להכניס אנשים לביתו, אלא היה יושב כששולחנו עמוס ספרים בבלי ירושלמי וכו' והוא לומד, אחר הצהרים היה שוב מקבל אנשים לשיחות אישיות.

פעם, בהיותי בחור, ביקשני אחד הרבנים, להתלוות אליו בדרכו אל הרב. אמרתי לו, שלפני הצהרים הרב לא מכניס אנשים. הוא אמר שזה ענין דחוף מאוד. הלכנו, דפקנו בדלת ואין עונה. הרב הזה אמר: "הוא בודאי לא שומע, צריך לדפוק חזק", ואין עונה. כך כמה פעמים, ואז הוא אמר: "זה לא יתכן, שהוא ער ולא פותח. אני חייב לראות אם הוא ער". הוא ניגש מסביב לבית, התריס היה פתוח מעט, הרב ישב ליד שולחן עמוס גמרות, והוא שקוע כולו בלימוד. נדמה לי, שאותו רב, דפק על התריס, אבל הרב לא הזיז את ראשו מן הגמרא.

שם, עמ' רו-רז

קרה פעם, כשהייתי צעיר, נער, ניגשתי אליו ואמרתי לו: הרב, עשיתי צרות לאחד הבחורים, והבחור נעלב ומאוד נפגע. עשיתי את זה משום שאני מרגיש את עצמי קצת יותר מדי טוב בישיבה, יותר מדי נעים לי, אולי אצא לישיבה אחרת, אולי אצא קצת ל"גלות", אוריד את האף ואז אתקן קצת את המידות שלי. אמר לי הרב צבי יהודה: "לא זאת דרכנו, דרכנו היא בבניין ולא בשבירה". להוסיף צדק, להוסיף אמונה, להוסיף חכמה, להוסיף תורה; לא דרך הביקורת היא הדרך שבונה.

פעם אחת רצינו לתקן את הישיבה, רצינו ביותר לתקן את הישיבה. ניגשנו אל הרב ואמרנו לו: "הרב, יש הרבה בטלנים בישיבה".

"הרבה? כמה זה הרבה? מאה, מאתיים, שלוש מאות? הרבה? כמה זה?"

אמרנו לו: "יש אולי עשרה".

"אז למה אתם אומרים הרבה? רוצו מייד, תלמדו 'שמירת-הלשון'".

אמרנו לו: "הרב, בסדר, לא דייקנו בלשון, אבל אנחנו רוצים לתקן את הישיבה, יש בטלנים בישיבה".

"בטלנים? מה זה בטלנים? כמה זה בטלנים? אינם לומדים בכלל, לומדים שעה, לומדים שעתיים, לומדים עשר שעות? כמה זה בטלנים, לְמה אתם קוראים בטלנים? רוצו תלמדו 'שמירת-הלשון'".

אמרנו לו: "הרב, אנחנו רוצים לתקן את הישיבה, יש לנו תוכנית פנטסטית איך לתקן את הישיבה".

אז יש דרך – מוסיפים אורה. להוסיף לימוד, להוסיף בניין, להוסיף תורה – זאת הדרך! הדרך איננה בהשמעת ביקורת על האחרים.

בשעת ההפטרה בתשעה באב בירמיה (ח, יג) "אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה" פרץ בדמעות, ואמר: "ב"ה היום יש ענבים בגפן ויש תאנים בתאנה".

מפורסם היה בשמו, שהוא אומר שרוב גדולי ישראל לא התנגדו לציונות. אחד התלמידים רינן, שלא יעז לומר זאת ליד ארון-הקודש. התגנבו הדברים לאזני הרב ומיד רץ לישיבה, פתח את ארון הקודש ואמר: "מי שאומר שרוב גדולי ישראל התנגדו לציונות הוא משקר. האמת ניתנה להאמר, שהציונות היתה תנועה חדשה ורוב הגדולים לא ידעו איך להתיחס אליה. מבין אלה שהתיחסו רובם היו לחיוב, מלבד שני גדולים שהתנגדו, רבי חיים מבריסק ורבי דוד פרידמן". שאלתי, ומדוע התנגדו, השיב בשאלה: "וכי לא היה למה להתנגד?"

בתלמידי-חכמים פרטיים, שהיו דוחקים לא לחדש את היתר המכירה בשמיטה, היה גוער: יש רבנות-ראשית.

שם

כשהתפרסם בשם הרמטכ"ל שאנו צריכים להחזיק ביהודה ושומרון מסיבות בטחוניות, כתב לו מכתב, שאנו נמצאים שם משום שזו ארץ אבותינו, והראה לי את המכתב. שאלתיו: ומה אכפת לנו שהרמטכ"ל יחזיק את יהודה ושומרון מסיבות בטחוניות ואנו נמלא את המסגרת בתוכן? ענה לי: "כשמשה רבינו אמר: 'והם לא יאמינו לי', קיבל פֻּצ' (גערה). אל העם הזה צריך לדבר בגדלות".

לשאלה, האם הרב התבטא על המשוררת רחל, השיב בשלילה וביקש לקרוא את ספרה. לטענתנו שאם הרב לא התבטא, כנראה אין לשיריה חשיבות. שאל האם ספרה מעניין אותנו, וכשהשבנו בחיוב, אמר: "דעו שכל מה שמעניין אתכם מעניין אותי". קרא את הספר, והעיר על המאמר המתאר טיול בעקבות הנוצרי.

כל עוד עמדו לו כוחותיו, היה מעדיף להשתמש בתחבורה ציבורית. נילוויתי אליו באחת הנסיעות, ואדם שישב לידו התיידד איתו ושאלו מי הוא, ענה "צבי", "צבי יהודה".

כל פעם היה מתפעל מחדש שעל מכתב בארץ מוטבעת חותמת דואר, שעליה מוזכר תאריך לבריאת העולם?.

שם

לשאלתי באיזו דרך אפשר ליישם את כל המגמות הטובות שלמדנו בישיבה, הצביע על הכתובת שהיתה תלויה על הקיר מדברי הרב (ערפלי טוהר עמ' לט): "הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה אלא מוסיפים צדק, אינם קובלים על הכפירה אלא מוסיפים אמונה, אינם קובלים על הבערות אלא מוסיפים חכמה".

שוחחנו, וישבו בחורים צעירים מסביב לשולחן. התגלגלה שיחה לרעיון שחזר ולימדנו פעמים רבות, ואמרתי את הרעיון בקול "הרי זה כמו...". העמיד פנים שמחות, ואמר לצעירים: "אתם שומעים מה הוא אומר...", וחזר בפניהם על דברי כאילו לא הוא מקור החידוש.

אברך אחד ישב עד שעה מאוחרת בביתו לשמיעת שיחות מוקלטות, וגער בו: "ומה עם שלום בית?"

אמר: "כשצריך לאכול – אני אוכל, כשצריך לישון – אני ישן", ואמר: "קודם כל עושים מה שצריך".

שם

כשפורסם הספר 'בשש אחרי המלחמה' של יוסי גמזו ובו השיר 'הכותל', ובית אחד מתחיל: "עמד מול הכותל עימנו הרב הישיש" בליווי תמונה, אמר: "אינני ישיש".

פעם קרא לי לפני התפילה ללוח המודעות של הישיבה, שם פורסם על הרצאה שאמור לתת "הרב הגאון הרב צבי יהודה הכהן קוק", ואמר לי: "המודעה הזו לא התפרסמה על דעתי, אני איני גאון!"

נמנע מהשתתפות בעצרת, שבפרסומים עליה נאמר, שישמיע בה את דבריו, תחת כותרת: "משא ראש הישיבה", ונימק ש"משא" נאמר בנביא בפתיחה לנבואות קשות.

כשהיה חולה ברגליו וסבל יסורים, לא יכולנו להרגיש זאת במשך שנים בהיותנו במחיצתו בשעת התפילה בשבתות. וכשסיפר לי מישהו, שהרב חולה ברגליו וסובל יסורים, לא יכולתי להאמין לו.

הקפיד לומר שהוא "הולך במדרגות", כדי לא לומר "יורד במדרגות".

שם

מדרכי הרצי"ה

לרגל יום השנה לפטירתו של מו"ר הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, מקצת דרכיו והנהגותיו כפי שנכתבו ע"י תלמידו הרב אברהם רמר זצ"ל

ב"ד באדר חל יום השנה לפטירת מרנן ורבנן הרב צבי יהו־דה הכהן קוק זצ"ל, ראש ישיבת מרכז הרב ובנו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל. לקראת האזכרה ליקטתי אמירות ומעשים שכתב אחד מתלמידיו המובהקים, דודי הרב אברהם רמר זצ"ל, בקובץ 'גדול שימרשה'. הדברים מובאים מתוך הקובץ בעיבוד קל.

בישיבה

פעם הגיע מו"ר הרב צבי יהודה לשיעור תנ"ך בישיבה, והתל־מידים לא הופיעו לשיעור. ניגש מיד לעמוד והחל להתפלל 'מע־ריב', והודיע לי שלא יבוא יותר לישיבה. כששאלתיו: והרי הרב כאן ראש הישיבה, יצאו התלמידים ולא הרב? ענה: "אצלי אין כפייה דתית!".

קבוצה מבני הקיבוץ הרתי הייתה אמורה ללמוד חורש בישיבה. בין תלמידי הישיבה נשמעה טענה שאין יכולת קליטה בישיבה, וכדי לחזק את האווירה הישיבתית צריכה הישיבה קודם כל להת־גבש בתוכה. הרב דרש בכל תוקף לקבל קבוצה זו באומרו: "כל מחשבה על ניתוק בין ישיבתנו להתיישבות העובדת, לא תקום ולא תהיה". והכריחני לקבל עלי את הטיפול בקבוצה. (עמוד לו).

"אחד אמר דבר אחד ולשני הפכו. לשאלה מדוע סתר את עצמו, בעבר היו הלל ושמאי, שמאי דחף באמת הבניין משום שהיה גם הלל, והלל לימד על רגל אחת משום שהיה גם שמאי, "זימה אפ־שר לעשות שאני צריך להיות גם הלל וגם שמאי" (עמוד נא).

הזכיר שרונאג ואחיתופל היו שני בחורי ישיבה מקולקלים, והנ־זק שגרמו בחורי ישיבה מקולקלים לעם, גדול יותר מכל נזק אחר (עמוד כ).

לימוד תורה

פיתח בתלמידים יחס של הערצה לראשונים, והיה חוזר ומשנן (שבת קיב, ב): "אם ראשונים כמלאכים אנחנו ככני אדם, ואם רא־שונים ככני אדם" – כלומר אם אתה מרגיש ביחסך אל הראשונים כחבר, הראשון אומר דבר ואתה אומר דבר – אזי "אנו כחמורים, ולא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר".

הרב אברהם רמר זצ"ל

כשהיה מזכיר דברי חכם מח־כמי הגמרא, היה מרחיב את הדיבור לא רק על אותה המימ־רא, אלא גם על דמותו כפי שהייתה משתקפת מהש"ס כולו. ההסביר זאת, שחייב אדם לראות את בעל השמועה כאילו הוא עו־מד לנגד עיניו. (עמוד קיא).

כששמע ביקורת על פירוש ה'אבן-עזרא' שנאמרה מפי תל־מיד ישיבה אחד, רעם: "אני מפ־חד מ'אבן-עזרא'. (עמוד קיב).

הבחין בסייעתא דשמיא המיוחדת של פרשני הרי"ף, המצטיינים בבהירות הלשון.

הדריך ללמוד "שב שמעתתא", משום שעוסק בעניין שלם כס־דר.

ציין שהלמדנים היותר מעמיקים העדיפו את ה'נתיבות' על ה'קצות'. (עמוד יט).

אברכים ומלגות

היו תלמידים שנמנעו מלקבל תמיכה מהישיבה (אולי מפני שח־ששו לדעת הרמב"ם), והקפיד שיקבלו.

בתגובה לטענה שהאברכים בישיבה נתמכים בסכומים שאינם שווים, דרש מהרב רענן זצ"ל להשוות את הסכומים כדי שלא תיוו־צר קנאה. בתשובה לשאלה מניין ישיג את הכסף, ענה שמהיכן שנ־מצא לאחד יהיה לכולם.

אולם לדרישה להגדיל את התמיכה לבעלי משפחות גדולות, ענה: "במרכז הרב אין 'בולל'. אנחנו עוזרים לבחור עד שימצא את מקומו, כשהכיוון הוא חינוך או רבנות". (עמוד לו).

סגולות

אחרי מלחמת ששת הימים נמצאה תעודה המיוחסת לר' אליעזר מגרמיזא, בעל ספר 'הרוקח', בה כתוב שאם יקיפו 300 כוהנים את הר הזיתים תהיה זו סגולה לשלום.

משפחה ירושלמית פרסמה תעודה זו והחלה לארגן ברכת כוה־נים המונית ליד הכותל. שאלנו את הרב מה דעתו בעניין, והפנה לרבנות הראשית. אחר כך אמר, שהמקור לרעיון הרי הוא התעודה שנמצאה בשם ר' אליעזר מגרמיזא, וגם ר' אליעזר מגרמיזא, עם כל חשיבותו, יודע שהסגולות הכתובות בגמרא הן בעלות חשיבות גבוהה יותר; ובגמרא נאמר (ירושלמי פאה א, א), שחילוניו של אחאב ניצחו משום שלא היה בהם רילטורין (בעלי לשון הרע) (עמוד כו).

אתחלתא דגאולה

על השאלה האם אנו נמצאים באתחלתא דגאולה ענה, שכבר ר' שלמה אלקבץ ריבר על אתחלתא דגאולה בזמנו.

וסיפר שכשנפגש עם ר' לייב, בנו של ה'חפץ חיים', סיפר לו ר' לייב, שכשהגיעה השמועה לאביו על הקמת פתח-תקווה, קרא לו ואמר: "ר' לייב, הייבצעך און דיע מעייסע" (המעשה מתחיל).

לשאלה, מה נאמר למפקפקים מתוך הציבור החרדי על תחילת גאולתנו, ענה: "אנחנו לא קראנו; אנחנו יהודים של נמרא, ושם (סנהדרין צח, א) מרובר על הקץ המגולה, שאם ארץ ישראל נותנת פירותיה בעין יפה לעם ישראל שקרבו לבא, אז אין לך קץ מגולה מזה. ואלו דברים מפורשים" (עמוד כט).

מפורסם היה בשמו, שהוא אומר שרוב גדולי ישראל לא התנגדו לציונות. אחד התלמידים בישיבה רינן, שלא יעז לומר זאת ליד ארון הקודש. התגנבו הדברים לאוזני הרב ומיד רץ לישיבה, פתח את ארון הקודש ואמר: "מי שאומר שרוב גדולי ישראל התנגדו לציונות הוא משקר. האמת ניתנת להאמר, שהציונות הייתה תנו־עה חדשה, ורוב הגדולים לא ידעו איך להתייחס אליה. מבין אלה שהתייחסו, רובם היו לחיוב, מלבד שני גדולים שהתנגדו, רבי חיים מבריסק ורבי דוד פרידמן".

שאלתי: ומדוע התנגדו? השיב בשאלה: "וכי לא היה למה להת־נגד"? (עמוד ל)

בן גוריון והרצל

התבטא בחריפות כנגד בן גוריון, על שהתפאר שנר עם אישה ללא חופה וקידושין. ואמר בין השאר, שכל זמן שהיה ראש ממש־לה לא דיבר כנגדו, כי היה חייב בכבוד מלכות. אולם מאחר וירד מגדולתו מרשה לעצמו לומר זאת.

שאלתיו: והרי הוא הקים את המדינה? ענה: "הרב מימון הקים את המדינה!" (עמוד לט). (הרצי"ה התבטס על עובדות מסוימות, ולא כאן המקום להרחיב בדבר. א.מ.) ואף אנחנו שמענו ממנו כמה פעמים שאמר על בן גוריון, שבמחילת כבודו היה אפיקורס.

לעומת זאת את הרצל, העריך, והיה חוזר על הירידה מפיו של ר' אהרן מרכוס ז"ל, שהרצל הוא מצאצאי מהר"י טיטצאק והוא מס־פחה ספרדית. (עמוד נד).

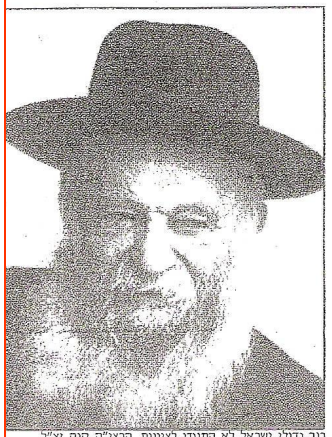
זכותנו על הארץ

אחר חתימת בגין על הסכמי קמפ-דויד הוציא את ספר המצוות ואמר: "הוא אולי שכח שאנו לא נמצאים כאן מכוח הרצל והציר־נות, אלא מכוח דבר ה' כפי שבא לירי ביטוי בדברי קודשו של הר־מב"ן". לשאלתי, אבל הרי חלק גדול של העם - ומתוך כך הצבא - אינו רוצה להלחם? ענה: "כאן בארץ גדל דור בריא, אלא שמע־רכת החינוך הזאת..."

וכששאלתיו, מה עלינו לעשות בתנאים אלו, ענה: "קודם כל שני ה'אלפים' - אהבה ואמונה, ואהבה קודמת לאמונה" (עמוד מ').

עם נדולי תורה

כשהיה נפגש עם הרב יחזקאל סרנא, ראש ישיבת חברון, היו מתחבקים ומתנשקים בחום ובאהבה. (עמוד מו).

רוב גדולי ישראל לא התנגדו לציונות. הרצי"ה קוק זצ"ל

התכוון לנסוע לישיבת פונביז' לעיין בכתבי האדר"ת הגנווים שם. התברר לי שהוא עומד לנסוע לבדו ונלוויתי אליו. בכניסה אמר לי שלרב כהנמן זכות גדולה בבניין קריה של תורה, אבל כתם גדול רובץ על הישיבה שתלמידיה ביזו בה שני תלמידי חכמים, את הרב הרצוג זצ"ל ואת הרב אונטרמן זצ"ל, ותגובת הישיבה לא הייי־תה מספיק חריפה.

בצאתו, שאלו הרב כהנמן כיצד הוא מתכוון לחזור. וכשהשיב - באוטובוס, אמר לו הרב כהנמן שזמן זה תורה, ושייסע במונית. כשהגענו לתל-אביב שאלתיו: וכיצד ניסע? ענה: "מצוה לשמוע דברי חכמים". ונסע במונית. (עמוד מח).

לימוד אמונה

את הגמרא (שבת לא, א) בה מתוארות שאלות שנשאל אדם ביום הדין, וביניהן: "נשאת ונתת באמונה", היה מבאר, האם למדת אמו־נה? ועל השאלה "ציפית לישועה", היה מוסיף את דברי הר"ן: "האם ציפית להתקיימות דברי הנביאים בימיך". (עמוד ס').

היה חוזר ומשנן: "אין מחלוקות ברוחניות" (עמוד סא).

חזר, שינן ולימד, שהבדלה אינה הפרדה, והוסיף להדגיש זאת בצדפתית: "דיפרנסיסיון אינו ספרסיון". ואמר שכאשר יתפרסם משפט זה, תבוא גאולה לעולם. (עמוד סו).

שאלו הרב יחמיאל וייס, האם הרמב"ם היה 'מקובל'. ענה, שב־על ה'תניא' אומר שהרמב"ם היה מקובל גדול. שאלו: ומה אומר הרב? ענה, שישנן הרבה דרכים להגיע למעלה.

לשאלה האם בזמן התחדשות הנבואה יהיה מקום גם ל'פילוסו־פיה דתית', ענה: ה'מורה-נבוכים' זו תורה (בלשון זו ענה גם הרב דוד הנזיר זצ"ל) (עמוד סב).

היה אומר בשם רבי מנשה מאיליה, שהעולם לא יכול להיות שלם כל עוד אי שם בקצוי תבל ישנה איזו תולעת בנקיק הסלע שהאבן לותצת עליה והיא מרגישה לא כל כך בנוח. (עמוד סח).

(שאלות ותשובות עם הרב אליעזר מלמד באתר www.yeshiva.org.il)

הרב אליעזר מלמד, בשבע, י"א אדר א' תשס"ג

[הגדלה מהמאמר בשקופית הקודמת]

בישיבת

פעם הגיע מו"ר הרב צבי יהודה לשיעור תנ"ך בישיבה, והתלמידים לא הופיעו לשיעור. ניגש מיד לעמוד והחל להתפלל 'מעריב', והודיע לי שלא יבוא יותר לישיבה. כששאלתיו: והרי הרב כאן ראש הישיבה, יצאו התלמידים ולא הרב? ענה: "אצלי אין כפייה דתית!".

קבוצה מבני הקיבוץ הדתי הייתה אמורה ללמוד חודש בישיבה. בין תלמידי הישיבה נשמעה טענה שאין יכולת קליטה בישיבה, וכדי לחזק את האווירה הישיבתית צריכה הישיבה קודם כל להתגבש בתוכה. הרב דרש בכל תוקף לקבל קבוצה זו באומרו: "כל מחשבה על ניתוק בין ישיבתנו להתיישבות העובדת, לא תקום ולא תהיה". והכריחני לקבל עלי את הטיפול בקבוצה. (עמוד לו).

לאחד אמר דבר אחד ולשני הפכו. לשאלה מדוע סתר את עצמו, בעבר היו הלל ושמאי, שמאי דחף באמת הבניין משום שהיה גם הלל, והלל לימד על רגל אחת משום שהיה גם שמאי, "ומה אפשר לעשות שאני צריך להיות גם הלל וגם שמאי" (עמוד נא).

הזכיר שדואג ואחיתופל היו שני בחורי ישיבה מקולקלים, והנזק שגרמו בחורי ישיבה מקולקלים לעם, גדול יותר מכל נזק אחר (עמוד כ).

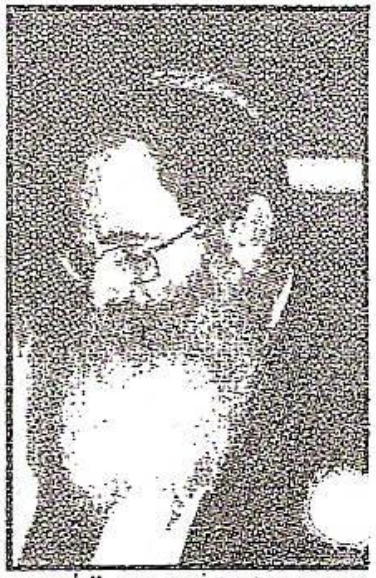
אברכים ומלגות

היו תלמידים שנמנעו מלקבל תמיכה מהישיבה (אולי מפני שחששו לדעת הרמב"ם), והקפיד שיקבלו.

בתגובה לטענה שהאברכים בישיבה נתמכים בסכומים שאינם שווים, דרש מהרב רענן זצ"ל להשוות את הסכומים כדי שלא תיווצר קנאה. בתשובה לשאלה מניין ישיג את הכסף, ענה שמהיכן שנמצא לאחד יהיה לכולם.

לימוד תורה

פיתח בתלמידים יחס של הערצה לראשונים, והיה חוזר ומשנן (שבת קיב, ב): "אם ראשונים כמלאכים אנחנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם" – כלומר אם אתה מרגיש ביחסך אל הראשונים כחבר, הראשון אומר דבר ואתה אומר דבר — אזי "אנו כחמורים, ולא כחמורו של ר' פנחס בן יאיר".

הרב אברהם רמר זצ"ל

כשהיה מזכיר דברי חכם מחכמי הגמרא, היה מרחיב את הדיבור לא רק על אותה המימרא, אלא גם על דמותו כפי שהייתה משתקפת מהש"ס כולו. והסביר זאת, שחייב אדם לראות את בעל השמועה כאילו הוא עומד לנגד עיניו. (עמוד קיא).

כששמע ביקורת על פירוש ה'אבן-עזרא' שנאמרה מפי תלמיד ישיבה אחד, רעם: "אני מפחד מ'אבן-עזרא'. (עמוד קיב).

הבחין בסייעתא דשמיא המיוחדת של פרשני הרי"ף, המצטיינים בבהירות הלשון.

הדריך ללמוד "שב שמעתתא", משום שעוסק בעניין שלם כסדר.

ציין שהלמדנים היותר מעמיקים העדיפו את ה'נתיבות' על ה'קצות'. (עמוד יט).

אכילת בננה לפני תפילת הדרך

נסענו במונית להלוויית אמו של הרב צפניה דרורי שנערכה במושב שדה יעקב. מיד כשיצאנו מירושלים, בירידה, הוציא הרב צבי יהודה בננות וחילק לכל הנוסעים. מרן הרב צבי יהודה השתדל להביא בננות כדי להסמיך את תפילת הדרך שאינה פותחת ב "ברוך אתה ה'" לברכה אחרת, ויחד עם זה השתדל שלא לאכול לבד, אלא לחלק לכולם.

עניית אמן

רבנו לא הִרבה להוכיח את תלמידיו, אך היה מוכיחם בעניין עניית 'אמן'. רבנו היה מזכיר ש'אמן' נזכר במשנה: "עונין אמן אחר ישראל המברך", ואילו אמירת "אמן יהא שמיה רבה" לא נזכרת במשנה, אלא רק בגמרא. רבנו היה מזכיר את הפסוק "גוי צדיק שומר אמונים" - אל תיקרי אמונים, אלא אמנים. צריך לענות אמן בפה מלא.[9]

גאונותו של הרב צבי יהודה

שמעתי שמרן הרב צבי יהודה היה קורא מהר מאוד, ממש מעביר את הדפים. היו מספרים שהיה תופס מספר שורות בפעם אחת, אולי שמונה שורות, ואביו הרב קוק היה תופס שש עשרה שורות בפעם אחת.

מקדים שלום

מרן הרב צבי יהודה היה מוכיח על אי אמירת שלום. לעתים היו נכנסים תלמידים לחדר ולא היו אומרים

הרב יאיר אוריאל, **בשיפולי הגלימה: הרב צבי יהודה הכהן קוק, סיפורים מחייו הדרכותיו והנהגותיו,** הוצאת המחבר, ירושלים תשע"ב.

הישיבה היא המושיבה את בית ישראל על אדמתו

הנחת אבן הפינה לבניין החדש בקריית משה נערכה על מגרש הכדורגל ליד בית חינוך עיוורים על גבעה מלאה סלעים. בהנחת אבן הפינה השתתפו הנשיא יצחק בן צבי, קדיש לוז יושב ראש הכנסת,

הרב הנזיר זצ"ל הרב גורן זצ"ל ועוד רבים. אחרון קם לדבר הרב צבי יהודה (פעם הסביר רבנו שהוא נוהג לדבר אחרון כדי שיוכל להתייחס ולתקן את דבריהם של האחרים אם יש בכך צורך, ור' אברום שפירא היה אומר שזהו טעם משני, והטעם העיקרי היה מחמת ענוותנותו של הרב צבי יהודה).

רבנו פתח בהתלהבות מרובה בפסוקים מיחזקאל פרק ל"ו על בית ישראל היושבים על אדמתם, והוסיף וביאר מה היסוד לזכותנו לשבת על אדמתנו - "לא למענכם כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים" באומרם "עם ד' אלה ומארצו יצאו". עוד הוסיף רבנו וביאר שגאולה אינה תלויה בתשובה. קודם נאמר: "וקבצתי אתכם... והבאתי אתכם אל אדמתכם, וזרקתי עליכם מים טהורים... ונתתי לכם לב חדש..." הגאולה הינה לב חדש, מים טהורים, ורק בסוף כתוב "ועשיתי את אשר בחקי תלכו ומשפטי תשמרו". אתיא סיפא לגלויי ארישא, בתחילת תהליך הגאולה דיבר על לב חדש ומים טהורים ולא דיבר על תורה ומצוות, אך בסוף ודאי שתהיה תשובה והיא החושפת ומגלה את מטרת תהליך הגאולה.[13]

הדברים נאמרו בהתלהבות, בחוזק, בעוז ובתקיפות.

ואני, על אף היותי תלמיד חדש בישיבה, את התורה הזאת כבר שמעתי ואני מכיר אותה, ואני מתפלא, האם הדברים האלה שייכים לעניין, האם הם שייכים לנושא?

הרי בהנחת אבן הפינה לישיבה עסקינן. כולם מדברים על ערך התורה ועל ערך הישיבה, ומדוע ראש הישיבה מדבר על עניינים לאומיים, כלליים, ענייני גאולה?

בסוף הדברים אני מקבל את תשובתי, רבנו דיבר ישר לעניין בצורה מדויקת.

רבנו המשיך ושאל:

איזה מין שם זה "ישיבה"? למה קוראים לישיבה ישיבה, וכי רק יושבים שם?

אלא ישיבה זה חוזק, קביעות, תוקף. בית ישראל יושבים על אדמתם, חוזק של הוויה, של מציאות, התורה הגואלת. כל מציאותו של עם ישראל שייכת ונובעת מתוך מציאות הישיבה. הישיבה היא המושיבה את בית ישראל על אדמתו, היא המביאה את כל הקיום ואת כל הגאולה.

אך עם זאת, מובן כי הכול התחיל "ממנו ולא ממנו" כמו שכתב הכוזרי.

כלומר, הישיבה אינה 'בית היוצר לנשמת האומה' כפי שכתב ביאליק על בית המדרש. המציאות היא כפי שכתב הכוזרי שההתגלות של ה' עוברת דרך מעשינו, ורק על ידי השראת השכינה אנחנו פועלים.[14]

שם

"אחי ורעי"

פעם הייתי עם הרב צבי יהודה בחדר הקטן של מרן הרב קוק בבניין הישן. נכנס אדם לדבר עם הרב צבי יהודה ושאל אותו עליי: מי הוא? השיב רבנו: "אחי ורעי, מאחיי ורעיי תלמידי חכמים."
זה היה יחסו לתלמידי הישיבה, אחיי ורעיי.

קימה בפני תלמידיו

רבנו היה קם לכבוד תלמידיו החשובים כאשר היו באים לשיעור בביתו.

שלום מפני שלא רצו להפריע לרבנו במעשיו או מפני שהיה מדבר עם מישהו. רבנו היה מוכיח אותם על כך, ודרש ממי שנכנס שיאמר באופן ברור "שלום".
סיפר הרב יהודה בן ישי שהתגורר בשכונתו של מרן הרב צבי יהודה שרבנו היה מקדים שלום לכל אדם בשכונתו ואפילו לנערים ברחוב.

"על חטא" במנחה של ערב יום כיפור

תפילת מנחה, ערב יום הכיפורים, בבניין הישן של הישיבה ברח' הרב קוק.
הרב צבי יהודה עומד במקומו בסוף האולם, אחרי הספסל האחורי. התפילה נגמרה, כל המתפללים הלכו, יש דברים רבים לעשות בערב יום הכיפורים. הרב צבי יהודה עדיין עומד בתפילת העמידה ואומר וידוי "על חטא" בעודו מניף את ידו ימינה ומכה בחזקה על לבו בצד השמאלי. קול המכות נשמע היטב באולם הריק, ואני עומד ומשתאה - על איזה חטאים גדולים וחזקים רבינו מכה כל כך חזק?
אולי על חטאינו ועל חטאת הכלל, ואולי על החטאים שהקב"ה מדקדק בהם עם צדיקים כחוט השערה.

שם

כבוד לר' שלמה זלמן אוירבך

בשבת חתן של הרב עוזי קלכהיים זצ"ל התפללו בבניין הישן, ברחוב הרב קוק, באולם הגדול. בדרך כלל היו מתפללים בשבתות באולם האחורי (הבינוני) כיוון שהאולם הגדול היה תפוס בידי המניין של הגבאי ר' שטרסברג זצ"ל.

מרן הרב צבי יהודה ישב במקומו הקבוע אחרי הספסל האחורי, ליד הדלת המובילה לאולם הקטן. זה היה בזמן קריאת התורה. רבנו ישב על מקומו כשהוא שקוע בחומש (בזמן קריאת התורה לא היה רבנו מחזיק חומש עם פירושים, אלא חומש שיש בו רק את התורה ללא פירושים). נכנס ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל מהדלת האחורית המובילה לאולם הקטן, שהייתה מאחורי גבו של מרן הרב צבי יהודה, ועבר ליד רבנו לכיוון אמצע האולם הגדול.

רבנו לא הבחין מיד בר' שלמה זלמן כיוון שהיה שקוע בחומש. כעבור זמן קצר, כאשר ר' שלמה זלמן היה סמוך לדלת הכניסה הראשית לאולם הגדול, הרים רבנו את ראשו והבחין בר' שלמה זלמן שהיה לבוש בלבוש ירושלמי עם שטריימל.

זינק מרן הרב צבי יהודה ממקומו, וקם בקפיצה ובמהירות לכבודו של ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל. כל כך בולטת הייתה המהירות והזריזות לכבודו של תלמיד חכם.

"הלילה לא יאמרו כאן סליחות"

כאשר נסענו דני שרחטון ואני עם הרב נריה גוטל בחזרה מחתונה, סיפר לנו הרב גוטל שפעם במוצאי שבת של סליחות כאשר האשכנזים מתחילים לומר סליחות בא מרן הרב צבי יהודה לבניין החדש של הישיבה ואמר בתקיפות גדולה: "הלילה לא יאמרו כאן סליחות!"

מדוע? מה קרה?

התברר שביום חמישי האחרון היה שיעור קבוע של הרב ישראלי זצ"ל[18], והרבה תלמידים הלכו לחדרים ללמוד, ובשיעור היו מעט משתתפים, ועוד התארגן מניין בזמן השיעור.

רבנו קבע כי עד שלא ישלחו משלחת לבקש סליחה מהרב ישראלי, לא יאמרו סליחות.

התארגנה משלחת. הלכו לרב ישראלי וביקשו ממנו סליחה. הרב ישראלי היה נבוך, הוא לא ידע מה רוצים ממנו. רק לאחר מכן אמרו 'סליחות' בישיבה.

שם

נשיאת המזוודה

פעם חזרנו ברגל מעלייה לקבר בסנהדריה, אולי מאזכרה לר' אברהם יצחק רענן זצ"ל או לאמו של מרן הרב צבי יהודה הרבנית רייזא רבקה ע"ה, והלכנו לביתו של מרן הרב צבי יהודה. רבנו נשא את מזוודתו הקטנה, ואחד התלמידים ביקש ממנו שייתן לו לשאת את המזוודה. רבנו לא הסכים בשום אופן, כל ההשתדלויות ודברי השכנוע לא עזרו. אמרו לו "למס מרעהו חסד" זה המונע תלמיד מלשמשו. בכל זאת לא הסכים בשום פנים ואופן שיישאו עבורו את המזוודה.

רבי מגור על הליכת רבנו ללא ליווי

הסיפור הזה נמצא בסיכומים שלי לשיעורי רבנו על חכמת הקודש, ורשמתי שם תאריך שרשם מרן הרב צבי יהודה, אור ליום חמישי י"א באדר התשכ"ו. רבנו סיפר שבבוקר פגש את האדמו"ר ר' ישראל אלתר זצ"ל המכונה 'הרבי מגור' ברחוב. רבנו אמר שיש בינו לבין האדמו"ר קשרי חיבה וידידות. האדמו"ר מגור שאל את רבנו למה הוא הולך לבד,

הרי הגמרא אומרת שתלמיד חכם צריך שיהיו לו שני מלווים, וכך באמת היה הולך הרבי מגור, עם שני מלווים. רבנו השיב לו שכנראה איננו ראוי שילוו אותו תלמידים. ענה לו הרבי מגור: "היה לך אבא גדול וקדוש כזה, כבר אתה ראוי."

באותה פגישה שוחחו רבנו והאדמו"ר מגור על עניין השכמת הבוקר ושאלו מדוע מדבר הרמ"א באורח חיים סימן א' בעניין הקימה בבוקר על הדרך שבה הולך האדם לישון?

התשובה היא שכמו שהאדם הולך לישון כך הוא קם בבוקר.

שם

שתיית תה בליל שבת

סיפר הרב יורם אליהו:
כאשר הגעתי לישיבת מרכז הרב מישיבת כרם ביבנה, בשבת הראשונה, ניגשו אלי ושאלו אותי אם אני רוצה לאכול בליל שבת אצל רבנו. נדהמתי מההצעה והסכמתי מיד. הרב בדיחי, ששימש את רבנו הדריך אותנו, הבחורים, ואמר שחשוב להגיש לרבנו תה. הגישו אוכל, והגשנו לרבנו תה. שרו זמירות, אמרו דברי תורה, ומרן הרב צבי יהודה לא שתה מהתה. אמרנו לרבנו שהתה מתקרר, ושאלנו אותו מדוע הוא לא שותה. שאל אותנו מרן הרב צבי יהודה: "ומה אתכם?"
הגישו לבחורים משקאות שונים, מיצים או קולה, ועדיין מרן הרב צבי יהודה לא שותה מהתה. שוב אמרנו לו שהתה מתקרר ושאלנו מדוע אינו שותה. והוא שאל שוב: "ומה אתכם?"
אז הגישו לבחורים תה, ומרן הרב צבי יהודה התרצה לשתות מהתה שלו.

תנור של אהבה

לפני מלחמת העולם הראשונה נסע רבנו לאירופה כדי להעמיק בלימודיו, מכיוון שבארץ הטרידוהו רבות בענייני ציבור, ושימש כמלמד דרדקי (תינוקות של בית רבן).
סיפר הרב יורם אליהו שמרן הרב צבי יהודה אמר ש'מלמד' של ילדי ישראל צריך להיות תנור של אהבה.

דאגה לילד קטן

סיפר הרב חיים שטיינר:
פעם השתתף מרן הרב צבי יהודה בסעודת ברית מילה.
כאשר הגישו מנות לכולם חיכה רבנו ולא טעם מהאוכל. ביקשו ממנו שיאכל מכיוון שכבר הגישו לכולם, אמר להם רבנו: "עדיין לא הגישו את המנות לכולם." אמרו לו שוב שלכולם יש מנות. חזר הרב צבי יהודה ואמר שעדיין לא הגישו לכולם. בסוף הראה להם שלילד היושב בצד לא הוגשה מנה.
אחרי שהגישו מנה גם לאותו ילד, התחיל הרב צבי יהודה לאכול את מנתו.

שם

בשמחת תורה מרן הרב צבי יהודה לא היה מקדש ולא טועם דבר עד אחרי תפילת מוסף כדי שיוכל לשאת את כפיו בתפילת מוסף, והתפילה הייתה הולכת ומתארכת משנה לשנה. היינו יוצאים עם ספרי התורה לרחוב, והולכים לבקר את הרבנים הראשיים בזמנו, הרב ניסים זצ"ל והרב אונטרמן זצ"ל.

(לאחר קיום הציווי 'לא תגורו' בידי הרב ניסים, שחולל סערה ציבורית כשסירב לכפוף קומתו בפני האפיפיור כשאר ראשי-המדינה, נהג רבנו ללכת עם הישיבה לביתו בהקפות בכדי לחלוק לו כבוד. כאשר נתמנה הרב אונטרמן לרב הראשי האשכנזי לאחר מספר שנים שבהן לא הצליחו להגיע להסכמה על איוש התפקיד, החלו ללכת גם אל הרב אונטרמן כדי לא למעט בכבודו.)

בריקודים היו התלמידים מונעים ממכוניות לעבור, ומרן הרב צבי יהודה היה מצדיק אותם: "כאשר התורה נמצאת ברחוב, צריך לתת כבוד לתורה."

הרב צבי יהודה היה הולך כל הדרך ורוקד בעוז לפי מידתו.

קדושת מדי צה"ל

סיפור זה מובא באריכות בשכתוב הקלטת של מזמור י"ט המובא בשיחות הרב צבי יהודה:

רבנו היה מספר על הרב שאר ישוב כהן, בנו של הנזיר זצ"ל, שהתחתן במדי צה"ל, והיו שדיברו כנגדו. כנראה אמרו שמעשה זה כביכול פוגע בקדושת החתונה. הצדיק אותו מרן הרב צבי יהודה ואמר: "מה הם בגדי החסידים שהם נוהגים ללבוש ורואים בהם בגדים מקודשים? הרי אלו בגדי גויים, ואולי בגדי קוזאקים או בגדי אצילים באותן תקופות, אלא מה נאמר כדי להצדיק אותם? כיוון שרבנים ואדמורי"ם השתמשו בהם, הרי הם התקדשו. זו קדושה שאינה עצמית, אלא על ידי מעשה, על ידי שימוש, אבל בגדי צה"ל מסמלים את הגאולה, והרי יש בהם קדושה עצמית."

שם

את ארצי חילקו

בליל יום העצמאות תשכ"ז בישיבת מרכז הרב, הרב צבי יהודה זצ"ל סיפר:

לפני תשע עשרה שנה, באותו לילה מפרסם, בהגיע ארצה החלטתם החיובית של מושלי אומות-העולם לתקומת מדינת-ישראל, כשכל העם נהר לרחובות לחוג ברבים את רגשי שמחתו לא יכלתי לצאת ולהצטרף לשמחה. 'ישבתי בדד ואדם כי נטל עלי.' באותן שעות ראשונות לא יכלתי להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה נוראה, כי אכן נתקים "ואת ארצי חלקו". (יואל ד',ב') כן, איפה חברון שלנו–האנחנו שוכחים את זה?! והיכן שכם שלנו, ויריחו שלנו, איה–הנשכחן? וכל עבר הירדן–שלנו הוא, כל רגב ורגב, כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השיכים לארץ ד'–הבידינו לוותר אפילו על מילימטר אחד מהן?! באותו מצב, מזעזע בכל גופי, פצוע כלי וחתוך לגזרים–לא יכולתי אז לשמוח. כך היה המצב לפני תשע עשרה שנה, באותו לילה ובאותן שעות.

למחרת בא אל ביתנו איש ברית קדשנו, הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זכר צדיק לברכה -היה לו צורך לבא, וכלום יתכן שלא היה בא?! התיחדנו אז שנינו, באותו חדר קטן ומקודש שב"בית הרב"–ולאן יבא אז אם לא לשם?!–מזעזעים ישבנו ודמומים. לבסוף התאוששנו ואמרנו שנינו כאחד: "מאת ד' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו." (תהילם קי"ח, כ"ג.)

ומספר הרב חנן פורת שהיה מן הצנחנים משחררי הכותל:

"כששבנו אחרי המלחמה במין תחושה גדולה, במין תחושה של פעמי גאולה, ובאנו לביתו של מרן הרב צבי יהודה, מרן הרב צבי יהודה, שהיה בכותל וחיבק אותנו ונישק אותנו, שאל: נו, מה לומדים עכשיו? רצה לומר - הרי הדברים השתנו, אולי יש צורך לשנות מסדר הלימוד? אנחנו למדנו אז 'אורות הקודש' חלק ב', זה היה "יום רביעי הקדוש" קראנו לזה, והיו שם כל סלתה ושמנה של הישיבה בהווה ובעבר. השתררה דממה. ואני הצעיר שבחבורה, קצת אולי בעזות, אמרתי: "הרב, אולי הגיע הזמן ללמוד הלכות בית הבחירה?" מקדש!!

חייך הרב צבי יהודה, הביט בי בעיניו הטובות, ואמר לי: "חנן, עוד יש לנו הרבה שנים ללמוד הלכות מלכים ומלחמותיהם." לאמור, הרב צבי יהודה, שחזה במו עיניו וראה את המהפך הגדול עוד קודם לכן במזמור י"ט למדינת ישראל, לימד אותנו - עכשיו, אחרי הצעד הנפלא הזה, יש עוד מהלך גדול, השיר לא תם הוא רק מתחיל..."

שם

עלייה להר ציון

סיפר לי בני יוסף אוריאל שאת הסיפור הזה סיפר לו הרב יהושע רוזן, וזה הסיפור:
פעם עלה רבנו להר ציון כדי להסתכל משם על מקום המקדש, וכדי לראות טוב יותר היה צורך להיכנס לשטח צבאי (את הכותל שנמצא במקום נמוך ומוסתר לא היו רואים משם. בני יוסף שמע שהיו רואים את הברושים והיו אומרים שלידם נמצא הכותל). החיילים הסכימו להכניס רק את רבנו, אך לא את התלמידים שהיו אתו. ביקש רבנו בשביל התלמידים שיאשרו גם להם מפני שהם תלמידיו.
כאשר חזר לישיבה התנצל מרן הרב צבי יהודה לפני התלמידים על שהציג אותם כתלמידים שלו.
הרב רוזן אמר שהסיפור הזה עשה עליו רושם גדול וקישר אותו מאוד לרבנו.

לימוד מחברי קיבוץ

שני תלמידים מהישיבה נסעו לקיבוץ כדי להפיץ שם יהדות. קמה בת אחת מבנות הקיבוץ ושאלה: "אתם אומרים לנו הרבה דברים שיש לנו ללמוד מכם, האם יש משהו שאתם יכולים ללמוד מאתנו?" הם חשבו וחשבו, ובסוף אמרו: "אין לנו מה ללמוד מכם, הכול נמצא בתורה, ואיננו צריכים ללמוד מכם דבר."
כאשר באו התלמידים לירושלים וסיפרו לרבנו על השאלה והתשובה, אמר להם: "לא טוב עניתם. נכון שבעיקרון הכול נמצא בתורה, אבל צריך ללמוד את דרך יישום התורה. בזה יש לנו מה ללמוד מהם, למשל, מוסר עבודה, שוויוניות ואחדות."

שם

ג. חכמתו וחבונתו

על חכמתו הרבה ותבונתו העמוקה של הרב צבי יהודה זצ"ל אפשר לעמוד מתוך מעשה שהיה ביום הבחירות לכנסת הראשונה. לקראת הבחירות, שנערכו בחודש טבת תש"ט ל„אסיפה המכוננת" — היא הכנסת הראשונה — התאחדו ארבע המפלגות הדתיות — המזרחי, הפועל המזרחי, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל — ברשימת „החזית הדתית המאוחדת" (סימנה: כ). מלבד הכרוז „דבר רבני ישראל אל העם היושב בציון", הקורא לתמוך בחזית הדתית המאוחדת ולהצביע בעדה, אשר נתפרסם ביום כ' בטבת תש"ט בחתימתם של 195 רבני הערים וה־מושבות שבמדינת ישראל הצעירה בראשות הרב הרצוג והרב עוזיאל זצ"ל, הרבנים הראשיים לא"י, נתפרסם כרוז דומה מטעם ארבעים ראשי ישיבות, ובין חותמיו היה כמובן גם הרצי"ה קוק, ראש ישיבת „מרכז הרב"[3]. אך ביום הבחירות הוא נקלע לבעיה רצינית: שכן בין המועמדים הראשונים של הרשימה הדתית המאוחדת היה אגודאי ירושלמי, שנוא נפשו של הרצי"ה, כי כעשרים שנה קודם לכן כ[illegible] פגיעה המורה בכבודו של מרן הרא"ה קוק [illegible], רבה הראשי של ארץ־ישראל, על ידי הצעת פ[illegible] גסה ופרחחית בפומבי. ועתה החלבט הרב צבי יהודה איך לנהוג: להימנע מלהצביע בעד החזית הדתית המאוחדת אינו יכול, ולתת את קולו לאותו מועמד גם כן אינו יכול. והנה ביום הבחירות לאחר שעה 11 בלילה עבר ר' ברוך דובדבני ז"ל ברחוב, ובדרכו פגש את הרב צבי יהודה, שהלך באותה שעה אל הקלפי שבאיזור מגוריו כדי להצביע. תמה מר דובדבני על שהרב דחה את הצבעתו עד סמוך לחצות, שעת סגירת הקלפיות. נענה הרב ואמר: „אני מניח שאותו האיש שברשימת החזית הדתית המאוחדת כבר נבחר בקולותיהם של מצביעים אחרים, וקולי ייזקף לזכות המועמדים הרשומים אחריו". ר' ברוך הבין במי הדברים אמורים — ותמיהתו ניתרה.

כך פתר הרצי"ה לעצמו את הדילימה בהכמתו יב־תבונתו מבלי לסטות מעקרונותיו: יחס חיובי לחזית הדתית המאוחדת, ושלילי לאותו מועמד פסול.

במשך שנים רבות נהגו חברי בני־עקיבא בירושלים בשמחת תורה לצאת אחר ההקפות מן המועדון עם ספרי התורה להקפה רבתי ברחובות העיר בשירה וברקודים. מן הסניף שברחוב חזנוביץ הגיעו לישיבת „מרכז הרב" שברחוב הרב קוק, שם הצטרפו אל תלמידי הישיבה שירדו לרחוב ובראשם הרב ר' צבי יהודה ראש הישיבה. בשירה אדירה ונלהבת „אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלקיו!"[3] התקדמו מאות הרוקדים בשורות צפופות עם ספרי התורה דרך רחוב יפו עד צומת רחוב ג'ורג'. בצומת נוצר מעגל ענקי, שרקד ושמר בהתלהבות כחצי שעה. תוך כדי מהלך הרוקדים במעלה הרחוב הצטרפו יהודים רבים אל תהלוכת השמחה, ומחלונות הבתים הועפו עלינו סוכריות. בצומת הרחובות ג'ורג' ובן־יהודה שוב נערך ריקוד נלהב במעגל גדול, וכן בככר ציון שבצומת הרחובות בן־יהודה ויפו. ומשם שבו הללו לישיבה והללו למועדון לקריאת התורה ולתפילת מוסף.

לימים הוארך המסלול של תהלוכת ההקפות. הרב צבי יהודה הינחה את קהל הרוקדים להמשיך עד „היכל שלמה" ולהגיע לבתיהם של הרבנים הראשיים לא"י. באנו אפוא אל בית הראשון לציון הרב ניסים וצ"ל ואל בית ראש הרבנים הרב אונטרמן זצ"ל. לאחר קידוש ודברי תורה שבו כל הרוקדים אל בסיסם.

פעם אחת התאחרה השעה מאד — וחזרתי להמשיך עבודת היום לישיבת „מרכז הרב". הרב צבי יהודה ביקש ממני לעבור לפני התיבה. בשעת הוכרת נשמות עמד על ידי והנחה אותי באזכרות הציבוריות. כאשר אמרתי תפילת אזכרה לנשמות חיילי צה"ל, לחש לי הרב סדרה מפורטת של שמות תלמידי הישיבה, שנפלו במערכות ישראל, שם הבחור ושם אביו, והכל מתוך הזכרון — לא מתוך רשימה כתובה — באיטיות, בנחת, במצח מקומט ובדריכות מתוחה. באוחה שעה חשתי בבירור את הקשר הנפשי־האבהי העמוק של ראש הישיבה אל כל אחד מתלמידיו, שמסר את נפשו על קדושת השם למען עם ישראל בארץ־ישראל.

אלכסנדר מלכיאל, הצפה, י"ב אדר תשמ"ז

הריקודים ברחובה של עיר

מספר הרב יוסף ברמסון: בשנותיה הראשונות של המדינה, כשרחובות ירושלים ביום העצמאות היו מלאים בחוגגים, היה הרב צבי יהודה יורד עם בחורי הישיבה ל"כיכר ציון", ורוקד עימהם בשמחה עצומה. רבים צפו בתופעה הייחודית של רב קשיש הרוקד ומפזז ובחורי ישיבה רוקדים ושמחים עימו, ללא השתוללות וללא פטישים, שמחה אמיתית. באותם ימים מרבית בני הישיבות היו חרדים, המתנגדים לציונות ולמדינה, ולכן התופעה של בחורי ישיבה השמחים ביום העצמאות - היתה חריגה.

והוסיף הרב חיים דרוקמן: כאשר ראה הרב צבי יהודה את היהודים השונים שהצטרפו לריקוד אמר: "כשאני רואה את היהודים האלה רוקדים ושמחים ביום העצמאות, אני רואה את הקב"ה רוקד ושמח איתם".

סיפר הרב פרופ' נחום רקובר: הרב היה יורד בערבי יום העצמאות למרכז העיר, מתבונן בציבור הכללי הרוקד ברחובה של עיר, ופותח בשיחה עם הרוקדים: "מדוע אתם רוקדים?" - הוא שאל, והם ענו - "עצמאות ישראל". "מהי עצמאות ישראל?" - הוא היה שואל, והם היו משיבים. מתוך השאלות והתשובות נקשרו קשרים, שנמשכו גם לאחר אותו יום, שכן היו נכנסים אליו לביתו וממשיכים את השיחה שהחלו בה בכיכר העיר.

עמ' 115

חן חלמיש (עורך), **הוא היה אומר: מדברי רבינו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל,** הוצאת מהות, ירושלים תשע"ב.

באחרית ימיו היה הרב צבי יהודה ב'שערי צדק', בייסורים גדולים. אולם לפני כן הוא היה ב'הדסה' וגם שם היה בייסורים גדולים. נכנס הרופא ושאל אותו: על מה אתה בוכה? מה כואב לך? ענה לו הרב:
על מה אני בוכה? אני בוכה על זה שרוב עם ישראל בחוץ לארץ. שרוב האומה מפוזרת. מפוזר ומפורד בין העמים.

באתי פעם לשיעור של הרב צבי יהודה. היינו לומדים בחדר הקטן ששם היה ארון קודש קטן עם ספר תורה קטן. שם היינו לומדים ושם היינו מתפללים. שם היו השיעורים. יום אחד אני בא ואני רואה שהדלת המתקפלת בין החדר שלמדנו לחדר שינה של הרב צבי יהודה, הדלת המתקפלת פתוחה ואין מזוזה. ניגשתי אל הרב ואמרתי: כבוד הרב רוצה שאני אקח את המזוזה לבדיקה? הרב הוריד את המזוזה, המזוזה מונחת על השולחן. אם המזוזה יושבת על השולחן אז כנראה צריך בדיקה. אמר לי: לא בנימין. המזוזה כשרה. אמרתי: אבל למה הרב הוריד אותה? אז הרב צבי יהודה אומר לי: בנימין, ברוך ה' נתרבו התלמידים. אין כבר מקום בחדר הקטן. אז פתחתי את הדלת ועכשיו זה חדר אחד גדול. לא צריך כבר מזוזה. אז באופן טבעי אמרתי לו: הרב, אז לרב כבר אין שום פרטיות. זה חדר השינה שלך. אין לך כבר פרטיות בבית. הרב צבי יהודה מסתכל עלי ואומר לי:

בנימין, אינני אדם פרטי!

מפי הרב בנימין איזנר זצ"ל

ברוך הוא, לתורתו, לעמו ולארצו.

המנהג הקבוע של הרב צבי יהודה, היה לקבל את תלמידי הישיבה לשיחה אישית, להתייעצות וכיו"ב, אחרי תפילת שחרית, בספריה של הישיבה. לפעמים היה שם תור של שני בחורים, ולפעמים של 20 בחורים. וכל תלמיד שנכנס, הרב צבי יהודה היה מוכן להקדיש לו כמה זמן שהבחור רצה: עם בחור אחד הוא דיבר שתי דקות, ועם בחור אחר עשרים דקות. וכל בחור שהיה נכנס, הרב צבי יהודה היה מקבל את פניו בסבר פנים יפות, דורש בשלומו, ושואל אותו רק שאלה אחת: "אכלת פת שחרית?" ומי שהיה עונה בשלילה, היה שומע את הרב צבי יהודה מגיב: "קודם כל לך לאכול ארוחת בוקר, אחר כך תחזור אלי!"

בכניסה לבית המדרש של ישיבת מרכז הרב, היתה תלויה מודעה קטנה בכתב ידו של הרב צבי יהודה: "**קביעות לימוד בספר שמירת הלשון של החפץ חיים, בכל יום בין 12.45-13.15**". ובכניסה לספריה של הישיבה היה תלוי שלט קטן בכתב ידו: "**לא להטריח את אחרים!**"

בערוב ימיו סבל הרב צבי יהודה יסורים קשים ברגליו ל"ע, ופעם כשהרופא שאל אותו אם כואב לו, הוא ענה: "כן ד"ר, כואב לי שיש יהודים ברוסיה שלא מרשים להם לעלות לארץ ישראל!" וכשכאבָיו הלכו וגברו, שמעו אותו תלמידיו צועק מתוך יסוריו: "מלכותך מלכות כל עולמים! מלכותך מלכות כל עולמים! מלכותך מלכות כל עולמים!"

בשיעורי האמונה הרבים שהוא העביר לתלמידיו מכל הרמות והרבדים, הוא היה נוהג לחזור ולשנן שוב ושוב פסוקים ואמרות שהיו בעיניו 'משפטי מפתח' למשנתו החינוכית, וביניהם:

א. עם זו יצרתי לי - תהילתי יספרו (ישעיהו מג/כא),

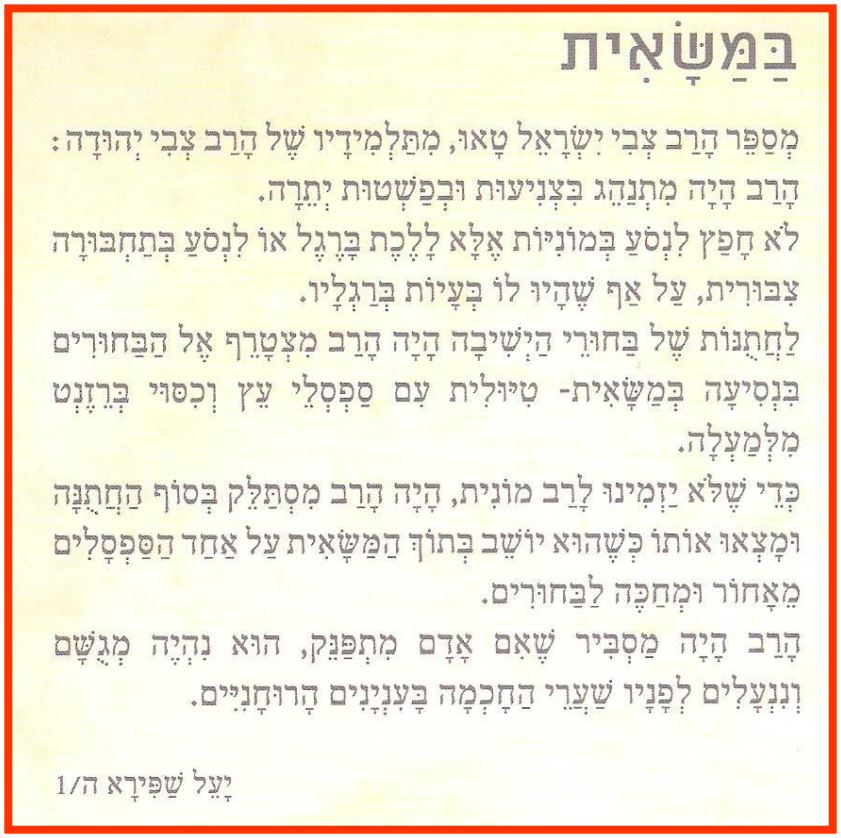
ב. אתה אחד ושמך אחד, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ (תפילת מנחה של שבת קודש, ודברי הימים א יז/כא),

ג. וָאולך אתכם קוממיות - בקומה זקופה (ויקרא כו/יג ורש"י שם),

ד. דורנו צריך להרבות בשני האָלֶפִים: **א**הבה (בין אדם לחבירו) ו**א**מונה (בין אדם למקום),

ה. קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל - חד הם (על פי הזוהר הקדוש ויקרא עג.).

הרב מרדכי כהן, באהבה ובאמונה, יתרו תשע"ב

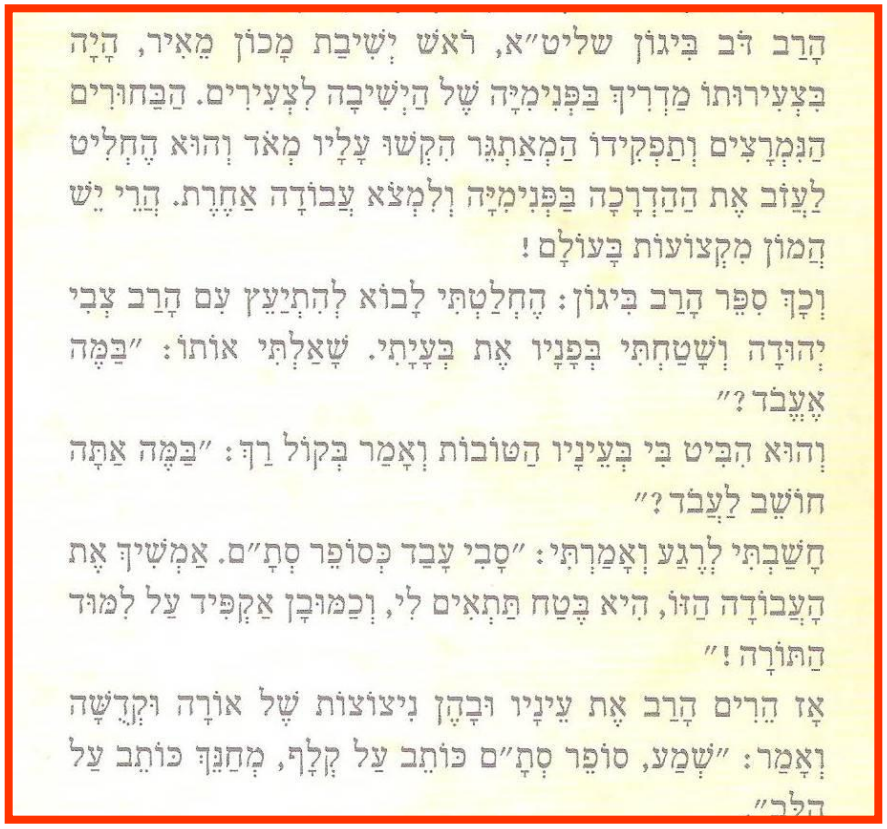

בַּמַּשְׂאִית

מְסַפֵּר הָרַב צְבִי יִשְׂרָאֵל טָאוּ, מִתַּלְמִידָיו שֶׁל הָרַב צְבִי יְהוּדָה:
הָרַב הָיָה מִתְנַהֵג בִּצְנִיעוּת וּבְפַשְׁטוּת יְתֵרָה.
לֹא חָפֵץ לִנְסֹעַ בְּמוֹנִיוֹת אֶלָּא לָלֶכֶת בָּרֶגֶל אוֹ לִנְסֹעַ בְּתַחְבּוּרָה צִבּוּרִית, עַל אַף שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעָיוֹת בִּרְגָלָיו.
לַחֲתֻנּוֹת שֶׁל בַּחוּרֵי הַיְשִׁיבָה הָיָה הָרַב מִצְטָרֵף אֶל הַבַּחוּרִים בְּנִסִּיעָה בְּמַשָּׂאִית- טְיוּלִית עִם סַפְסָלֵי עֵץ וְכִסּוּי בְּרֶזֶנְט מִלְמַעְלָה.
כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזְמִינוּ לָרַב מוֹנִית, הָיָה הָרַב מִסְתַּלֵּק בְּסוֹף הַחֲתֻנָּה וּמָצְאוּ אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַמַּשָּׂאִית עַל אַחַד הַסַּפְסָלִים מֵאָחוֹר וּמְחַכֶּה לַבַּחוּרִים.
הָרַב הָיָה מַסְבִּיר שֶׁאִם אָדָם מִתְפַּנֵּק, הוּא נִהְיֶה מְגֻשָּׁם וְנִנְעָלִים לְפָנָיו שַׁעֲרֵי הַחָכְמָה בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים.

יָעֵל שַׁפִּירָא ה/1

לאורו בנעם, עמ' 17

הָרַב דֹּב בִּיגוֹן שליט"א, רֹאשׁ יְשִׁיבַת מָכוֹן מֵאִיר, הָיָה בְּצְעִירוּתוֹ מַדְרִיךְ בַּפְּנִימִיָּה שֶׁל הַיְשִׁיבָה לְצְעִירִים. הַבַּחוּרִים הַנִּמְרָצִים וְתַפְקִידוֹ הַמְאַתְגֵּר הִקְשׁוּ עָלָיו מְאֹד וְהוּא הֶחְלִיט לַעֲזֹב אֶת הַהַדְרָכָה בַּפְּנִימִיָּה וְלִמְצֹא עֲבוֹדָה אַחֶרֶת. הֲרֵי יֵשׁ הַמּוֹן מְקֻצוֹעוֹת בָּעוֹלָם!
וְכָךְ סִפֵּר הָרַב בִּיגוֹן: הֶחְלַטְתִּי לָבוֹא לְהִתְיַעֵץ עִם הָרַב צְבִי יְהוּדָה וְשָׁטַחְתִּי בְּפָנָיו אֶת בְּעָיָתִי. שָׁאַלְתִּי אוֹתוֹ: "בַּמֶּה אֶעֱבֹד?"
וְהוּא הִבִּיט בִּי בְּעֵינָיו הַטּוֹבוֹת וְאָמַר בְּקוֹל רַךְ: "בַּמֶּה אַתָּה חוֹשֵׁב לַעֲבֹד?"
חָשַׁבְתִּי לְרֶגַע וְאָמַרְתִּי: "סְבִי עָבַד כְּסוֹפֵר סְתָ"ם. אַמְשִׁיךְ אֶת הָעֲבוֹדָה הַזּוֹ, הִיא בְּטֵחַ תַּתְאִים לִי, וְכַמּוּבָן אַקְפִּיד עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה!"
אָז הֵרִים הָרַב אֶת עֵינָיו וּבָהֶן נִיצוֹצוֹת שֶׁל אוֹרָה וּקְדֻשָּׁה וְאָמַר: "שְׁמַע, סוֹפֵר סְתָ"ם כּוֹתֵב עַל קְלָף, מְחַנֵּךְ כּוֹתֵב עַל הַלֵּב".

לאורו בנעם, עמ' 22

שרה רום (עורכת), **לאורו בנעם: סיפורים על הרב צבי יהודה הכהן קוק זצוק"ל**, הוצאת בית ספר נעם בנות, ירושלים תשע"ב.

סִפּוּרִים עַל הָרַב צְבִי יְהוּדָה זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה מִפִּי הָרַב מְנַחֵם בּוּרְשְׁטֵין

הָיָה זֶה בְּשִׁלְהֵי שְׁעוּר ב׳ בִּישִׁיבַת מֶרְכַּז הָרַב. זָכִיתִי לִלְמֹד בְּשִׁעוּרָיו שֶׁל מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ שֶׁבְּמִסְגַּרְתָּם תָּמִיד הָיָה אוֹמֵר: ״קֹדֶם נְתִיב הַתּוֹרָה לַמַּהַר״ל, אַחַר כָּךְ הַכּוּזָרִי, וְאַחֲרֵי שֶׁמַּרְגִּישִׁים שֶׁהִפְנִימוּ אֶת כָּל אֵלּוּ אֶפְשָׁר לְהַתְחִיל לִלְמֹד אֶת כִּתְבֵי הָרַאַ״ה זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה״.

אַךְ, שַׂמְתִּי לֵב שֶׁלֹּא מְעַט מֵחֲבֵרַי כְּבָר מְצַטְטִים כָּל מִינֵי פְּסָקָאוֹת מֵ׳אוֹרוֹת׳ וְיֵשׁ אֲפִלּוּ שֶׁמְּתַבְּלִים אֶת דִּבְרֵיהֶם מִתּוֹךְ ׳אוֹרוֹת הַקֹּדֶשׁ׳ וַאֲנִי, שֶׁהִקְפַּדְתִּי לֵילֵךְ בִּמְדֻיָּק אַחַר הַדְּרָכוֹתָיו שֶׁל רַבֵּנוּ הָרַב צְבִי יְהוּדָה זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, הִרְגַּשְׁתִּי שֶׁכֻּלָּם הִשְׁאִירוּ אוֹתִי מֵאָחוֹר.

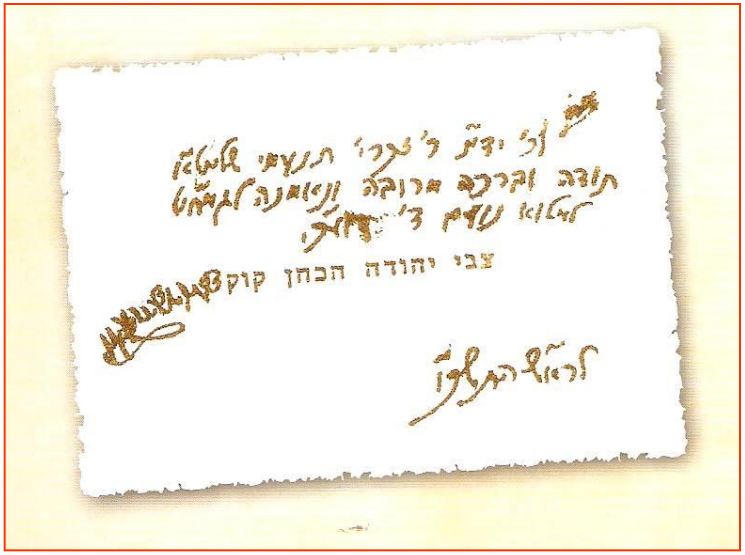
אֶל מִי הוֹלְכִים עִם שְׁאֵלָה כָּזֹאת? אֶל מִי אִם לֹא אֶל רַבֵּנוּ. נִכְנַסְתִּי אֵלָיו וְאָמַרְתִּי אֶת הַדְּבָרִים כַּהֲוָיָתָם. הִרְגַּשְׁתִּי לְטִיפָּה עֲדִינָה וּנְעִימָה בְּעָרְפִּי, ״אַל תִּדְאַג ר׳ מְנַחֵם יַקִּירִי, אַתָּה בַּדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה, רְצוֹנְךָ שֶׁנִּלְמַד יַחְדָּו אֶת ׳אוֹרוֹת הַתּוֹרָה׳?״

- מִי לֹא מוּכָן שֶׁתִּהְיֶה לוֹ חַבְרוּתָא כָּזֹאת מֵצַלַּחַת? מִיָּד עָנִיתִי בְּחִיּוּב, חָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: ״הָרַב כָּל כָּךְ עָסוּק בִּדְבָרִים שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל אֵיךְ יֵשׁ לוֹ זְמַן לְפִשְׁפֵּשׁ כָּמוֹנִי?״

- ״מָה אַתָּה אוֹמֵר?! לְדָבָרִים כָּאֵלּוּ יֵשׁ לִי הַרְבֵּה זְמַן״.

אָכֵן, הַחִיּוּךְ וְהָאַבָּהוּת הַחַמָּה הָיְתָה דֶּרֶךְ חַיִּים.

לאורו בנעם, עמ' 27

צבי יהודה הכהן קוק

לאורו בנעם, עמ' 35

אַבָּא שֶׁל כֻּלָּם

הָרַב צְבִי יְהוּדָה הִתְיַחֵס בְּאֹפֶן אִישִׁי לְכָל אֶחָד מִתַּלְמִידָיו. הוּא רָאָה בָּהֶם בָּנָיו. הַקִּרְבָה הַנַּפְשִׁית שֶׁהָיְתָה לָרַב צְבִי יְהוּדָה אֶל תַּלְמִידָיו הִתְבַּטְאָה כְּקִרְבָה בֵּין אָב לְבָנָיו, וְהָרִבְּה חָשׁוּ בְּכָךְ. סָבִי, הָרַב זְכַרְיָה תַּנְעָמִי, מְסַפֵּר שֶׁעֶרֶב יְצִיאָתוֹ לְמִלְחֶמֶת שֵׁשֶׁת הַיָּמִים הוּא נִגַּשׁ לָרַב צְבִי יְהוּדָה וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ בְּרָכָה. הָרַב צְבִי יְהוּדָה בֵּרְכוֹ בְּחֹם וּבִלְבָבִיוּת וְנָתַן לוֹ נְשִׁיקָה עַל רֹאשׁוֹ. סַבָּא הִרְגִּישׁ שֶׁחֲבִיבוּת זוֹ לִוְתָה אוֹתוֹ בְּכָל מַהֲלַךְ הַמִּלְחָמָה וּבִזְכוּת זֹאת חָזַר מֵהַמִּלְחָמָה בְּשָׁלוֹם.

סַבָּא מְסַפֵּר גַּם עַל הַקֶּשֶׁר הָאִישִׁי הַמְיֻחָד שֶׁהָיָה לָרַב צְבִי יְהוּדָה עִם תַּלְמִידָיו. הָרַב הָיָה מוֹדֶה לְכָל תַּלְמִיד שֶׁשָּׁלַח לוֹ בְּרָכָה לַשָּׁנָה הַחֲדָשָׁה. סַבָּא מְסַפֵּר שֶׁמִּכָּל כַּרְטִיסֵי הַבְּרָכָה שֶׁקִּבֵּל בְּחַיָּיו, הוּא שׁוֹמֵר בְּחֹם אֶת הַכַּרְטִיס שֶׁל הָרַב צְבִי יְהוּדָה שֶׁבּוֹ הוּא כּוֹתֵב לוֹ: לִכְבוֹד יְדִיד נַפְשִׁי...

נוֹי תַּנְעָמִי ז'/2

סִפּוּרִים שֶׁשָּׁמְעָה שָׂרָה נֶמֶט מֵהָרַב אִיתָן אַיזְמָן שֶׁהָיָה תַּלְמִיד שֶׁל הָרַב צְבִי יְהוּדָה הַכֹּהֵן

הֱוֵי לוֹמֵד מִכָּל אָדָם

מִי לֹא מַכִּיר אֶת הַתּוֹפָעָה הַבְּרוּכָה שֶׁל מְנִיָנִים שֶׁל בְּנֵי יְשִׁיבוֹת בַּיָּמִים הַנּוֹרָאִים בְּקִבּוּצִים וּבְמוֹשָׁבִים שֶׁאֵינָם שׁוֹמְרֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת? ! הַיּוֹם הַדָּבָר נִרְאֶה רָגִיל וּמוּבָן מֵאֵלָיו, אַךְ בְּעָבָר הַדָּבָר לֹא הָיָה כָּךְ וּתְפִלּוֹת שֶׁכָּאֵלּוּ לֹא הִתְקַיְּמוּ כְּלָל.

הָרַב צְבִי יְהוּדָה הָיָה הָרִאשׁוֹן שֶׁשָּׁלַח מְנִיָנִים שֶׁל בַּחוּרִים מִן הַיְשִׁיבָה לְקִבּוּצִים וּמוֹשָׁבִים חִלּוֹנִיִּים לְתִפְלַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם כִּפּוּר. הַיּוֹם הַדָּבָר מְקֻבָּל בְּיוֹתֵר, אֲבָל אָז הַדָּבָר לֹא הָיָה קַיָּם.

הַקִּבּוּצָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנָּסְעָה הִגִּיעָה לְקִבּוּץ צְרָעָה. לְמָחֳרַת יוֹם כִּפּוּר נִפְגְּשָׁה חֲבוּרַת בְּנֵי הַיְשִׁיבָה אֵצֶל הָרַב וְסִפְּרוּ עַל כָּל מַה שֶׁאֵרַע. הֵם תֵּאֲרוּ כֵּיצַד בִּתְפִלַּת כָּל נִדְרֵי הִתְקַבְּצוּ לַתְּפִלָּה אַךְ מְעַט מִבְּנֵי הַקִּבּוּץ, כֵּיצַד לְמָחֳרַת בִּתְפִלַּת הַיּוֹם הִגִּיעוּ קְצָת יוֹתֵר אֲנָשִׁים וְכֵיצַד הִתְלַהֲבוּתָם גָּבְרָה וְהִגִּיעוּ רַבִּים לִתְפִלַּת נְעִילָה. הָרַב צְבִי יְהוּדָה הִקְשִׁיב לַתְּאוּרִים בְּקֶשֶׁב רַב וּבְסוֹפָם שָׁאַל אֶת הַבַּחוּרִים: וּמָה אַתֶּם לְמַדְתֶּם מֵהֶם?

דְּמָמָה הִשְׁתָּרְרָה. אִישׁ לֹא חָשַׁב עַל דָּבָר זֶה. הוֹסִיף הָרַב צְבִי יְהוּדָה וְאָמַר: מִכָּל יְהוּדִי נִתָּן וְחָשׁוּב לִלְמֹד דְּבָרִים חֲשׁוּבִים.

כְּבוֹדָם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים

הָרַב צְבִי יְהוּדָה אָהַב לְכַבֵּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּבְכָל פַּעַם שֶׁנִּכְנַס אֵלָיו תַּלְמִיד חָכָם - הָיָה קָם לִקְרָאתוֹ. תַּלְמִידָיו שְׁגִּדְלוּ בַּתּוֹרָה וְנִתְמַנּוּ לְרַבָּנִים - הִמְשִׁיכוּ כְּמוֹבָן לִהְיוֹת תַּלְמִידָיו וְלָבוֹא לְהִתְיַעֵץ אִתּוֹ בְּעִנְיָנִים שׁוֹנִים, וְהָרַב הָיָה קָם לִקְרָאתָם כְּשֶׁבָּאוּ אֵלָיו. אָמְרוּ לוֹ: "רַבֵּנוּ, תַּלְמִידֶיךָ אֲנַחְנוּ וְאֵין אַתָּה חַיָּב בִּכְבוֹדֵנוּ". עָנָה לָהֶם: "כָּל אָדָם חַיָּב לְכַבֵּד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים".

עִמּוֹ אָנֹכִי בְּצָרָה

הָרַב צְבִי יְהוּדָה הָיָה כַּיָּדוּעַ כֹּהֵן וּבְכָל חֲזָרַת הַשַּׁ"ץ עָמַד כְּמוּבָן, לְבָרֵךְ אֶת הָעָם. וְעוֹד יָדוּעַ שֶׁהַכֹּהֲנִים חוֹלְצִים אֶת נַעֲלֵיהֶם בְּטֶרֶם הַבְּרָכָה וְעוֹמְדִים עַל שָׁטִיחַ, עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם קַר.

פַּעַם אַחַת, לִפְנֵי בִּרְכַּת כֹּהֲנִים שָׂם לֵב הָרַב אִיתָן, שֶׁאֵין שָׁטִיחַ לַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד עָלָיו. מִהֵר וְחִפֵּשׂ מַשֶּׁהוּ שֶׁעָלָיו יוּכְלוּ הַכֹּהֲנִים וְהָרַב צְבִי יְהוּדָה לְהַנִּיחַ אֶת רַגְלֵיהֶם. וּמָצָא שְׁטִיחוֹן קָטָן שֶׁהִתְאִים בְּגָדְלוֹ רַק לְאָדָם אֶחָד. בִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים הָרַב אִיתָן שָׂם לֵב, כִּי הָרַב עוֹמֵד עַל הַשְּׁטִיחוֹן רַק בְּרַגְלוֹ הָאַחַת וְאִלּוּ רַגְלוֹ הַשְּׁנִיָּה מֻנַּחַת עַל הָרִצְפָּה. מִכָּל תְּנוּעָה וּמִכָּל מַעֲשֶׂה שֶׁל רַבֵּנוּ יָכְלְנוּ לִלְמֹד, אוֹמֵר הָרַב אִיתָן וְעַל כֵּן שָׁאַלְנוּ אוֹתוֹ לְאַחַר הַתְּפִלָּה לְפֶשֶׁר מַעֲשָׂיו. נַעֲנָה הָרַב וְאָמַר: "הֲבֵאתֶם לִי שָׁטִיחַ עַל מְנָת שֶׁלֹּא יֵקַר לִי וְעַל כָּךְ אֲנִי מוֹדֶה לָכֶם מְאֹד, אַךְ מָה עִם שְׁאָר הַכֹּהֲנִים? אֲנִי שֻׁתָּף עִמָּהֶם בַּכֹּל וְעַל כֵּן רַגְלִי הָאַחַת נָחָה עַל הַשְּׁטִיחַ וּשְׁנִיָּה עִם כָּל הַכֹּהֲנִים נוֹתָרָה עַל הָרִצְפָּה".

לאורו בנעם, עמ' 38-39

יִרְאַת שָׁמַיִם בְּכִפְלַיִם

רַבֵּנוּ הִקְפִּיד מְאֹד עַל כְּבוֹדָם שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִכָּל הַזְּרָמִים, וְלֹא הָיָה מוֹכָן לִשְׁמֹעַ בְּשׁוּם אֹפֶן דִּבְרֵי זְלִזּוּל שֶׁהֶשְׁמִיעוּ כְּלַפֵּיהֶם עַל אַף חִלּוּקֵי הַדֵּעוֹת בֵּינֵיהֶם.

פַּעַם אַחַת תָּלָה רַבֵּנוּ מוֹדָעָה בְּדֶבֶר הַצֹּרֶךְ לְקַבֵּעַ בַּיְשִׁיבָה סֵדֶר לְמוּד בַּסֵּפֶר "חָפֵץ חַיִּים" בְּכָל יוֹם בְּשָׁעָה 12:30. רֹב תַּלְמִידֵי הַיְשִׁיבָה לֹא לָקְחוּ זֹאת בְּרְצִינוּת, וּלְמַעֲשֶׂה נִתַּן לוֹמַר שֶׁרֹב הַבַּחוּרִים לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל רַבָּם בְּעִנְיָן זֶה. לֹא עָבַר זְמַן רַב וְרַבֵּנוּ הֶחְלִיט בְּפִתְאוֹמִיּוּת לְהַפְסִיק אֶת מִסֶּרֶת שִׁיחוֹתָיו בַּיְשִׁיבָה. תַּלְמִידָיו פָּנוּ אֵלָיו וְשָׁאֲלוּ עַל מָה וְלָמָּה הֶחְלִיט לַעֲשׂוֹת כָּךְ. הֵשִׁיב רַבֵּנוּ בְּפַשְׁטוּת: "כַּנִּרְאֶה, שֶׁאֵין בִּי יִרְאַת שָׁמַיִם וְלָכֵן אֵינִי רָאוּי לְמְסֹר שִׂיחוֹת בַּיְשִׁיבָה". "מַדּוּעַ?", שָׁאֲלוּ הַתַּלְמִידִים. הֵשִׁיב רַבֵּנוּ, "מִשּׁוּם שֶׁחֲכָמִים אָמְרוּ 'מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם דְּבָרָיו מִתְקַבְּלִים', וּמִתּוֹךְ שֶׁדְּבָרַי לֹא נִתְקַבְּלוּ, מַשְׁמַע שֶׁאֵין בִּי יִרְאַת שָׁמַיִם"...

עֲנָוָה

תַּלְמִיד שָׁאַל אֶת רַבֵּנוּ מַהוּ הַמָּקוֹר הַמְדֻיָּק לְדִבְרֵי הַגְּמָרָא שֶׁצִּיֵּן בַּשִּׁעוּר. רַבֵּנוּ פָּתַח אֶת הַגְּמָרָא וְלֹא מָצָא. סָגַר אֶת הַגְּמָרָא וְאָמַר שֶׁלִּפְעָמִים יֵשׁ לָאָדָם הַרְגָּשַׁת גַּאֲוָה מִכָּךְ שֶׁיּוֹדֵעַ דָּבָר שֶׁאַחֵר אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאָז מְשָׁמַיִם רוֹמְזִים לוֹ עַל כָּךְ כְּדֵי שֶׁיִּתְעַשֶּׂה תְּשׁוּבָה. אַחֲרֵי שֶׁהִסְבִּיר זֹאת פָּתַח אֶת הַגְּמָרָא וּמָצָא.

כְּשֶׁבֵּית הַמִּדְרָשׁ הָיָה בִּבְנִין הַפְּנִימִיָּה וְעֶזְרַת נָשִׁים הָיְתָה סְמוּכָה לִכְנִיסַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ, תָּלוּ פֶּתֶק: "נָשִׁים מִתְבַּקְשׁוֹת לֹא לְהִתְעַכֵּב בַּמִּסְדְּרוֹן אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה" (כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְעָרְבוּ נָשִׁים וּגְבָרִים). כַּאֲשֶׁר רָאָה זֹאת רַבֵּנוּ בִּקֵּשׁ לְהוֹרִיד אֶת הַפֶּתֶק וְלִכְתֹּב בְּסִגְנוֹן כְּלָלִי: "הַצִּבּוּר מִתְבַּקֵּשׁ לֹא לְהִתְעַכֵּב בַּמִּסְדְּרוֹן לְאַחַר הַתְּפִלָּה", כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּעַ בִּכְבוֹדָן שֶׁל נָשִׁים. עִם כָּל הַקְּפָדָתוֹ בְּעִנְיְנֵי צְנִיעוּת, הָיָה רַבֵּנוּ מַחְמִיר בִּכְבוֹדָן שֶׁל נָשִׁים. לִפְנֵי קִדּוּשׁ הַיּוֹם בְּשַׁבָּת הָיָה מְבָרֵר שׁוּב וָשׁוּב: "הַאִם כָּל הַנָּשִׁים כָּאן? נָשִׁים חַיָּבוֹת בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם (בְּרָכוֹת כ, ב)".

לאורו בנעם, עמ' 58-59

יַחַסוֹ הַמְיֻחָד שֶׁל הָרַב צְבִי יְהוּדָה לְבַעֲלֵי חַיִּים

הַסִּפּוּרִים עַל יַחַסוֹ הַמְיֻחָד שֶׁל הָרַב לְבַעֲלֵי חַיִּים רִגְּשׁוּ תַּלְמִידוֹת רַבּוֹת:

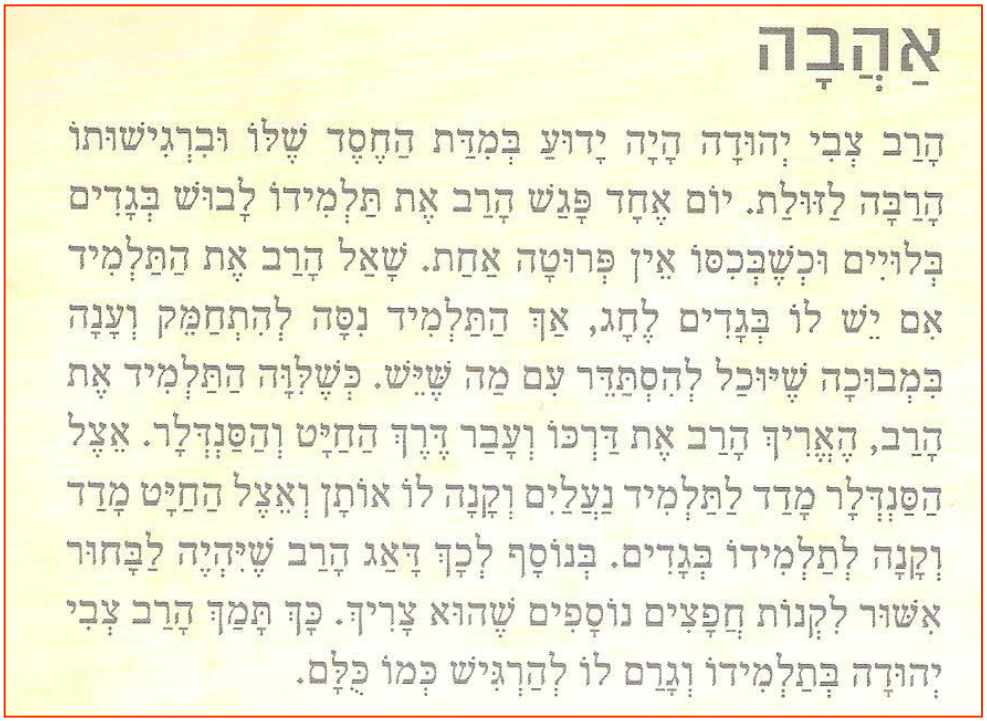
תַּלְמִיד הִתְגּוֹרֵר בְּבֵית רַבֵּנוּ כְּדֵי לְשַׁמֵּשׁ אוֹתוֹ, אַךְ לַמְרוֹת זֹאת הָרַב לֹא נָתַן לוֹ לִזְרֹק אֶת הָאַשְׁפָּה, אֶלָּא הָלַךְ בְּעַצְמוֹ. פַּעַם רָצָה הַתַּלְמִיד לִרְאוֹת מַדּוּעַ הוּא עוֹשֶׂה זֹאת. הַתַּלְמִיד עָקַב אַחֲרֵי הָרַב וְרָאָה שֶׁרַבֵּנוּ מֵרִים אֶת מִכְסֵה פַּח הָאַשְׁפָּה בַּעֲדִינוּת מְרַבִּית וּבְנוֹסָף מַשְׁמִיעַ כָּל מִינֵי קוֹלוֹת רַכִּים. לְאַחַר מִכֵּן הִסְבִּיר הָרַב צְבִי יְהוּדָה לַתַּלְמִיד שֶׁהוּא מֵרִים אֶת הַמִּכְסֶה כָּךְ, כְּדֵי לֹא לְהַבְהִיל אֶת הַחֲתוּלִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּתוֹךְ הַפַּח, וְכֵן מַשְׁמִיעַ כָּל מִינֵי קוֹלוֹת וּצְלִילִים כְּדֵי לְפַנּוֹתָם מִשָּׁם.

פַּעַם בִּהְיוֹתוֹ הוֹלֵךְ בָּרְחוֹב עִם אֲנָשִׁים וּמְדַבֵּר אִתָּם, נֶעְצַר הָרַב צְבִי יְהוּדָה בְּפִתְאוֹמִיּוּת וְהִנִּיחַ אֶצְבָּעוֹ עַל פִּיו כְּדֵי לִרְמֹז לָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ לִהְיוֹת בְּשֶׁקֶט. הָרַב עָמַד כָּךְ כַּמָּה דַּקּוֹת, אַחַר שָׁב וְהִמְשִׁיךְ בְּדַרְכּוֹ. כַּאֲשֶׁר נִשְׁאַל הָרַב לָמָּה נָהַג כֵּן, הִסְבִּיר שֶׁהָיָה חָתוּל בְּסָמוּךְ שֶׁאָכַל מִתּוֹךְ פַּח אַשְׁפָּה, וְאִם הָיוּ עוֹבְרִים עַל יָדוֹ הָיָה נִבְהָל וּבוֹרֵחַ, מַפְסִיד אֶת מַאֲכָלוֹ וּמִצְטַעֵר.

נְמָלָה קְטַנָּה - טִפַּת חַיִּים

יוֹם אֶחָד, חָזַר הָרַב צְבִי יְהוּדָה לְבֵיתוֹ עִם מְשַׁמְּשׁוֹ ר' יוֹסֵף. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְפֶתַח הַבַּיִת נֶעְצַר הָרַב צְבִי יְהוּדָה לְיַד הַרְבֵּה נְמָלִים. שָׁאַל אוֹתוֹ ר' יוֹסֵף: "מַדּוּעַ הָרַב עוֹצֵר לְיַד הַנְּמָלִים הַלָּלוּ?" אָמַר לוֹ הָרַב: "יֵשׁ כָּאן הַרְבֵּה טִפּוֹת חַיִּים וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא לִדְרֹךְ עֲלֵיהֶן". כָּךְ הִקְפִּיד הָרַב אֲפִלּוּ עַל הַנְּמָלָה הַקְּטַנָּה בְּיוֹתֵר.

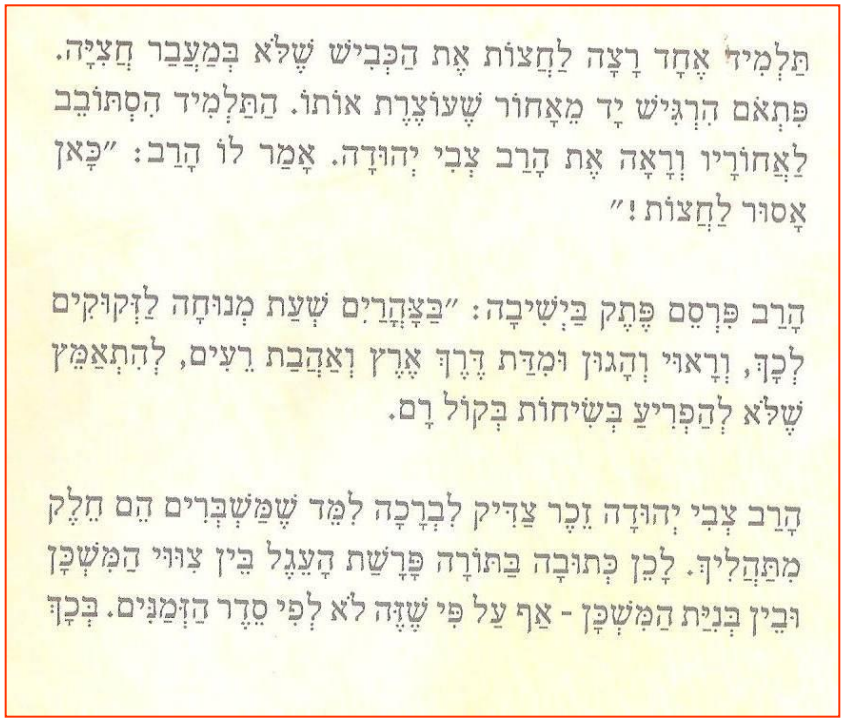
לאורו בנעם, עמ' 62-63

אַהֲבָה

הָרַב צְבִי יְהוּדָה הָיָה יָדוּעַ בְּמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁלּוֹ וּבִרְגִישׁוּתוֹ הָרַבָּה לַזּוּלַת. יוֹם אֶחָד פָּגַשׁ הָרַב אֶת תַּלְמִידוֹ לָבוּשׁ בְּגָדִים בְּלוּיִים וּכְשֶׁבְּכִסּוֹ אֵין פְּרוּטָה אַחַת. שָׁאַל הָרַב אֶת הַתַּלְמִיד אִם יֵשׁ לוֹ בְּגָדִים לֶחָג, אַךְ הַתַּלְמִיד נִסָּה לְהִתְחַמֵּק וְעָנָה בְּמְבוּכָה שֶׁיּוּכַל לְהִסְתַּדֵּר עִם מַה שֶּׁיֵּשׁ. כְּשֶׁלָּוָה הַתַּלְמִיד אֶת הָרַב, הֶאֱרִיךְ הָרַב אֶת דַּרְכּוֹ וְעָבַר דֶּרֶךְ הַחַיָּט וְהִסְנְדְּלָר. אֵצֶל הַסַּנְדְּלָר מָדַד לַתַּלְמִיד נַעֲלַיִם וְקָנָה לוֹ אוֹתָן וְאֵצֶל הַחַיָּט מָדַד וְקָנָה לְתַלְמִידוֹ בְּגָדִים. בְּנוֹסָף לְכָךְ דָּאַג הָרַב שֶׁיִּהְיֶה לַבָּחוּר אִשּׁוּר לְקָנוֹת חֲפָצִים נוֹסָפִים שֶׁהוּא צָרִיךְ. כָּךְ תָּמַךְ הָרַב צְבִי יְהוּדָה בְּתַלְמִידוֹ וְגָרַם לוֹ לְהַרְגִּישׁ כְּמוֹ כֻּלָּם.

לאורו בנעם, עמ' 65

תַּלְמִיד אֶחָד רָצָה לַחֲצוֹת אֶת הַכְּבִישׁ שֶׁלֹּא בְּמַעֲבָר חֲצִיָּה. פִּתְאֹם הִרְגִּישׁ יָד מֵאָחוֹר שֶׁעוֹצֶרֶת אוֹתוֹ. הַתַּלְמִיד הִסְתּוֹבֵב לַאֲחוֹרָיו וְרָאָה אֶת הָרַב צְבִי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ הָרַב: "כָּאן אָסוּר לַחֲצוֹת!"

הָרַב פִּרְסֵם פֶּתֶק בַּיְשִׁיבָה: "בַּצָּהֳרַיִם שְׁעַת מְנוּחָה לַזְּקוּקִים לְכָךְ, וְרָאוּי וְהָגוּן וּמִדַּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְאַהֲבַת רֵעִים, לְהִתְאַמֵּץ שֶׁלֹּא לְהַפְרִיעַ בְּשִׂיחוֹת בְּקוֹל רָם.

הָרַב צְבִי יְהוּדָה זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה לִמֵּד שֶׁמַּשְׁבִּרִים הֵם חֵלֶק מִתַּהֲלִיךְ. לָכֵן כְּתוּבָה בַּתּוֹרָה פָּרָשַׁת הָעֶגֶל בֵּין צִוּוּי הַמִּשְׁכָּן וּבֵין בְּנִיַּת הַמִּשְׁכָּן - אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה לֹא לְפִי סֵדֶר הַזְּמַנִּים. בְּכָךְ

שם, עמ' 73

היחס לערבים

בע"ה ה' ניסן התש"ז

לכבוד
המנהל והמורים של בית־הספר,
פה עיקות"ו

הנני מחויב להעיר את כ' על הענין דלהלן:

היום בשעות שלפה"צ, בעברי על פני בי"ס והלאה לרחוב יפו־בן־יהודה, ראיתי כי מתוך חבורת ילדים יוצאי בי"ס מגעו איזה מהם, פעמים ופעם, פגיעה שבגוף והתגרות גסה בערבים רוכלי־רחוב ועברו או שם פעמים — יחד בשני הערבים אחד צעיר ואחד זקן, שהיו משותפים בענינם כנראה, התחל בצעיר והמשך בזקן בגסות מיוחדת. זה היה מרחק קטן מן שער החצר של בי"ס. אח"כ שוב בצעיר אחד, במדרכת רחוב יפו לצד תחילת רחוב בן־יהודה. נצטערתי ונהכישתי מאוד למראה־עיני זה. מתוך מרוצת הילדים והשתובבותם לא עלה בידי להשיגם להעירם על כך. איני יודע מי הם הילדים האלה, מי הוריהם ומוריהם. יודע אני רק זה, שהם היו יוצאי בי"ס לא כולם -- כל חבורת הילדים יוצאי בי"ס — עסקו באותה פגיעת־התגרות מגונה, אלא איזה מהם. וכמדומני שגם מי מהם מחה נגד זה. אעפ"כ מציאות העובדה הזאת, שהכאיבתני והעליבתני, נאמור, מחייבת אותי להעירכם על הצורך בשימת־לב חנוכית יתירה ומיוחדת לבטול אפשרויות שכאלה, גם מצד עצמה של תורת היחדות ומוסרה וגם מצד הערך המעשי חישובי יחמדיני, של משמרת דרכי שלום ויחסי שכנים[1].

בכל כבוד ויקר ובחולת קידוש השם לישע עמו ונחלתו

צבי יהודה הכהן קוק

"הקשיב שיח נשמתי"

במלאות 26 שנה להסתלקותו של רבינו, הרב צבי־יהודה הכהן קוק זצ"ל

היום, יום ו' י"ד באדר־ב', יום השנה להסתלקותו של "הכהן הגדול מאחיו", הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל. בי"ד באדר התשמ"ב [1982] נפטר ונטמן במרומי הר הזיתים.

מי שהיה בנו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זכר צדיק לברכה וראש הישיבה השלישי של "מרכז הרב", גידל דור שלם של תלמידים על־פי תפיסת עולם הקובעת כי מסירת שטחי ארץ ישראל לידי מי שאינם יהודים מנוגדת לשאיפתו הנצחית של עם ישראל על ארצו.

וכך אמר: "אין בארץ ישראל שום שטחים ערביים ואדמות ערביות, אלא אדמות ישראל, נחלות אבותינו הנצחיות, אשר אחרים באו ובנו עליהן, שלא ברשותנו ובהיעדרנו".

הרב צבי יהודה היה מורה דרכם הרוחנית של חלוצי גוש אמונים וקרא לתלמידיו לקרב את כל עם ישראל לרעיון הגאולה וההיאחזות באדמת ארץ ישראל כולה.

עוד בהיותו בן 17 שנה העיד עליו אביו, מרן הראי"ה קוק זצ"ל:

"בני שיחיה, אשר הוא, תודה לה', הוא כמעט האחד עמי, המתרגל לעמוד על דעתי ולהקשיב שיח נשמתי. נפשו ב"ה טהורה היא ועדינה, והוא מבוסס ב"ה בהמון רעיונות טובים ומאירים, שיהיו בע"ה לברכה לו ולעולם".

הרב צבי יהודה זצ"ל פנה אל אביו לא רק כאל אב אלא כאל "גדול הדורות", ובשפתו העשירה תאר את הרב בתארים מופלאים: "הוד הדר הדרים ואור קודש קודשים", "הוד הדרת עמודא דנהורא", "מעיין הזיו והטהרה קודש דורנו", "למול פני מנורת מאורנו הטהורה גאון עוזנו ורוח אפנו", "הרב הדומה

המשך בעמ' 7

המשך מעמ' 6

למלאך ה' צבאות גאוננו ומאורנו בערפלי הגולה מתוך פאר חמדת קודש", "עמוד אור בית ישראל נשיא אלוקים בקרבנו רוח אפנו". בכל הנסיבות ראה במדינת ישראל יסוד כסא ה' בעולם וראשית צמיחת גאולתנו. זכותו תגן עלינו.

וסיפר עליו תלמידו, הרב אברהם רמר זצ"ל: "פעם אחת קרה שהרב צבי יהודה הגיע לתת שיעור בתנ"ך בישיבה והתלמידים מסיבה כלשהי לא הופיעו. הרב ניגש מיד לעמוד התפילה והחל להתפלל תפילת ערבית, ולאחריה הודיע כי לא יבוא יותר לישיבה. כשנשאל מדוע והרי הרב הוא ראש הישיבה, תשובתו הייתה: "אצלי אין כפייה דתית!"

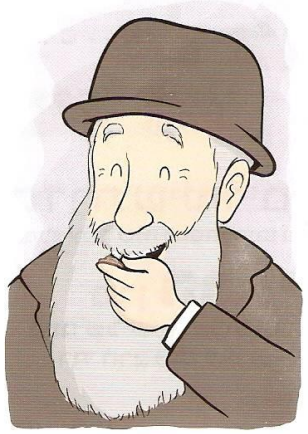
ואחרי שמנחם בגין ז"ל חתם על הסכמי קמפ־דיוויד, הוציא הרב צבי יהודה את ספר המצוות ואמר: "הוא אולי שכח שאנו לא נמצאים כאן מכוח הרצל והציונות, אלא מכוח דבר ה' כפי שבא לידי ביטוי בדבר קודשו של הרמב"ן". לשאלה: הרי חלק גדול מהעם ומתוך כך גם הצבא - אינו רוצה להלחם? ענה: "כאן בארץ גדל דור בריא, אלא שמערכת החינוך היא כזאת..."

לשאלה מה עלינו לעשות בתנאים אלה, השיב: "קודם־כל שני ה"אלפים": אהבה ואמונה. ואהבה קודמת לאמונה".

[שין. שין.] ●

בראש יהודי, אדר תשס"ח

לקבל זה חסד

שעת בוקר מוקדמת. האוויר הירושלמי הצח חודר לריאות ומשובב את הנפש. הרחובות הצרים של שכונת גאולה התחילו להתעורר לחיים. פה ושם נראה פועל צועד לעבודת יומו, ילד החוזר עם סל קניות מחנות המכולת, או גברים הפוסעים לבית הכנסת ושקית הטלית ותפילין תחת בית שחיים.

* * *

גם הרב צבי יהודה קוק יצא מביתו הצנוע, מלווה בתלמידו, יאיר אוריאל (לימים הרב יאיר אוריאל מקרית ארבע–חברון), והצטרף לצועדים לכיוון בית הכנסת המרכזי של שכונת "מאה שערים" הסמוכה. היה זה "שטיבלך" – בית כנסת גדול, מרובה חדרים, אשר יהודים רבים מתקבצים בו לתפילה, ומדי זמן קצר מתחיל בו מניין חדש. מטבע הדברים, בית כנסת כזה שוקק חיים, ומהווה גם מקום מפגש לתושבי השכונה המגוונים, וגם יעד מבוקש לקבצנים ולגבאי צדקה למיניהם. הנכנס לבית הכנסת עובר לעיתים קרובות דרך שורה של כמה אנשים "המקבלים את פניו" – זה מבקש תרומה עבור בית מדרש, וזה עבור חולה או משפחה נזקקת, פעמים שעומדים שם גם רוכלים המציעים את מרכולתם.

בין "מקבלי הפנים" עמד אדם אחד עם קופסה מוכספת קטנטנה בידו. בתוך הקופסה היתה אבקה של טבק ריחני. מנהג מקובל הוא ליטול בקצה האצבע קמצוץ קטן של טבק כזה ולהנות מריחו הטוב. היהודי הקשיש עמד עם קופסת הטבק שלו, ופנה לכל אדם שנכנס לבית הכנסת: "בוא, רבי יהודי, בוא טול מן הטבק הזה. נו, קח קצת! ריח גן עדן ממש! קח, קח קצת טבק, ותיכנס בשמחה לעבוד את הבורא!"

רוב הנכנסים מיהרו לתפילה ובקושי העיפו מבט לעבר הקשיש עם קופסת הטבק שלו. אולי חשבוהו לאחד הקבצנים, או שסתם לא התחשק להם באותו רגע להריח טבק.

והנה, הרב צבי יהודה התקרב וראה את האדון. הוא עצר לידו והקשיב לדבריו. מיד אורו עיניו של הרב צבי יהודה. הוא לקח קמצוץ של טבק, הריח אותו בתשומת לב, וחיוך של אושר מילא את פניו. הוא התענג ממושכות על ריחו של הטבק, ואחר הודה במילים חמות במיוחד לאיש הטוב, אשר זוכה להנות את הרבים מהריח הטוב בעולמו של הקדוש ברוך הוא.

מחלק הטבק נהנה משמחתו של הרב והוסיף לו שפע ברכות עד בלי די.

* * *

רק לאחר שהתעכב לא מעט זמן ליד "איש הטבק" המשיך הרב ונכנס לבית הכנסת. ר' יאיר, התלמיד שהלך עימו, התבונן במחזה ותמה בליבו. האמת היא שמעולם לא ראה את הרב מריח טבק, ותהה מדוע הרב כל כך התלהב מכך הפעם. פליאתו גברה עוד יותר, כשניסה להעלות בדעתו מתי בכלל ראה את הרב מתרגש ומתלהב מהנאות גשמיות כאלה, ולא ממש הצליח להיזכר בדוגמאות כאלה. הרב היה כל כולו איש של תורה, של אמונה ושל קדושה, ולא היה זה צפוי שהוא יתעסק כל כך בעניין גשמי שכזה. מה קרה לו הפעם?

ר' יאיר לא שאל כלום, אך הרב הרגיש בתמיהתו. לאחר שהתרחקו מעט מטווח השמיעה של הקשיש מחלק הטבק, נפנה הרב ואמר: "נראה שאתה מתפלא למה התעסקתי כל כך עם הטבק. האמת היא שאתה צודק. זה לא בדיוק מה שהיה חסר לי עכשיו... אבל איש זה, נשמה טהורה לו. כל כולו איש של חסד. כבר משעה מוקדמת שכזאת הוא עומד על "משמרתו", וכל כולו ציפייה ותשוקה להנות את הציבור מהטבק שלו. ראה כמה הוא משתדל, איך הוא פונה לכל אחד ומציע לו את "סחורתו", והכל כמובן ללא תמורה. יהודי פשוט זה, לא נכסים לו, ואין הוא יכול לתרום סכומי עתק להושיע את עניי עם ישראל... אך את המעט שיש לו הוא מחלק – וכל כך בשמחה! והציבור – רובו עובר על פניו אפילו בלי להעיף בו מבט! מתעלמים! את המעט שיש לו הוא מחלק, ואנחנו נזלזל בו? אז אני עצרתי רגע, נטלתי מהטבק שלו, הראיתי לו כמה אני נהנה... גם זה גמילות חסד! לפעמים גם לקחת משהו, לאפשר לזולת לתת משלו – גם זה חסד!..."

(עפ"י "משמיע ישועה" בהוצאת אור עציון)

לתגובות והצעות לסיפורים:
yikhat@gmail.com

הרב יקהת רוזן
שבת בשבתו, ראה תשע"ב

במלחמת השחרור

שומרים הפקד לעירך

חורף שנת תש"ח. היו אלה ימים של מתח וציפייה. הדי הפיצוצים נשמעו מפעם לפעם. הערבים עשו הכל כדי להשמיד את היישוב היהודי בארץ כולה ובפרט בירושלים. אומות העולם כבר הכירו בזכותו של עם ישראל להקים מדינה משלו, אך הערבים לא השלימו עם זה, ונלחמו בנו בכל תוקף.

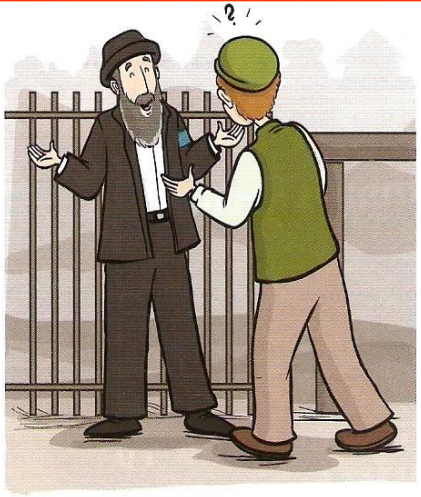
גם בירושלים נתלו בכל פינה מודעות גדולות: "כל הארץ חזית כל העם צבא". המוני העם התנדבו באלפיהם לשרת כחיילים בצבא החדש ההולך ומתהווה, וכולם רבו על הזכות להיות בקו הראשון ולתת לאויב מנה אחת אפיים.

בין העומדים בתור להתגייס היו גם ילדים, זקנים, חולים ונכים. פקידי הגיוס ניסו בעדינות לשכנע את אלה שלא מתאימים שינסו לתרום בדרך אחרת, אך רבים מהם התקשו לקבל את "גזר הדין".

לבסוף הוחלט שאולי כן אפשר להיעזר גם בחלקם. בירושלים נפתחה מסגרת חצי-צבאית מיוחדת למבוגרים, שנקראה "משמר העם". למשמר העם גויסו אנשים שכבר עברו את גיל הגיוס אך עדיין היו בכושר קרבי. הם שובצו במשימות של שמירה על הסדר, ארגון התורים לחלוקת מזון ומים וכדומה.

יום אחד התקרבתי לעמדה בפאתי העיר ירושלים – מספר הרב שאר ישוב כהן (רבה של העיר חיפה, שהיה אז בחור צעיר) – בעמדה עמדו מספר חיילים ומתנדבים ובדקו את כל מי שעבר. התפקיד נראה לי משעמם למדי, שהרי עברו שם מאות אנשים ביום, וכל שהיו צריכים החיילים לעשות זה רק לבדוק קלות את העוברים כדי שלא יחדירו פצצות וכלי נשק מהאזור הערבי לאזור היהודי.

והנה הופתעתי לגלות בין החיילים שם אדם, מבוגר בהרבה משאר החיילים, בעל זקן שחור וקצות שערות שיבה. האיש לבש מעיל שחור ארוך ומגבעת רבנית, ועל זרועו היה סרט של "משמר העם". תהיתי מה עושה שם איש זה הנראה מבוגר בהרבה אפילו ממתנדבי "משמר העם". לפתע הסתובב לעברי האיש. כשראיתי את פניו נפער פי בתדהמה.

היה זה לא אחר מהרב צבי יהודה קוק, בנו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק! מה עושה כאן הרב צבי יהודה? גילו כבר 57 שנה, והוא בוודאי מבוגר בהרבה מהמקובל! הלוא רב זה הוא כאיש אלקים קדוש, כל כולו עסוק בתורה ובעבודת ה', וענייני העולם הזה רחוקים ממנו. וכי אין עוד חיילים שיכולים לאייש משימה פשוטה שכזאת?

לרגע כעסתי על קציני הגיוס, אשר ברוב התלהבותם לגייס כל אחד, גייסו גם רב גדול שכזה, והניחו לו לעסוק במשימות שוליות כמו השגחה על מחסום. פניתי אל הרב, שאותו הכרתי היטב, וזכיתי ללמוד ממנו עוד לפני המלחמה, ושאלתי אותו: "הגד נא לי, כבודו, הכיצד הניחו לרבינו לעסוק במשימה פשוטה שכזאת כמו בדיקות במחסום?"

הרב הביט בי במבטו הטוב והאבהי, ליטף אותי בידו ואמר ברפיפות: "וכי יש מצווה גדולה מהגנה על עם ישראל בעת צרתו? ובניין הארץ והשליטה עליה – וכי זכות זו קטנה היא בעיניך? אדרבה, משתוקק אני למלאכה זו! אבות אבותינו בכו באלפי שנות הגלות בתקווה שיום אחד יתנו להם להגן על עצמם ועל ארצם, ואנחנו זכינו לזה! וכי לא נשמח?"

שמעתי את דבריו, ודעתי לא נחה. נכון שמשימות ההגנה הן זכות גדולה, אך מי אמר שדווקא הרב צריך לעסוק בזה בעצמו?

הרב התעקש שהוא דווקא מרוצה, והוא עצמו ביקש להצטרף ל"משמר העם", ולמלא כל תפקיד שיושת עליו. או אז למדתי את ערכו הגדול של השירות הצבאי, וגם את ערכה של כל משימה קטנה או גדולה, שהיא חלק ממערך ההגנה הגדול של עם ישראל...

(עפ"י משמיע ישועה, בהוצ' אור עציון)

לתגובות והצעות לסיפורים:
yikhat@gmail.com

הרב יקהת רוזן
שבת בשבתו, עקב תשע"ב

במלחמת ששת הימים

לזכות בשחרורה

הימים, ימי חג הפסח תשכ"ז. המצב הביטחוני בארץ הלך והידרדר, שכנותיה הערביות של ישראל - מצרים, ירדן, סוריה ולבנון - כרתו ביניהן ברית, והאיום על המדינה הקטנה הלך והתהדק. כשהגיע יום העצמאות ה-19 של ישראל, ניסו כולם לשוות לו אווירת חג, ועצרת ההודיה המסורתית שהתקיימה בישיבת מרכז הרב תוכננה להיערך כרגיל. רבנים ומנהיגי ציבור נועדו לנאום בעצרת, ובסופה היה אמור לשאת דברים הרב צבי יהודה. לעיתים היה עוסק הרב בבירור מהותו של יום, ולעיתים היה מגיב לדברים שאמרו אחרים; אולם הפעם פתח וסיפר על הצער שאפפו בשמעו אודות תכנית החלוקה של האו"ם שהתקבלה בכ"ט בנובמבר תש"ח, תכנית שמכוח החלטתה חולקה הארץ לפני 19 שנה. הרצי"ה לא יכול היה לשאת בשבר על כך שארצנו מחולקת, ופרץ בזעקות שבר נוראות: "כן, איפה חברון שלנו - האנחנו שוכחים את זה?! והיכן שכם שלנו, ויריחו שלנו, איה - הנשכחן?! וכל עבר הירדן - שלנו הוא, כל רגב ורגב, כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השייכים לארץ ה' - הבידינו לוותר אפילו על מילימטר אחד מהן?! חלילה, חס ושלום!"

וסיפר הרב חנן פורת ז"ל: "אם אני מנסה לשחזר שיחות או נאומים שהשפיעו עליי, אין ספק שזה היה הגדול מכולם. הרגשנו שרבֵּנו אומר את דבריו ברוח הקודש, וכי השכינה מדברת מתוך גרונו. כל הקירות רעדו. האנשים הסתכלו אחד על השני ולא ידעו את נפשם"

לא עברו אלא ימים מעטים, ואכן זכה עם ישראל להשיב אליו את חברון, שכם ויריחו, כדבריו של הרב צבי יהודה. לאחר המלחמה ניגש אל הרב תלמיד אחר, הרב בני אייזנר ז"ל, ושאלו: "איך ידע הרב ביום העצמאות, שתפרוץ מלחמה ונשחרר את כל המקומות הקדושים ואת נחלת אבותינו? הרי אף פעם לא דיבר איתנו באותה תקיפות ובאותה עוצמה על חבלי-מולדת". הביט בו הרב ואמר: "בנימין, תאמין לי - לא הכנתי נאום, ודיברתי". ובעיניים דומעות שם ידו על כתפו ואמר לו: "בנימין, זכית. לא הרבה זכו לשחרר את הארץ".

הפרס המכובד

ממשיכים ומספרים תלמידיו של הרב על יום שחרור ירושלים במלחמת ששת הימים, כ"ח באייר תשכ"ז, כפי שסיפר להם הרצי"ה:

ביום רביעי בשעה 11 בערך, דפק קצין בפתח ביתו של הרב, ואמר לו בשמו של הרב גורן, הרב הצבאי הראשי, שהוא מוזמן על ידו לבוא מיד אל הכותל. הרב עלה לזחל"ם שחיכה תחת ביתו, ואליו הצטרף גם הרב הנזיר, חותנו של הרב גורן. בדרך סיפר הקצין לרב, שהרב הוזמן לכותל ע"פ בקשתו של הקצין יורם זמוש, תלמיד ישיבת "מרכז הרב", שהניף את דגל המדינה בכותל המערבי. לקול תשואות הצנחנים, אמר מפקדו של יורם שמגיע לו פרס, ושאלו במה הוא בוחר. בדומיה שהשתרר השיב יורם: "הפרס המכובד ביותר בשבילי, הוא שתביאו הנה את הרב צבי יהודה הכהן קוק, ראש הישיבה שלי, שיהיה בינינו בשמחתנו העצומה!" וכך היה - ריקודים, חיבוקים, דמעות ותפילות היו מנת חלקם של החיילים באותו מעמד מרגש. ובטרם עזבו את רחבת הכותל, אמר הרב צבי יהודה לכתבים מכל העולם שהתקבצו שם: הננו מודיעים לכל ישראל ולעולם כולו, שבפקודה אלוקית חזרנו הביתה, במעלות הקודש ועיר מקדשנו. מהיום ואילך לא נזוז מכאן!

"הארץ" שלנו

בראיון שערך עם הרצי"ה בחודש אב תשל"ז, שאל העיתונאי אברהם נוה מעיתון "הארץ": רבים טוענים כי בשליטתנו על יהודה ושומרון אנו הופכים לעם של כובשים. השיב הרב: אין אנו עם של כובשים. אנו חוזרים לארץ אבותינו. אנחנו לא דיכאנו את הערבים; אדרבה, תחת שלטוננו נעשו הערבים בעלי השכלה ובעלי רכוש. הארץ הזאת שייכת לנו מדורות קדם, ע"פ ההיסטוריה וע"פ התורה והנביאים. הייתה הפסקה, היינו בגלות, ועתה חזרנו למצב של חרות, חזרנו הביתה. וכל העולם יודע זאת.

שאלה: ומה דעתך על העם הפלשתינאי? השיב הרצי"ה: יש מקום גם ללא-יהודים בארץ. הרמב"ם כותב דברים ברורים: המוסלמים אינם עובדי עבודה זרה. הם יכולים לחיות בתוכנו, תחת הממשלה שלנו.

שאלה: איך תסביר את העובדה, כי יהודים רבים כל כך מסרבים להכיר באמיתות עמדותיך? וענה הרצי"ה: יש יהודים שיש בהם חולשה גלותית. ענה לו המראיין בתימהון משהו: "מדוע מכנה זאת הרב "גלותיות?!" השיב לו הרב בתוקף: האם אין זו גלותיות? אנחנו בעלי-הבית של הארץ הזאת. האם חזרנו לכאן כדי להקים מדינונת קטנה? אנחנו השליחים של ההיסטוריה היהודית, של מיליוני יהודים. יש פתגם ידוע: אדם עושה שליח לתיקון ולא לקלקול. אנו לא נבגוד בשליחות ולא נמעל בה!

יערה וייס

יש"ע שלנו, אדר תשע"ב

בתחילת היישוב בחברון "מתנחלי חברון", רקדו במערת המכפלה עם דגל ישראל. החיילים ציוו לחדול מיד. התפתח דין ודברים בין החיילים והמתנחלים והגיעו לכלל ידיים. אלו מושכים הדגל לכאן ואלו לכאן, עד שנקרע הדגל.

כאשר סיפרו הדבר לרבנו הרב צבי יהודה, אמר: "מה שעשיתם, טרף כמו חזיר. הכנסתם למצב מביך את ידידינו, החיילים, כאילו הם נגד ארץ ישראל, נגד דגל ישראל, נגד מערת המכפלה".

נזכור: אם אלה מושכים לכאן ואלו לכאן, באלימות – הדגל נקרע.

נזכור: ארץ ישראל מאחדת. היא הבריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה את כל האומה הישראלית, אמר הנצי"ב. "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". ודאי, אומר ספר הזוהר, עם ארץ ישראל הם אחד, בלי ארץ ישראל. אינם אחד. אם אתה לוחם על ארץ ישראל וגורם פירוד, זה לא ארץ ישראל.

הרב שלמה אבינר, הצפה י"ט חשון תשס"ג

ניסיון ההתנחלות הראשון בשומרון, בחאוורה שליד 'מחנה חורון' מדרום לשכם, ט"ו סיון תשל"ד (1974)

העלייה הראשונה

כבר זמן רב היו עסוקים חלוצי גרעין אלון מורה בתכנונים. המקום נבחר, הציוד נאסף והאנשים היו מוכנים לקריאה, אולם המועד נדחה מפעם לפעם. העילה לעיכובים החוזרים ונשנים היתה חוסר הרצון להתנגש עם הממשלה והתקוה לקבל אישור להתיישבות. במשך הזמן הזה חיכו להכרעת הרב צבי יהודה קוק זצ"ל, ראש ישיבת מרכז הרב. אך הדיונים בנושא לא הניבו פירות, וסבלנותם של חברי הגרעין החלה לפקוע, עד ליום בו החליטו לעלות ויהי מה, עם אישור הממשלה או בלעדיו. הרב נתן את ברכתו, והיום נקבע. חברי הכנסת מנחם בגין, אריאל שרון וגאולה כהן הוזמנו להצטרף לעליה, אלא שבגין ביקש לעקב עוד את התאריך עד אשר ייפגש הרב צבי יהודה עם שר הביטחון, שמעון פרס. הפגישה הוזמנה, ופרס פתח ואמר בפני הרב שהוא מזדהה עם רעיונותיהם של הגרעין, אלא שקיים חוק בנידון, ואין כל אפשרות לעוקפו. לשמע דברים אלה אמר הרב נחרצות כי אין שום חוק שיעמוד כנגד מצוות יישוב הארץ, והוסיף ואמר כי לא שונה מצווה זו משאר מצוות, וכי היא אף בבחינת 'יהרג ובל יעבור'.

ואכן, למחרת יצא הרב עם עוד כמאה אנשים, נשים וילדים לכיוון חווארה, השוכנת דרומית לשכם. כעבור שעה קלה מאז בואם, כבר נפרש הציוד בשטח ומוטות נקבעו בקרקע הסלעית והקשה, כשעליהם נמתחו חוטי תייל. בתוך השטח המגודר החלו להימתח אוהלים, הופעל גנרטור ואף מגרש משחקים קטן אולתר במקום. הרב צבי יהודה הסתובב כל העת בין האנשים וחיזק את רוחם, ולאחר שהוקמו האוהלים פנה לטעת עץ, ולאחר מכן בירך בהתרגשות 'שהחיינו'. גם חברי הכנסת שרון וגאולה כהן נטעו עצים, ואף ניטע עץ בשם בגין.

"כמו שאי אפשר לאלצנו לאכול חזיר ולחלל את השבת, כך לא תאלצוני לזוז מפה. אתם יכולים להביא מכונות יריה ולירות בי". הוא הוסיף ותקף את הממשלה ואמר, שאין לה כל זכות וסמכות מוסרית לגרש יהודים ממקום זה

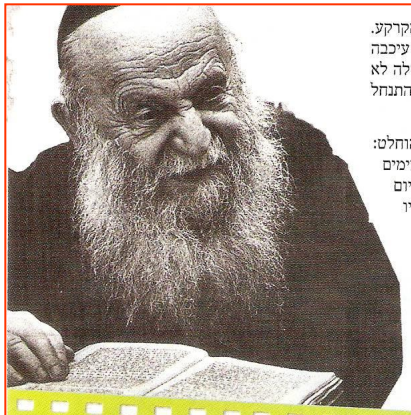
אולם הרגעים לא ארכו עד שהגיעו החיילים, שצפו כל העת במתרחש והמתינו לפקודה. ואמנם זו לא איחרה לבוא, ורבין, ראש הממשלה דאז, התקשר לאלופים והורה להם לפנות מיד את המתנחלים מהשטח. הטלפון הועבר לשרון, והאחרון הציע פשרה לפיה תועבר ההתנחלות למחנה צבאי סמוך עד שיתקיים דיון בממשלה על כך. ואמנם הסכימה הממשלה **המשך בעמ' 12**

המשך מעמ' 5 לפשרה זו, ואף רוב חברי הגרעין נטה לקבלה. אולם הרב צבי יהודה עמד בתוקף על כך שאין לזוז מהשטח, ואף נזף בצעירים על מחשבות הנסיגה. ואכן, דבקים ברוח הרב, החליטו המתנחלים להישאר, למרות שהיה ברור כי השלב הבא יהיה התנגשות עם כוחות הביטחון. ואכן כך היה. החיילים פעלו בפראות, הפילו מתנחלים וגררו אותם, ואף תלמידי הרב לא שקטו והשיבו מלחמה, וגם אחרי שנגררו לאוטובוסים ניסו לפרוץ החוצה. בכל משך הפינוי האלים עמד הרב צבי יהודה ואחז בגדר, ומשבאו אליו לשכנעו שיתפנה, היה מטיף לחיילים ואף התבטא בצורה קשה ואמר כי זה בבחינת יהרג ובל יעבור ו"כמו שאי אפשר לאלצנו לאכול חזיר ולחלל את השבת, כך לא תאלצוני לזוז מפה. אתם יכולים להביא מכונות יריה ולירות בי". הוא הוסיף ותקף את הממשלה ואמר, שאין לה כל זכות וסמכות מוסרית לגרש יהודים ממקום זה. בהמשך הפינוי עבר הרב מקצין לקצין ואמר כי מעשיהם יזכרו לדראון עולם, על כך שצבא יהודי פינה ישוב מארץ ישראל.

הלילה הלך והחשיך, והמתנחלים פונו כולם לאוטובוסים. בשטח נותר יחידי הרב צבי יהודה לבדו, מביט על כל ההרס, וכאב בליבו. "הישוב חרב, אמנם", אמר בליבו, "אולם עוד נשוב ונבנה, נשוב ונחונן את עפר השומרון והארץ כולה".

הימים עברו, ונסיונות התנחלות נוספים נעשו, ומכל פינוי יצאו חברי גוש אמונים מחוזקים ומעודדים. וכיום, עשרות ישובים פרושים בשומרון ובבנימין, ואלפי מתנחלים מקיימים יום יום את חזונו של הרב צבי יהודה, ואף במחיר מסירות נפש על ארץ ישראל.

קוממיות, מס' 42, י"ט אדר תשס"ז

ראשית ההתישבות באלון מורה. צילום באדיבות ארכיון קק"ל

ה' ימים ימי ערב מלחמת ששת הימים. סעודת יום העצמאות בישיבת מרכז הרב. הרב צבי יהודה הכהן קוק נושא דבריו ומספר: "לפני י"ט שנה, באותו לילה מפורסם (כ"ט בנובמבר - יום החלטת האו"ם לאשר את הצעת החלוקה), לא יכולתי לצאת ולהצטרף לשמחה. לא יכולתי להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה נוראה, כי אכן נתקיים 'את ארצי חילקו'. איפה חברון שלנו? שכם ויריחו, הנשכחו? וכל עבר הירדן - שלנו! כל רגב ורגב, כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השייכים לארץ ה' - הבידינו לוותר אפילו על מילימטר אחד מהן?!".

כעבור ימים מספר, זכה הרב צבי יהודה להיות האזרח הראשון המגיע לעיר העתיקה, יחד עם הרב הנזיר, בג"פ צבאי ששלח הרב גורן. "לכו חזו מפעלות ה'! עלינו לראות את מעשה ה' הגדול בשובו את שיבת ציון", הכריז הרצי"ה בסעודת ההודיה לאחר מלחמת ששת הימים.

ראשי המדינה היו חלוקים באותם ימים באשר לגורלם של חלקי הארץ ששוחררו. הרב צבי יהודה החליט לוודא כי לא תשוב עוד גזירת החלוקה ופרסם כרוזים ברורים: "כל הארץ שלנו היא ואינה ניתנת להימסר ממנה לאחרים. ירושה היא לנו מאבותינו כדבר ה' אשר ממשלתו בכל דור ודור, לאברהם אבינו, ליצחק וליעקב".

"אם תהיה איזו כפיה ממישהו לשלול את שלטון מדינתנו שם, הלא מחויבים אנו כולנו להתקומם במסירות נפשנו על כך, כדין ייהרג ובל יעבור", הכריז שוב ושוב.

דברי הרב החלו לחלחל בליבות תלמידיו. הרב חנן פורת, כבן כפר עציון, פעל אצל ראש הממשלה אשכול לקבל את הרשות לשוב אל הכפר ממנו פונה כילד קטן, בעת קרבות תש"ח. מתנחלי חברון הצליחו לערוך את ליל הסדר הראשון בעיר והוקמה קריית ארבע.

או אז, בשנת תשל"ג, התחיל בקרית ארבע להתגבש 'גרעין אלון מורה' ומטרתו: חידוש החיים היהודיים בשומרון.

הממשלה הצהירה כי הירדן הוא גבול הביטחון של ישראל, אך לא עשתה דבר להגשים את ההצהרה. חלפו להן תשע שנים מאז המלחמה, אך גורל השטח עודנו נתון בסימן שאלה והשומרון - שמם לגמרי מיהודים. כמה עשרות משפחות צעירות שמו להן למטרה להתיישב בלב השומרון על גב ההר במקום שבו "כרת ה' את אברהם ברית לאמור לזרעך נתתי את הארץ הזאת". גרעין אלון מורה לא ביקש תקציב או עזרה ממלכתית - רק רשות לעלות על הקרקע. מלחמת יום הכיפורים שפרצה בינתיים, עיכבה את המהלך ובינתיים התברר כי הממשלה לא תאשר את עליית הגרעין לקרקע. האם להתנחל גם ללא אישור הממשלה?

באסיפת הגרעין בסיון תשל"ד הוחלט: המזכירות תכין את העלייה לקרקע. הימים אמנם ימי הדכדוך שלאחר מלחמת יום הכיפורים, אך הרב צבי יהודה ותלמידיו מחליטים להפיח רוח חיים ותקווה בעם השבור.

ההכנות היו קדחתניות. עם הטנדר שהעמיד לרשותם איש נוב עם הנץ, חרשו את דרכי השומרון, קבעו מקום להתנחלות ונתיב גישה. גם סירים, כלי מטבח, מכשירי גז, אוהלים, כלי עבודה, משחקים, ספרייה גדולה וספרי קודש הביאו עמם החלוצים.

הרב צבי יהודה הכהן קוק נושא דבריו ומספר: "לפני י"ט שנה, באותו לילה מפורסם (כ"ט בנובמבר - יום החלטת האו"ם לאשר את הצעת החלוקה), לא יכולתי לצאת ולהצטרף לשמחה. לא יכולתי להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה נוראה, כי אכן נתקיים 'את ארצי חילקו'. איפה חברון שלנו? שכם ויריחו, הנשכחו? וכל עבר הירדן - שלנו! כל רגב ורגב, כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השייכים לארץ ה' - הבידינו לוותר אפילו על מילימטר אחד מהן?!".

ברגע האחרון ביקש הרב צבי יהודה מחברי הגרעין לעכב את העלייה ביום אחד, בניסיון אחרון לקבל את תמיכת הממשלה החדשה בראשות רבין במהלך. הרב הזמין לביתו את שר הביטחון החדש שמעון פרס, אך זה סירב לתת את אישורו והשיירה יצאה לדרכה אל מחנה חורון.

תוך רבע שעה מהגעתם למקום, הועמדו 16 אוהלים עם אוהל נוסף לבית כנסת, אוהל לגן ילדים ולידו מגרש שעשועים כשסביבם עומדת גדר ביטחון.

כוחות מג"ב ומושל שכם שדרשו לפרק את המאחז, נתקלו ברצי"ה ובקבוצת ח"כים שניסו לנהל עם הממשלה משא ומתן לעיכוב הפינוי. בינתיים, החלו כולם בנטיעת עצי אורן, תוך שהרב צבי יהודה מברך "שהחיינו" על העץ ועל חידוש ההתיישבות היהודית בשומרון.

חיילי צה"ל מסרו לרב כי הממשלה החליטה לפנות את המקום. "דברים בטלים ומבוטלים", השיב להם הרב. "שטויות והבלים כל הטיפשות של הממשלה ביחס אלינו. אין על מה לדבר. באתי לכאן למסור את הנפש - הכניסו אותי לבית הסוהר והכו אותי - זה לא יילך. ממקור בורא עולם אנחנו מצווים ולא מהכנסת".

החלו החיילים לגרור בצעד את המתיישבים בכוח והעלו אותם לאוטובוסים.

כידוע, לאחר מגעים רבים ושמונה ניסיונות התיישבות, ניתן בסופו של דבר אישור לגרעין להקים את היישוב אלון מורה בתמיכת הממשלה. את אות הפתיחה ואת הדוגמה למסירות הנפש שפועמת ותמשיך לפעום בתנועת ההתיישבות נתן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל.

רבנו הרב צבי יהודה עלה לגנזי מרומים בעיצומו של יום הפורים בשנת תשמ"ב ונטמן נוכח מקום מקדשנו בהר הזיתים. זכותו ורוחו תגן עלינו ועל ארצנו, אמן!

אריה ליפו

יש"ע שלנו, אדר תשע"א

הרב צבי יהודה וצ"ל וגדלותו

זיימל, ליטא, ט"ו ניסן תרנ"א 1891 - ירושלים, י"ד אדר תשמ"ב 1982

בְּיריעה קצרה זו, אתייחס לגדלותו בתורה. מנקודת מבטי האישית:

רבינו היה מצוי ובקי בכל חדרי התורה. תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, בבלי וירושלמי, מדרשים, ספרות המחשבה והסוד, של הראשונים ושל האחרונים; באופן אישי נזדמן לי להיווכח פעמים רבות בבקיאותו העצומה הזו בתורה.

היה זמן שעזרתי בהכנת דברים של מרן הרב זצ"ל לדפוס, למשל את הכרך השלישי של אגרות הראי"ה. באגרות יש תמיד ריבוי של הערות ומקורות. אמנם, כיום יש ב"ה אמצעי עזר רבים היכולים לסייע באיתור המקורות על נקלה. הוא-לא נזקק לאלה; אצלו היה זה שפע; המקורות "נזרקו" ממש מן הפה בלא כל מאמץ - כאן בגמרא זו, זה בירושלמי, זה במדרש, פה בזוהר, "זה פה וזה שם" - עם כל הדיוקים. אני מדגיש תחום זה - מכיוון שרבינו הצניע אותו במיוחד, שכן מאוד לא נטה להבליט את בקיאותו.

במסכת יומא (לח, ב) אומרת הגמרא: "ראה הקב"ה שצדיקים מועטין, עמד ושתלן בכל דור ודור, שנאמר (שמואל א, ב) "כי לד' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל". כל דור זקוק לצדיק המיוחד לו. כל תקופה זקוקה להדרכה המסויימת שלה, המתאימה לאופיה ולמהותה, והעונה לצרכיה המיוחדים. אורו של רבינו זרח בשעה היעודה לכך; הוא הופיע בציבור, כשהתקופה היתה צריכה לכך!

בראשית שנות המדינה, נפגשתי עם רבינו לראשונה. עדיין לא למדתי בישיבת "מרכז הרב" באותו זמן. ארגון "בני עקיבא" החליט אז להוציא מחדש את "אורות התשובה" בלבוש חדש, בתוספת ניקוד והערות, ולצורך זה נפגשתי רבות עמו. היינו יושבים לילות שלמים, והשיחה גלשה לעיסוק בכל הנושאים הגדולים והיסודיים ביותר. כל פעם יצאתי בהרגשה שהתמלאתי במטען אדיר, ותמיד חזרה שוב ההרגשה הכאובה: אוי, רבונו של עולם! אורות אדירים שכאלה, ואנחנו כלל לא מודעים להם; ענק שכזה! והוא נמצא לגמרי בצד, כלל לא שומעים עליו ולא יודעים אודותיו!

הדבר הזה הפריע לי מאוד, והתמיה אותי מאוד. במשך השנים למדתי לדעת כי - "ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור ודור". שהרי כאשר הגיע השעה הנצרכת לכך, הופיע רבינו במלוא עוצמתו. התקופה הגדולה והמסובכת של שנות תקומתה של מדינת ישראל, על אורותיה וצלליה, על בעיותיה ותסבוכותיה, על מעשיה ומחדליה, על עליותיה וירידותיה, היתה זקוקה לשליח הא-לוהי המיוחד הזה שיאיר את אורותיו. ואלה הלכו והתעצמו עד כי הטביעו את חותמם על דור שלם.

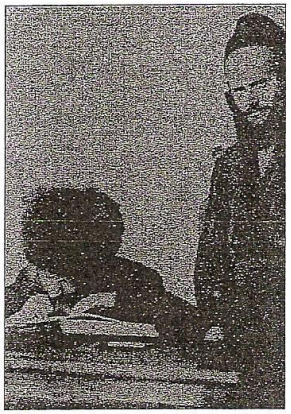
הרב חיים דרוקמן
ראש ישיבת "אור עציון"

מגד ירחים, מס' 40 (אדר ב' תשס"ג), בהוצאת 'בית הרב'

רבנו, הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, היה המשכו הישיר של אביו, מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. בהיות רבנו בן שבע-עשרה, כתב עליו אביו: "בני שיחיה, אשר הוא כמעט האחד עמי, המתרגל לעמוד על דעתי, ולהקשיב את שיח נשמתי. נפשו ב"ה טהורה היא ועדינה, והוא מבוסס ב"ה בהמון רעיונות טובים ומאירים, שיהיו בעז"ה לברכה לו ולעולם." (אגרות הראי"ה, חלק א', אגרת ק"ב).

רבנו, הרב צבי יהודה, זכה ללמוד עם אביו פעמיים את הש"ס וספרים נוספים. החל מגיל תשע-עשרה, הוציא לאור את כל ספרי התשובות של הרב בהלכה, כשהם מעוטרים בהערות רבות ובהוספות משלו. ברוב ענוותנותו הדפיס אותם באותיות קטנות בסוף הספרים. כמו-כן יצאו לאור על-ידו רוב ספרי האמונה של הרב, למעט ספר "אורות הקודש", שיצא לאור על-ידי רבנו, ר' דוד הכהן (הנזיר). בהדרכתו הצמודה של הרב, הקדיש הרב צבי יהודה עמל של שנים רבות לאיסוף התשובות, לעריכת הספרים, להדפסתם ולהגהתם. המלאכה האדירה הזאת נעשתה על-ידו בנוסף להתמדתו העצומה בתורה ולעיסוקיו בענייני הציבור והישיבה.

ממידותיו והנהגותיו

קצר המצע מהשתרע, ועל-כן נשתדל להאיר כאן כמה נקודות חשובות על הנהגתו האישית והציבורית. בספרו "לנתיבות ישראל" תיאר הרב צבי יהודה זצ"ל את מפעלי חייו של החפץ-חיים ואת השפעתו על מהלך החיים הפנימיים של היהדות בדורנו. שם כינהו "הגאון הכהן הגדול". רבנו אמר שמפגישה עם החפץ-חיים אפשר ללמוד בכל רגע הנהגות טובות וישרות. מעניין להתבונן בקווים מקבילים בהנהגותיהם של שני האישים הגדולים הללו:

כבוד היה לזרא בעיניו של ה"חפץ-חיים" וכן בעיני הרב צבי יהודה זצ"ל, כשנדחקו פעם כל בני העיר לכבודו של ה"חפץ-חיים", אמר לנכדתו: כל הרעש בשבילי הוא לי לגועל נפש ולביזיון (עפ"י תיאורו של בנו, הגאון ר' לייב בספר "כל כתבי החפץ-חיים"). גם רבנו התייחס לכבוד באותה רוח, וכך כתב בספר "אור לנתיבתי" ק"ל: "הרגשת הצער והבושת המתעוררת בחדרי הנפש כלפי כל עניין של כבוד..."

כאשר הוחלט להעניק לו את פרס ישראל לשנת תשכ"א, כתב לאבא אבן, שכיהן אז כשר החינוך: "רב תודה על יקרת ואדיבות מכתבך, על איחוליו הלבביים ומחשבתו הטובה. הנני חוזר ומודיע למעלת כבודו את אשר הודעתי כבר אל מרכז הפרסים, למעשה יש כאן טעות מוחלטת. בשום אופן אין לי כל אפשרות לקבל את זה, ולפיכך בהחלט לא יזכירו שום דבר מזה ביחס אלי, ואין מקום להמשך דברים בזה ביחס אלי..."

בישיבה, בכל ימות השבוע, נהג לעמוד בזמן התפילה בשורה האחרונה, מלבד בשבתות ובימים טובים.

כתב ר' לייב על אביו, ה"חפץ-חיים": "לא הרגיל עצמו בשום מותרות, לא הריח טאבק ולא עישן מקטרת ולא הלך במקל ולא בבתי עיניים (משקפיים). מעולם לא טייל ולא נסע לנוח כנהוג בימי הקיץ, ולא למקומות מעייני הרחצה..."

כך ממש נהג רבנו:

כתב ר' לייב: "בביתו לא נהג במורא, כן על בניו וכן על בנותיו... כי התהלך עמנו כרע, כאח... ולא הקפיד עלינו בשום פעם בשביל כבודו, רק בשביל כבוד שמים הוכיח אותנו לפעמים... אמנם לא הטיל עלינו אימה בשום פעם, ומכל שכן אימה יתירה, ולא הקפיד כלל אם ישבתי במקומו... או אם דיברתי והשבתי על דבריו..."

כך נהג גם רבנו - אנו, תלמידיו, היינו כמו בניו ממש. יכולנו לדבר עמו בכל שעות היממה, להתייעץ, לשאול. תמיד קיבל אותנו במאור פנים והיה מוכן לשבת עמנו שעות רבות ללא כל חשבון. כמו אבא, נהג לפעמים לגעור בנו, כאשר התבטאנו בצורה שאינה ראויה וכדומה, אבל תמיד ברוח טובה ואוהבת.

כתר שם טוב של הישיבה, יחד עם הגדלות והחום שהקרין רבנו, משכו מאות צעירים לבוא וללמוד בה. כאשר בניין הישיבה הישן ברח' הרב קוק נעשה צר מהכיל את התלמידים הרבים, עברנו לבניין החדש בקרית-משה. עד מהרה, התמלא גם הוא בתלמידים רבים, כן ירבו.

עוד כתב ר' לייב על אביו: "לא נהג סלסול בעצמו להשתמש במי שהוא...". גם רבנו לא היה מוכן אף פעם, שנשרת אותו בשום דבר. אם קרה, שמישהו הביא כיסא בשבילו, היה יושב עליו שניות אחדות, רק בגלל שפלוני טרח להביאו, אך מיד אחר-כך היה קם.

ה"חפץ-חיים" הקפיד מאד על הלאו של "בל תלין". מספר ר' לייב, שאביו העיר פעם את אחותו בחצות לילה בליל חורף קר וביקשה ללכת אתו לקצה השני של העיר לפרוע לחייט בעד פעולתו, משום ששכח לשלם לו בערב.

רבנו נהג תמיד למסור את בגדי השבת שלו לניקוי במכבסה. פעם הבחין אחד התלמידים, שרבנו לבוש בגדי חול בשבת. תמה התלמיד ושאל את הרב צבי יהודה לפשר הדבר. רבנו הודה לו קודם כל על תשומת הלב, ואחר-כך אמר, שכאשר הביאו לו את הבגד מהמכבסה, לא היה בידו לשלם. לכן סירב לקבל את הבגד, למרות שהפצירו בו מאד ללבשו ולדחות את התשלום, כי חשש מ'בל תלין'.

בתקנות הישיבה של ה"חפץ-חיים" בראדין נאמר: "בהתאספנו יחד במוצ"ש שופטים, ג' אלול תרפ"ד, כל מנהלי הישיבה ובני

המשך בעמ' 2

ב"ה
וער הושים לסמן
קרן הרבנית ריא רבקה קוק נ"ע
ע"י הישיבה המרכזית העולמית בירושלים
משלוח מנות ומחצית השקל
למנהג המסורה של ימי חג מרכז הרב

רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

המשך מעמ' 4

הישיבה, החלטנו ותקננו לכבוד השי"ת ותורתו, תקנה קבועה בישיבתנו "ישיבת חפץ חיים" להתעסק בלנ"ד בלימוד עניין שמירת הלשון..."

רבנו הנהיג בישיבת "מרכז הרב" (וממנו למדו אחר-כך ראשי ישיבות אחרים) ללמוד בכל יום לפני מנחה ענייני שמירת הלשון. הוא היה אומר, שדווקא, כאשר מתחדש היישוב בארץ-ישראל ומתחדשת השפה העברית, הופיע ה"חפץ-חיים" ולימד אותנו הלכות הקשורות לשפה נקייה.

כתב ר' לייב: "מר אבא האמין בכל חום לבו הטהור, כי הימים ימי עקבתא דמשיחא הם, וכי בזמנים לא רחוקים יפקוד ד' את עמו וישיב את שבותם לארצם."

רבנו, במאמרו המפורסם לבירורה של הליכת גאולתנו (בספרו "לנתיבות ישראל"), מביא רשימה של גדולי הדור - ביניהם ר' אליהו גוטמכר, ר' יהודה אלקלעי, ר' יהושע מקוטנא, ר' יצחק אלחנן, האדר"ת, ר' יצחק בלזר, הרבי מאוסטרובצה ועוד - הסוברים גם הם כך. באותו מאמר הוא מביא את אשר אמר ה"חפץ-חיים" על התרחבות המושבות: "הנה המעשה מתחיל כבר", וכן את הוראתו של ה"חפץ-חיים" הלכה למעשה לעלות לארץ-ישראל.

רבנו ראה בשנים הללו את קיומם של דברי הגמרא בסנהדרין דף צ"ח א, שהתחדשות החקלאות בארץ וקיבוץ הגלויות מכשירים את הקץ המגולה ובירור דבר זה בדרשות על-פה אין קץ ובמאמרים נוספים.

מתוך צניעות וענווה - עוז תוקף וגבורה

במאמרו "לצניעות ולטהרה בישראל" (מובא בספר "אור לנתיבתי"), כותב רבנו:

"הצניעות והטהרה... הן הנן בסיסי החוסן והתוקף, הגבורה והחיל." מתוך היותו מלא עוז של תורה וביטחון בתהליך המתקדם של הגאולה, עמד רבנו בתוקף על התיישבות עניפה ורחבה בכל חלקי יהודה, שומרון, עזה והגולן. מתוך ההכרה העמוקה, שכל רגב ורגב של ארץ-ישראל שייך לנו והוא נחלת אבותינו. בביתו הוקם "גוש אמונים", והוא עצמו, בהיותו כבן שמונים וחמש, השתתף בפועל בעלייה הראשונה לקרקע על-יד שכם (במחנה חוורה). כתב עשרות כרוזים ומכתבים תקיפים בזכות ההתנחלות בכל מרחבי ארצנו הקדושה, געד בממשלות החלשות שרצו למנוע זאת, ומכוחו וכוח כוחו שונתה כל מפת ארץ-ישראל, והיא עתה מלאה בעשרות ישיבות, כוללים, אולפנות ומדרשות ובעשרות התיישבויות ובהם מפעלי תעשייה אדירים וחקלאות פורחת.

רבנו לא ראה במדינת ישראל מקלט בטחוני, אלא נחלת אבות, שאנו מצווים לחזור ולכובשה בשלימות על-פי גבולות התנ"ך (כמו שכותב הרמב"ן בספר המצוות מצווה ד'). לדעתו, אנו אסורים לסגת אפילו במשהו מנחלת אבותינו, ואיסור חמור הוא לעבור על הלאווים של: "לא תחנם", "לא ישבו בארצך", "והארץ לא תימכר לצמיתות", ועל כל זה אנו מצווים במסירות נפש מוחלטת.

חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלוקינו!

הרב חיים שטיינר
ישיבת "מרכז הרב"

מגד ירחים, מס' 65 (אדר ב' תשס"ה)

הרב שטיינר על תחילת הקשר עם הרב, "היה בו קסם אישי ביחס לתלמידים".

כדי לחשוף טפח מדמותו של הרצי"ה, מספר הרב שטיינר על הקשר העמוק והמיוחד שהיה לו עם ר' ישראל מאיר הכהן מראדין, ה'חפץ חיים', שבמקרה או שלא במקרה, תכונותיהם והנהגותיהם היו כמעט זהות לחלוטין. הרב שטיינר מצטט קטעים שכתב בנו של ה'חפץ חיים' על אביו, ומדגיש בהתפעלות לאחר כל סיפור: "גם הרב צבי יהודה היה בדיוק ככה! ממש כאילו כתבו את זה עליו". דומה כי הזיכרונות משנות הישיבה נשתמרו היטב, חיים ורעננים בזיכרונו של הרב שטיינר, שמתאר: "הרב צבי יהודה התייחס אלינו ממש כמו בנים, כמו חבר. לפעמים הוא געגר, אבל הכל היה באהבה. כשגער - ידענו שזה מגיע לנו. הוא נהג בנו בקרבה גדולה מאוד, בכל בעיה שהתעוררה היה יושב ומדבר איתנו. היתה לו דרך מיוחדת לסייע בפתרון בעיות: כשמישהו בא וסיפר לו על בעיה, הרב היה קודם כל מדבר איתו על כלל ישראל, מראה איזה מכתב שכתב לאביו וכדומה. הוא רצה קודם כל להעלות אותך לרמת הכלל, ואז זה נותן לך פרופורציה נכונה לגבי הבעיה שלך. הבעיה שלך לעומת ענייני כלל ישראל - זה מתגמד, ואחר כך ניגש לעסוק בבעיה עצמה".

הרב שטיינר נזכר גם בהתנגדותו של הרצי"ה לעישון בישיבה, ובכך שסירב ללכת עם מקל ולהרכיב משקפיים "כי זה מראה על חולשה". "לרב צבי יהודה גם לא היה חופש. גם בתקופת בין הזמנים הוא היה מלמד בבית. בקיץ היתה מגיעה אליו קבוצת יהודים מצרפת למשך חודש ללמוד אצלו. הוא אהב את יהודי צרפת, ונהג לומר שהם עם רוחני, שמבין בעומק דברים גדולים".

הכבוד שחלקו לו היה מעמסה שנואה ממש מבחינתו, מספר הרב שטיינר. בתפילות בישיבה לא היה יושב ב'מזרח', אלא דווקא בספסל האחורי. זאת, גם בשל הצורך המעשי של מעקב אחר תפילות התלמידים. מכוחו של החפץ חיים, נולד גם הנוהג החדשני שקבע הרצי"ה בישיבתו: לימוד יומי במשך רבע שעה של ספר 'שמירת הלשון'. בהקשר זה מספר הרב שטיינר על אימרה שגורה בפי רבו, שטען כי לא במקרה נזדמנו אליעזר בן יהודה והחפץ חיים לפעול באותו דור. "מול חידוש השפה העברית ותחייתה, צריך גם את מי שחיבר את הכללים כיצד לדבר. זה לעומת זה עשה אלוקים".

הגיע זמן הגאולה

נקודת דמיון נוספת בין שני הגדולים - הרצי"ה והחפץ חיים - היתה דווקא בתחום ההשקפתי: "החפץ חיים האמין שתחילת הציונות מעידה על ימי עקבתא דמשיחא. לכן הוא קרא להתחיל ללמוד סדר קודשים ולהתכונן לקיום המצוות התלויות בארץ בפועל. המהפכה התודעתית הזאת, של להבין שהתחילה הגאולה ולא מדובר עוד במשהו עתידי, נולדה בהנהגתו של הראי"ה, ומי שהמשיך וביסס אותה בפועל בחיים בארץ ישראל היה בנו הרצי"ה".

את הדרך האידיאולוגית החדשה, שהרב שטיינר מכנה אותה "החלטה היסטורית", העמיק הרצי"ה מתוך ישיבת 'מרכז הרב', אותה הרחיב וביסס מחדש לאחר שכמעט נעלמה מהנוף הציבורי עם פטירת אביו. "הייחודיות של הרצי"ה היתה לממש את הרעיונות הגדולים של אביו בפועל. הציבור הדתי אז לא היה גדול ולא היו בו הרבה לומדי תורה. אבל הרב צבי יהודה היה כמו מגנט, מושך אליו אנשים מתוך גדלותו בתורה, בקירוב, בנחמדות. שלומדים לא רק גמרא, הלכה ופוסקים, אלא גם אמונה היא חלק מסדרי הלימוד. הוא ציטט את דברי הגר"א על חשיבות לימוד ספר הכוזרי, והדבר השפיע גם על הרב יחזקאל סרנא, ראש ישיבת 'חברון' דאז, שהוציא בעקבות כך ספר על הכוזרי. הוא הדביק אנשים ביסוד שצריך ללמוד אמונה. עד אז פחדו מזה בישיבות, אבל בזכות הרצי"ה החלו ללמוד ולהתעורר לכך".

"הרב צבי יהודה עמד על כך שנלמד הלכה ונהיה גדולים בהלכה", מדגיש הרב שטיינר "אבל הוא עצמו לא העביר שיעורי הלכה בישיבה, כי משימתו היתה לחנך אותנו ללימוד אמונה, אלה השיעורים שמסר לנו. הצורך האדיר מבחינתו ללמוד אמונה נבע מכוח הדור שאנו נמצאים בו, כי בדור הגאולה נפתחים דברים נסתרים, כפי שכתב אביו. יחד עם גדלותו בהלכה והדגש שנתן בישיבה על לימוד הלכה, הוא המשיך במהפך של גידול בני תורה שלומדים גם אמונה, שעה ביום. ההלכה עוסקת בהמון פרטים, אבל בדור הגאולה צריך להקדיש גם זמן לדברים כלליים".

המפעל הגדול הנוסף של הרצי"ה, כחלק מהנהגתו וחינוכו של דור תלמידי הרב קוק שלאחר קום המדינה, היה עריכתם של כתבי אביו והוצאתם לאור. הרב שטיינר מתאר את השנים הארוכות של עמל סיזיפי באיסוף, בעריכה ובהדפסת הכתבים, להם הקדיש הרצי"ה ימים ולילות, כשהוא מבטל את עצמו ויצירתו העצמית כמעט לחלוטין מול אביו הגדול. "הרב קוק לא כתב שום ספר כספר. את כל 'הש"ס הלבן', חוץ מאורות הקודש, הוציא הרב צבי יהודה. אביו מאוד סמך עליו. הוא הוציא לאור מתוך פנקסי אביו את 'אורות', 'אורות התשובה' ועוד. הוא פנה במכתבים לכל העולם

שישלחו לו תשובות שאביו כתב בהלכה, ועשה מהן ספרים עצומים - משפט כהן, דעת כהן ועוד. הוא ריכז מאות תשובות. כדי שספרי אביו ייצאו בצורה מהודרת ומלאה, ולפי תאריכים, הוא ישב בדפוס ימים ולילות - אז עוד היו מסדרים אות אות בגלופה, ואם היה פתאום שינוי בתאריך, היה צריך לפרק הכל ולהתחיל מחדש את הסידור. זו עבודת נמלים שאי אפשר להבין איך אדם אחד עשה אותה", משתומם הרב שטיינר.

כאמור, העיסוק האינטנסיבי בעריכת הספרים ובהוצאתם, פרויקט שעליו עמל עד גיל שבעים, במקביל להנהגת ישיבת מרכז הרב, גרם לכך שהרצי"ה עצמו לא פרסם בחייו כמעט שום ספר משל עצמו. "הוא כתב מאמרים שהתקבצו בספר 'לנתיבות ישראל'. רואים ששם יש המון שגיאות, לעומת הספרים של אביו אותם הוציא - שם אין שום טעות. כי הוא התמסר לזה לגמרי וביטל עצמו כלפי אביו".

העם רוקד, הרב בוכה

מתוך עולמה של תורה והוצאת הספרים בהם היה שקוע כאמור עשרות שנים, יצא הרצי"ה חלוץ לפני המחנה בגיל שבעים, עם המהפך הדרמטי שחל בעקבות שחרור חבלי הארץ במלחמת ששת הימים. התמסרותו לענייני כלל ישראל החלה עוד במלחמת השחרור, כאשר התנדב ל'משמר העם' - שמירה במחסומים בירושלים. כמעט עשרים שנה חלפו מאז, וביום העצמאות ה-19 של מדינת ישראל, נשא הרב צבי יהודה את נאומו המפורסם, אותו זוכר הרב שטיינר כתלמיד שנכח במקום יחד עם חבריו. "לא כל כך הבנו אז מה הוא רוצה, למה הוא נזכר בזה דווקא עכשיו", מודה הרב

ישראל. "הוא סיפר לנו כיצד בזמן שכולם יצאו לרקוד ברחובות על תוכנית החלוקה, הוא ישב בחדר הקטן בבית הרב ובכה - 'את ארצי חילקו'. אחר כך הגיע הרב חרל"פ, שעמד גם הוא בראש הישיבה, ובכה יחד איתו. 'את ארצי חילקו, איך אפשר לסבול דבר כזה?' הוא זעק. ואז הוא המשיך ושאל אותנו - ואיפה שכם שלנו? ואיפה חברון שלנו? ואיפה יריחו שלנו? אנחנו שוכחים את זה?".

שבועות ספורים חלפו מאז קריאתו הנוקבת של הרצי"ה, עד לפרוץ מלחמת ששת הימים. בדומה לאביו, סירב גם הוא להיכנס למקלט בעת ההפגזות הקשות בירושלים, והסתפק בישיבה בחדר הקטן של אביו. "זה המקלט שלי", נהג לומר. "אחרי מלחמת ששת הימים החלה מהפכה אדירה בעם ישראל, תחושה של 'ימות המשיח'", מתאר הרב שטיינר, "היתה התעוררות עצומה. עם ישראל אמנם השתנה מאז בחזרה, קמו כל מיני תנועות שמאל ועוד, אבל הרב צבי יהודה נשאר כל הזמן באותה אווירה גבוהה. אז החל סיפורו של הרב צבי יהודה עם ארץ ישראל".

כאמור, זמן קצר לאחר המלחמה פרסם הרצי"ה את קריאת 'לא תגורו', ומאז החל להפיץ את משנתו בנושא ולעורר את שומעי לקחו לעשות מעשה. "מאז, בכל שבוע בימי רביעי, בשיעור שהיה מקיים לבוגרי הישיבה, הוא חילק לנו מכתבים שכתב באותו שבוע בהתייחסו להחלטות ממשלה או דברים שאירעו, בעיקר בנושאי ארץ ישראל, וביקש שניקח עותקים ונפיץ אותם כל אחד במקומו. יום אחד הוא אמר לנו: 'תסגרו את הגמרות ותלכו להפיץ את 'לא תגורו' בעברית, באנגלית ובערבית, שגם הערבים בכפרים יידעו שארץ ישראל שייכת לנו'. במשך חודש שלם הפצנו את הכרוז הזה בכל הארץ, וכך הכל התחיל".

עד כמה העמיד הרצי"ה את נושא ארץ ישראל בראש סולם העדיפויות? היום יש מחלוקת בין תלמידיו, כאלה הסוברים שמשימות חינוך, הסברה וקירוב לבבות קודמות.

הרב שטיינר שמח על השאלה וממהר לשלוף תשובה של הרצי"ה, שפורסמה בספר 'ארץ הצבי', בדיוק לאותה שאלה: "להגביר את מאמצי החינוך הדתי... ודאי חשוב מאוד", מצטט הרב שטיינר מהכתוב, "ובשום אופן לא חשוב יותר מזה של יישוב ארצנו והתנחלות שוממותיה. קירוב הלבבות והפסקות החציצות בין חילונים לדתיים בוודאי חשוב מאוד, ומאמצי ההתנחלויות הם הם מתוך דרכי שלום ואהבת ישראל... עם שקידת ההתנחלויות, צריך להרבות חינוך והסברה לחשיבותה החיונית. ריבוי החינוך וההסברה... איננה סתירה וניגוד אלא השלמה ושכלול לה", חותם הרצי"ה את תשובתו.

עמדתו הברורה של הרב בעניין מרכזיותה של משימת יישוב הארץ, אומר הרב שטיינר, הוכיחה את עצמה לאור התוצאות בדור הזה: "תראי איך זה עבד! תארי לך מה היה המצב היום אם לא היתה התנחלות כזאת ביו"ש. היום יש שם 342 אלף יהודים. כצל'ה סיפר לי שעמיר פרץ בא אליו לאחר פרסום הנתון הזה, ואמר לו: 'זה אמיתי? אז מה יש לדבר על נסיגות? איך נפנה אותם?' ובזכות מה זה? הכל יצא מהבית של הרצי"ה, גוש אמונים קם אצלו בבית".

הרב שטיינר מגולל באריכות את פרשת השתתפותו הפעילה של הרצי"ה בעליות לאלון מורה, כולל האמירה המפורסמת לקצין שבא לפנותו: "גם אם תביאו מכונת יריה, אני לא זז מפה". הדגש במשנתו של הרצי"ה בנושא יישוב הארץ, מזכיר הרב שטיינר, היה כי הנימוק המרכזי להתיישבות הוא מכוח ציווי התורה, ולא ביטחון. "תמיד כשדיבר על ארץ ישראל, הוא התחיל מהתורה - גמרא, רמב"ן, לאוין של לא תחנם. קודם כל הלכה, תורה.

הרב חיים שטיינר,
בשבע, י"ד אדר תשע"ב

סוד הייחוד והיחד

שלושים שנה חלפו מאז נסתלק מעמנו לגנזי מרומים מורנו הרצי"ה. הוא השאיר אחריו מאות תלמידים המפוזרים בכל מרחבי ארץ ישראל. רבנו מעולם לא צבע את תלמידיו בצבע אחד אלא נתן לכל אחד להתפתח לפי דרכו, וכך הם איש איש בדרכו ובסגנונו עושים מלאכת קודש לבניינו בקודש של עם ישראל. והנה עם כל הברכה לוקה החבורה ב"דיבוק חברים" שהוא אחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית. חסרון זה דורש תיקון שהתרופה לו הוא 'בסוד היחוד והיחד' על סוד זה כתב הראי"ה בכמה מקומות. בחוברת "לשלושה באלול" (מו) כותב הרצי"ה על אביו הראי"ה: "כשהעירו לו ביחס לאנשים ידועים לגבי השתתפותו עמם בפעולות של חיזוק התורה והיהדות, (איך הוא משתתף עם אנשים יראי שמים אך אינם הולכים "בקו" שלנו) אמר רבינו: אל תעשו לי קוקיסטים, כל אחד מישראל שבא ועוסק בדבר כללי לטובת התורה והיהדות הרי הוא משלנו". דברים דומים שמעתי גם אני מפי הרצי"ה כשהצעתי לו שנקים במקומות שונים חבורות ההולכות בדרכו של הראי"ה כדוגמת "בית אברהם" שהיה בפולין. ועל כך הגיב רבנו בזעזוע: חלילה! הרב זצ"ל הוא של כלל ישראל ואין להפכו לנחלתם של יחידים. מדבריהם אנו למדים שאין להתבדל ואין לפסול את מי שאינו חושב בדיוק כמונו.

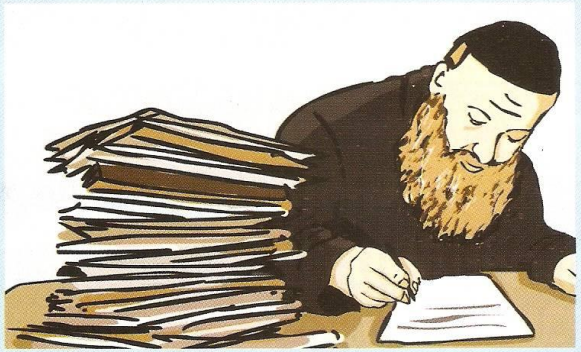
הרב יעקב פילבר, מגד ירחים אלול תשע"ב

בשיתוף
ישראל שלי
www.myisrael.org.il

דמויות מופת בעם ישראל

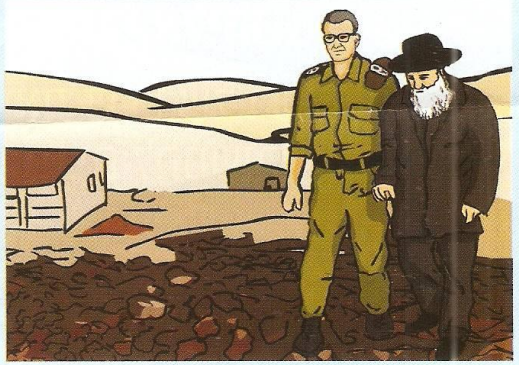
הרב צבי יהודה הכהן קוק

הרב צבי יהודה הכהן קוק, בנו יחידו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק, נולד בליל הסדר תרנ"א (1891) בעיירה זוימל במחוז קובנא שבליטא, שם שימש אביו ברבנות. מעט אחרי גיל בר מצווה עלה עם משפחתו לארץ ישראל, לשם הוזמן אביו הראי"ה, לכהן כרב של יפו והמושבות. יום עלייתם לארץ, היה "כ"ח אייר", שהוגדר על ידי הרב צבי יהודה בתואר: "היום הגדול".

בילדותו למד גמרא אצל הרב ראובן גוטפריד ידידיה, אצל ר' משה זיידל ור' בנימין מנשה לוין, אך עיקר תלמודו בא לו מאביו. בשנת התרס"ו (1906) עבר לירושלים כדי ללמוד בישיבת "תורת חיים" בעיר העתיקה.

בג' אלול תרצ"ה (1935) נפטר הראי"ה קוק, והרב צבי יהודה החל בהוצאה לאור של כתבי אביו. כחמש עשרה שנים הסתגר הרב צבי יהודה עם הכתבים, העמיק בהם והוציא חלקים נרחבים מהם לאור עולם. היו אלו שנים של בנייה והתעמקות פנימית, שאחר כך הובילו את הפריצה הגדולה החוצה, להאיר את אורו ברבים. כאשר קמה מדינת ישראל, הרב צבי יהודה ראה בה את ראשית התגשמות חזון הנביאים, ואתחלתא דגאולה.

בתש"ב - נפטר הרי"מ חרל"פ ששימש כראש ישיבת מרכז הרב, אחר פטירת מרן הראי"ה. הרב צבי יהודה נתמנה לראש הישיבה, וכיהן בתפקיד זה כשלושים שנה. במהלך שנים אלו, גידל דור שלם של תלמידים ברוח משנתו של אביו, הראי"ה, שהתחנכו על שילוב לימוד התורה והיבטים פנימיים מתוך תורת ארץ ישראל, יחד עם מעורבות בחיי המדינה, בראייה כי היא יסוד כיסא ה' בעולם וראשית צמיחת גאולתנו.

בהנהגתו הפכה הישיבה למרכז תוסס, שמשך אליו צעירים רבים, וספסלי בית המדרש הלכו ונתרבו. מלבד תלמידיו הישירים, פקדו את ביתו ברחוב עובדיה בירושלים, אנשים רבים מהארץ ומחוץ לארץ שראו בו את רבם.

בשנותיו האחרונות, חלה הרב צבי יהודה, ועבר ניתוחים קשים, אך למרות זאת המשיך במנהיגותו ובהעברת שיעורים והפצת תורתו של אביו הראי"ה להתמודדות עם הקשיים והמורכבות בין עולם התורה ועולם המעשה בתורת ארץ ישראל.

הרב נפטר בחג הפורים, י"ד באדר ה'תשמ"ב (1982) ונטמן לצד אביו בבית הקברות בהר הזיתים.

לאחר מלחמת ששת הימים פעל רבות ליישוב הארץ, על פי עקרון ארץ ישראל השלמה. הוא הכריז בעל פה וכן בגיליוי דעת ובמכתבים ששלח לראשי המדינה, כי הנוסחה "שטחים תמורת שלום" אסורה על פי התורה וכי יש להתנחל בכל רחבי ארץ ישראל. וכך הצמיחה ישיבת "מרכז הרב" את מנהיגי תנועת "גוש אמונים", כשהרב צבי יהודה משמש לה מנהיג רוחני. הרב דחף את תלמידיו להקמת יישובים ביהודה ושומרון, ואף השתתף בעלייה של אחד מהם. כשהוחלט לפנות את גרעין "אלון מורה", השתתף הרב צבי יהודה בניסיון למנוע את הפינוי. מספר שהרב פתח את מעילו אל מול החיילים וקרא לעברם מספר פעמים "קחו מכונת ירייה ותהרגו אותי", "כמו שלא תוכלו להכריח אותי לאכול חזיר כך לא תפנו אותי מכאן". לאחר שפונו כל שאר האנשים ניגש אלוף הפיקוד יונה אפרת, אחז בידו של הרב צבי יהודה והוא הלך עמו אל האוטובוס.

יש"ע שלנו, ניסן תשע"ב

היה זה בי"א בתשרי ה'תשכ"ד, אחרי ארבעים יום ראשונים שבהם למדתי בישיבת מרכז הרב בירושלים. לפני נסיעה הביתה לחיפה, לחג הסוכות, הלכתי אל מו"ר הרצי"ה, באשר לא הצלחתי להיפרד כראוי במוצאי יום הכיפורים, ופניתי אל ביתו ברחוב עובדיה 30, בשכונת גאולה. שם נאמר לי כי הרב מתכונן ללכת להתפלל בישיבה (בבית הרב קוק, שברחוב הרב קוק), וטוב יהיה אם אלך אתו, שכבר היה כבד הליכה. הלכנו לאט לאט, אני שואל את שאלותיי בחרדה ובזהירות, ומו"ר עונה בנחת, בהרחבה ובמאור פנים.

בכיכר השבת התקהלה אספת בחירות של 'אגודת־ישראל'. מו"ר היה לבוש כמותם. רק אני פסעתי לצידו בזהירות בתלבושת 'בני־עקיבא' – כיפה סרוגה, סנדלים, חולצה וציציות בחוץ. לפתע החל הרצי"ה ללכת במהירות – דבר שהיה קשה לו ביותר, שכבר היו רגליו כואבות מאוד – תפס בידי ומשך אותי כאילו הוא בורח מפני אש. לא הבנתי כלום. לא קלטתי מה בריוק נאמר שם מפי הנואם, ומה החריד וטלטל כל־כך את מו"ר.

רק אחר־כך, במעלה רחוב שטראוס, הבנתי שהנואם דיבר אל "קהל האתרוגים, שיש בהם טעם ויש בהם ריח, יש בהם תורה ויש בהם מצוות", ומו"ר אמר לי, בעודו מתנשם ומתנשף, בפלסנו דרך בתוך "קהל האתרוגים" אל עבר מרכז העיר: "ובמה מקיפים את המזבח? במה מקיפים את המזבח?" – כשהוא מכוון אל הערבות נטולות הטעם והריח, שבלעדיהן אין מצוות נטילה, ולא יועילו אלפי אתרוגים. רק בערבות ההן יש מנהג של מצווה בהושענא רבא – שבזמן החורבן והגלות חובטים אותן בקרקע, ובזמן המקדש היו מקיפים בהן את המזבח.

מאז לא נזקקתי עוד לשום שיחה נוספת על המשמעות של הידבקות ב'כלל ישראל'.

לא היו טנקים

סיפור נוסף יש לי ממורי ורבי: הוא הציב על השידה בחדרו את תמונתו של בנימין זאב הרצל בין תמונותיהם של גדולי הרבנים, מהגר"א ועד אביו הראי"ה קוק. פעמים רבות ראיתי את תמונות הרבנים וגם את תמונתו של הרצל, אך מעולם (ועד היום) לא ראיתי אותן יחד, רק אצל הרצי"ה. כשהרהבתי עוז ושאלתי אותו 'מה עושה תמונתו של הרצל בין תמונות הרבנים?', חייך, האריך בהסבריו, ולבסוף ענה: "אולי זה לא מוצא חן בעיני מישהו, אבל אותו שלח ה' להתחיל להוציא אותנו מן הגלות שלנו".

פעם אחת נעלמה תמונתו של הרצל (אחר כך התברר שפשוט נפלה מאחורי השידה). כשראה רבנו שהתמונה חסרה, מיהר לקרוא לבני אייזנר ז"ל וציווה עליו להביא תמונה של הרצל ממשרדי הקרן הקיימת לישראל, באומרו בחיוך: 'מישהו כנראה דואג ליראת שמים שלי'. ובזכות מעשה זה קראתי מחדש את כתבי הרצל, ונתגלתה לי דמותו באור חדש ומופלא מאוד.

מו"ר הרצי"ה היה גם מרבה לדבר על "קדושת המדינה בישראל", עם הכלים והמוסדות הממלכתיים, והיינו תמהים על השימוש בלשון 'קדושה'. אז שאל אותנו רבנו – את דברי הרמב"ן על מצוות כיבוש הארץ וישיבתה בכל הדורות אתם יודעים ומכירים? ואמרנו, כן; ושאל מו"ר – "מדוע הרמב"ן לא כבש בעצמו את ארץ ישראל?". התחלנו לגמגם במבוכה – ראה רבנו את מבוכתנו, ואמר בחיוך – "כי לא היו לו טנקים!".

פעמים אחדות שאלתי את מורי ורבי האם דורנו זה עדיין חלים עליו הדברים המופלאים שכתב הראי"ה אביו במאמר 'הדור', והשיב בלי כל ניד של ספק – "כן, בוודאי". והוספתי ושאלתי, האם זה חל גם על השמאל הישראלי, עם כל ההתנגדות שלו לארץ ישראל, ולכל דבר שבקדושה, ורבנו השיב באותה לשון – "כן, בוודאי". כאשר הוספתי והקשיתי, הלוא אז היו החלוצים חדורים רוח של אהבת הארץ, ערכי התיישבות, מסירות נפש וכדומה, וכעת נראה שחומרנות וחמדנות, הערפת הפרט והשפעות תרבותיות נכריות משתלטות ומכלות כל חלקה טובה, הגיב רבנו בשלילה תקיפה ואמר – 'מי הכיר את דור החלוצים ההם, אני או אתם הצעירים? הדור של היום טוב יותר מהדור של אז'.

התחלתי לעיין בדברים שנכתבו בדור החלוצים של בני העלייה השנייה והשלישית, וראיתי עד כמה צדק מורי ורבי – היום לא מעזים לכתוב דברים קשים וחמורים כמו שכתבו בני דורו של יוסף חיים ברנר, שעליהם כתב הראי"ה את דבריו הגדולים.

אני פלשתינית!

ועוד שאלתי את מורי ורבי על מעמד האישה בימינו – ואמר לי: "השווה הכתוב אישה לאיש לכל דינים שבתורה" (פסחים מג, וראה ספרי לבמדבר פרק ה פסוק ה ופרק ו פסוק ב), ותמהתי בקול והקשיתי – רבנו, הלא זה נאמר על עונשים, על חטאות ועל מצוות 'לא תעשה', ובמצוות 'עשה' יש הבדלים רבים? וחזר הרצי"ה על דבריו בדיוק, וכדרכו: "השווה הכתוב אישה לאיש לכל דינים שבתורה". זכרתי שהראי"ה אביו כתב דברים שונים מאוד בסוגיה זו, ושוב ניסיתי להקשות ולשאול – כשנסעתי פעם לשבת לחיפה שאל עלי מו"ר 'איפה המקשן?' – ורבנו חזר בשלישית: "השווה הכתוב אישה לאיש לכל דינים שבתורה. זהו היסוד הכללי, וכל ההבדלים, פרטים!".

אז העזנו לשאול על גיוס בנות לצה"ל, ורבנו ענה ואמר: "ראשי הישיבות כולם אומרים שזהו בגדר 'ייהרג ואל יעבור', ואף שאינני יורד לסוף דעתם, גם אינני רוצה לצאת נגדם, אבל" – וכאן הרים את קולו והכה באגרוף על השולחן, ואמר – "שירות לאומי!".

אין לי כל ספק שהשירות הלאומי לבנות צמח וגדל (למרות התנגדויות תורניות, ספקות ולבטים) בזכות תקיפותו של מו"ר הרצי"ה.

מו"ר הרצי"ה קירב את פרופ' רבקה ש"ץ, והעריך מאוד את הבנתה העמוקה בפילוסופיה בכלל, ובהבנת כתבי הרב זצ"ל בפרט. נשים תלמידות חכמים תפסו מקום חשוב אצלו, כחלק מצמיחת התורה המתחדשת בארץ ישראל. גם נשים מנהיגות נחשבו ראויות אצל הרצי"ה, ויותר מכל ראשי הממשלות בישראל החשיב את גולדה מאיר בזכות עמידתה התקיפה והגאה. גולדה מאיר נהגה לומר: 'עם פלשתיני? – אני פלשתינית!', והייתה מראה לכול את תעודת הזהות שלה מתקופת ממשלת המנדט, שבה מופיעה הזהות שלה כיהודייה תושבת 'פלשתינה א"י'. רבנו לא חדל מלשבח את הנהגתה.

הרב יואל בן-נון
מקור ראשון, ה' תשרי תשע"ג

חציו השני של חומש שמות עוסק כולו בבניין המשכן, וחלקים גדולים מספר ויקרא עוסקים בעבודה שבמשכן. המשכן – ומאוחר יותר, המקדש – שבהם שורה השכינה, הם ה"נשמה" של עם-ישראל כולו. כמו הנשמה שמעניקה חיים לגוף, כך שכינתו של ה' היא הַמְחַיָּה את העם שלנו. יחד עם זאת, כמו שאצל כל אחד מאתנו שוכנת הנשמה בתוך גוף ממשי, מעין זה יש גם "גוף" לעם-ישראל. אך מהו "גוף" זה?

הנה בתחילת הפרשה נכתב: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר; דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ..." [כ"ה, א'-ב']. לאחר שבפרשות הקודמות ובחומש הקודם עסקנו הרבה מאוד במשכן – הנשמה של העם – בפרשה שלנו אנו קוראים על ה"גוף", על הארץ הגשמית שבתוכה חי עם-ישראל.

ה' ברא את העולם הזה כדי שיחיו בו אנשים שמורכבים מנשמה ומגוף גם יחד. כך גם עם-ישראל: במצבו השלם והבריא מתגלה נשמתו של העם, כלומר השכינה האלוקית שבו – בגוף, בחיים שבארץ-ישראל. הזכרנו את המלים שבהן פותחת פרשתנו – "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי...". בפסוקים שלאחר-מכן מצווה ה' את בני-ישראל לשמור את שנת השמיטה, שנת שבתון ומנוחה לארץ מדי שבע שנים. אמרו חז"ל שהתורה מדגישה כי מצוות שמיטה ניתנה למשה בהר סיני, כדי ללמד שכך גם כל שאר המצוות נאמרו למשה בהר סיני. על כך אמר הרב צבי יהודה קוק, שדווקא במצוות שמיטה מודגש שניתנה בסיני, מפני שמצוות שמיטה מתקיימת בגופה של ארץ-ישראל, והדבר מלמד אותנו שמטרת כל מתן תורה היא שנקיים את המצוות דווקא בארץ-ישראל, שנחיה את חיי הנשמה דווקא ב"גוף" הזה, שהוא הארץ שלנו.

בשנות הגלות הארוכה לא חיינו חיים טובים ושלמים. בית-המקדש – הנשמה שלנו – נחרב, והתרחקנו מארץ-ישראל – מהגוף שלנו.

והנה, כמה גדולה השמחה, שכבר יותר ממאה שנים אנחנו שוב מתקבצים מכל קצות העולם אל ארצנו, ארץ-ישראל. ביום ה' באייר תש"ח, ביום שבו קמה מדינת-ישראל, כאילו קם עם-ישראל לתחייה. עד אותו יום התקבצנו אל ה"גוף" שלנו, וביום זה כביכול נולדנו מחדש. ביום זה חזרנו לחיות כעם בעל ממלכה ושלטון משלו, עם שאחראי לחייו ומנהל אותם.

בינתיים לא זכינו שתתגלה בנו הנשמה של העם במלואה. בינתיים אנחנו מעט כמו תינוק שרק נולד. תינוק הוא ללא ספק אדם חי, אך חייו עדיין אינם רוחניים במיוחד... אבל איננו דואגים כלל. אנחנו יודעים ש"זה הקטן, גדול יהיה". הצמיחה וההתפתחות נמשכות זמן רב, ויש לנו סבלנות. בינתיים אנחנו שמחים על עצם החיים של העם שלנו, שהתחדשו ביום העצמאות, חיי עם-ישראל בארצו, ארץ-ישראל, ואנחנו בטוחים שעוד נזכה גם להשראת השכינה בבית-המקדש, שישוב וייבנה בעזרת ה' בקרוב בירושלים.

עיינו בעזרת אבא או אמא בדברי התלמוד הירושלמי: "רבי חייא הגדול ורבי שמעון בן חלפתא היו הולכים בבקעת ארבל בסוף הלילה. ראו את איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא הגדול לרבי שמעון בן חלפתא: כך היא גאולתן של ישראל. בתחילה קמעא קמעא (מעט מעט), כל שהיא הולכת, היא הולכת ומאירה."

האם תופיע הגאולה בבת אחת או בתהליך ממושך? האם הדבר מחזק את אמוננו בכך שמדינת-ישראל היא חלק מגאולתנו?

צביקי הירש
מבראשית',
פר' בהר תשע"ב

שיעור חינוך ענק בדקה - "תמיד תתחיל בטוב ובחיובי" (סיפור אישי)

החודש נלמד אי"ה על אחד מדמויות המופת של דורנו, שהשפיע והטביע את חותמו על דור שלם, והוא - ראש ישיבת 'מרכז הרב', **הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל** (תרנ"א- תשמ"ב), בנו היחיד של הראי"ה קוק זצ"ל רבה הראשי הראשון של ארץ-ישראל. אספר סיפור אישי עם מוסר השכל חשוב, שלראשונה אני מעלה אותו על הכתב.

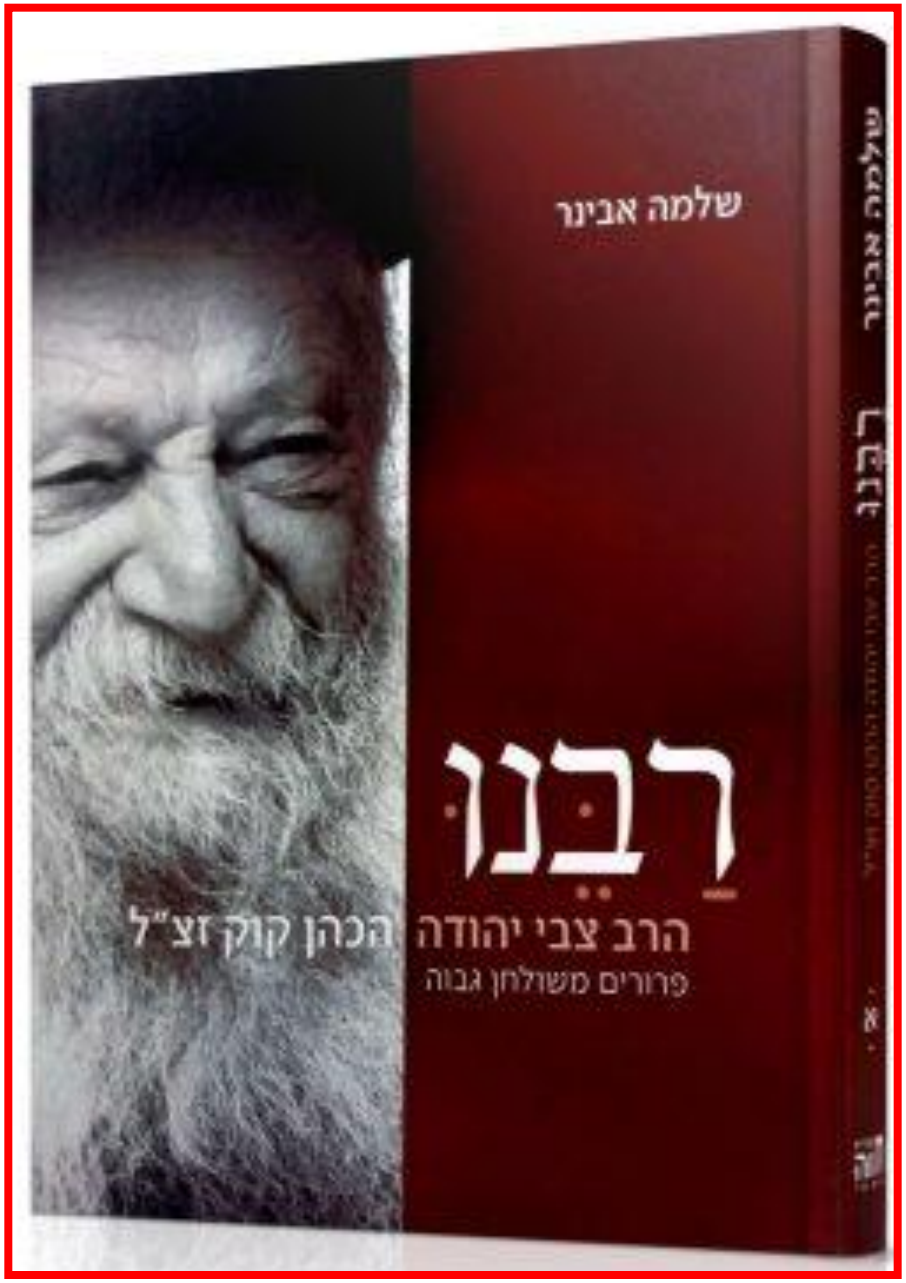
כאשר למדתי בישיבת ההסדר '**הר עציון**' באלון שבות, התחלתי לכתוב קונטרס קצר על איסור ריקודים ורחצה מעורבים בשם '**קדושים תהיו**'. אחד האברכים, שראה באלו ספרים אני מעיין, אמר לי שבשל היותי רווק איני ראוי לעסוק בכך. כתבתי מכתב לרב צבי יהודה זצ"ל, שלא הכיר אותי, ושאלתי אותו האם ראוי שאמשיך בכתיבה, כדי לזכות את בני הנוער הדתי שמאוד התלבטו בעניין זה. כעבור זמן קיבלתי ממנו גלויה, בה הוא הזמין אותי להגיע אל ביתו ברח' עובדיה 30 בירושלים. ביום ובשעה שהוא קבע לי הגעתי בפעם הראשונה בחיי אל ביתו. בהתרגשות רבה פתחתי את הדלת, נדהמתי לראות שהגעתי באמצע שיעור שהוא העביר לגדולי תלמידיו. הוא שאל אותי: 'מי אתה'? אמרתי את שמי, לתדהמתי הוא אמר לפני כולם: "לך אני מחכה"!

כאשר נשארנו לבדנו בחדרו הצנוע, הוא התעניין היכן אני לומד ומה מטרת כתיבת הקונטרס. הוא עודד אותי מאוד להמשיך לכתוב, וביקש שאשלח לו לעיון את מה שאכתוב, ואכן כך עשיתי. את הקונטרס פתחתי בכותרת 'מחלות הדור', ניסתי להסביר, שהסיבה לאי הקפדה על הלכות צניעות בדורנו, היא חוסר ידע, אותו אני בא להשלים. נעזרתי במאמרו המפורסם של אביו, הרב קוק זצ"ל - 'מאמר הדור'. לפגישתנו השנייה הגעתי נרגש לא פחות מהפגישה הראשונה. כאשר התיישבתי לידו, הוא הוציא את הקונטרס עליו הוא כתב בכתב ידו המיוחד את הערותיו. הוא שאל אותי שאלה המהדהדת בזיכרוני עד היום: האם אתה רופא שאתה מבין את מחלות הדור? והוסיף הערה,שיש בה כל כך הרבה חוכמת חיים, שלא אשכח אותה עד יומי האחרון - **לעולם אל תתחיל מאמר בשלילה, תמיד תחפש את הטוב והחיובי ובו תפתח.** כאשר נפרדנו הוא נישק אותי, איחל לי בהצלחה, והציע לי שנלמד יחדיו (לצערי לא ניצלתי זאת כראוי). היה זה שיעור-חינוך הגדול ביותר שקבלתי בימי חיי, ממחנך ענק שחינך דור שלם והעמיד אלפי תלמידים. חשתי שקבלתי יחס כאילו אני בן יחיד ותלמידו המובהק, כאילו הוא מכיר אותי מזה שנים.

כאשר חזרתי לישיבה מייד קרעתי את ההקדמה לקונטרס, בה השקעתי מאמץ רב, וכתבתי אותה מחדש על פי הנחיתו, הפעם מתוך גישה חיובית ומרוממת. כעבור מחצית השנה עברתי ללמוד בישיבתו '**מרכז הרב**'. כאשר סיימתי לכתוב את המהדורה הראשונה של הספר, הראתי לו את אשר כתבתי, וביקשתי לקבל ממנו '**הסכמה**' לכך. מה הופתעתי כאשר קבלתי אותה, הוא כתב בה: שדברי היקרים ראויים להצטרף למה שהוא פרסם בחוברת '**לצניעות ולטהרה בישראל**', ולדברי אביו הגדול '**אורות הטהרה**'. נבהלתי - מי אני, בחור צעיר, שדברי יצטרפו לדברי ענקים אלו. זכיתי וברכתו התגשמה במלואה. כאשר הספר יצא הוא התקבל בשמחה רבה בקרב רבנים, מורים ומורות, בחורי ישיבה, ובעיקר בתנועות הנוער הדתיות שם יש לו השפעה עד עצם היום הזה.

שמואל כ"ץ

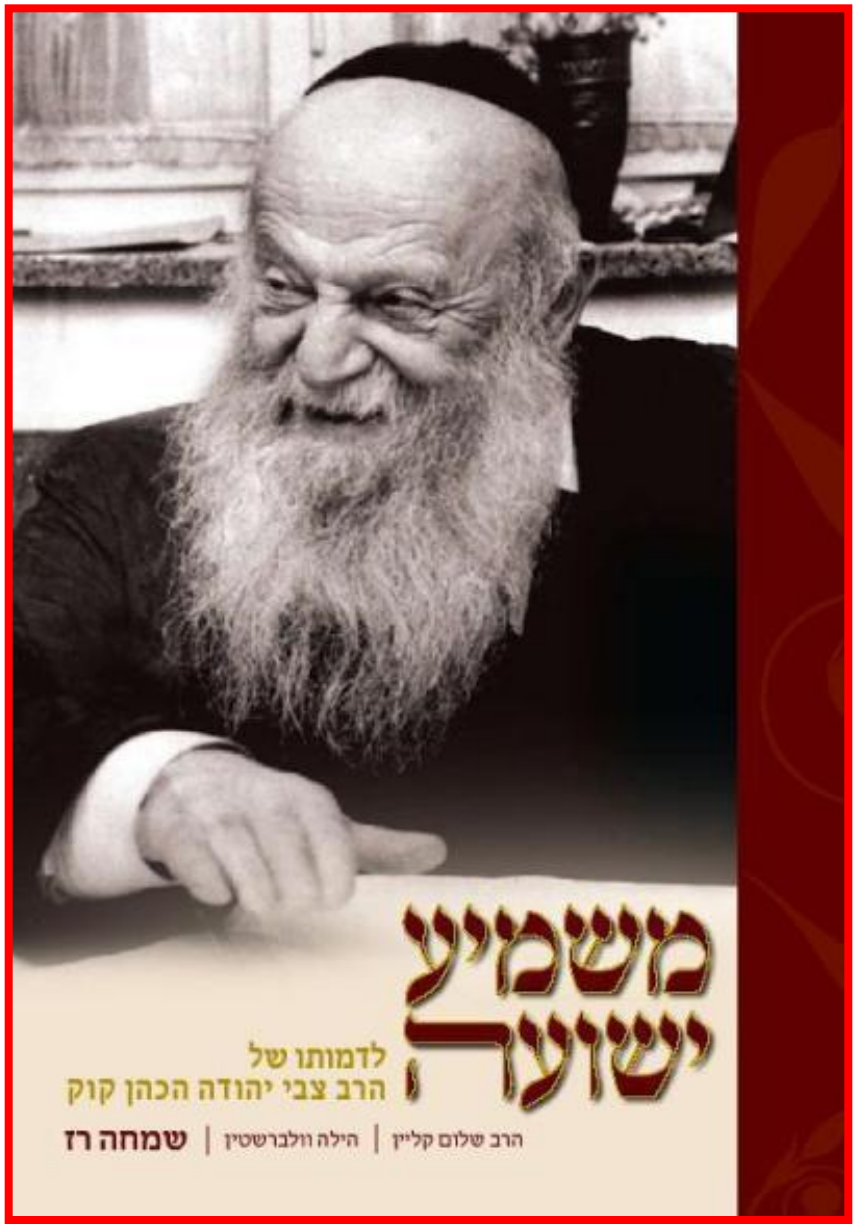

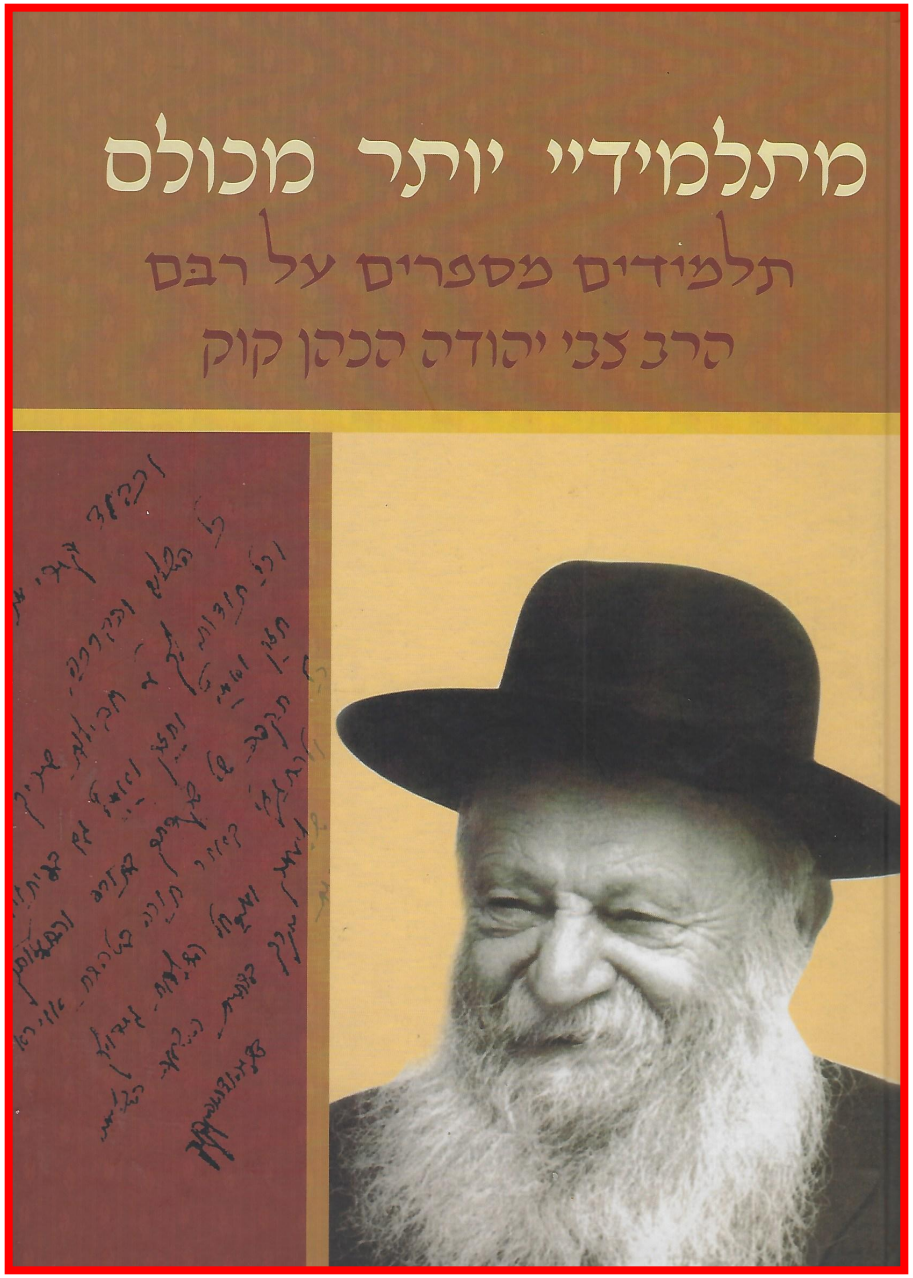
הרב שלמה אבינר

הרב אברהם רמר

משמיע ישועה
המהדורה המצוירת
סיפורו של הרב צבי יהודה הכהן קוק

משמיע ישועה
לדמותו של
הרב צבי יהודה הכהן קוק
הרב שלום קליין | הילה וולברשטין | שמחה רז

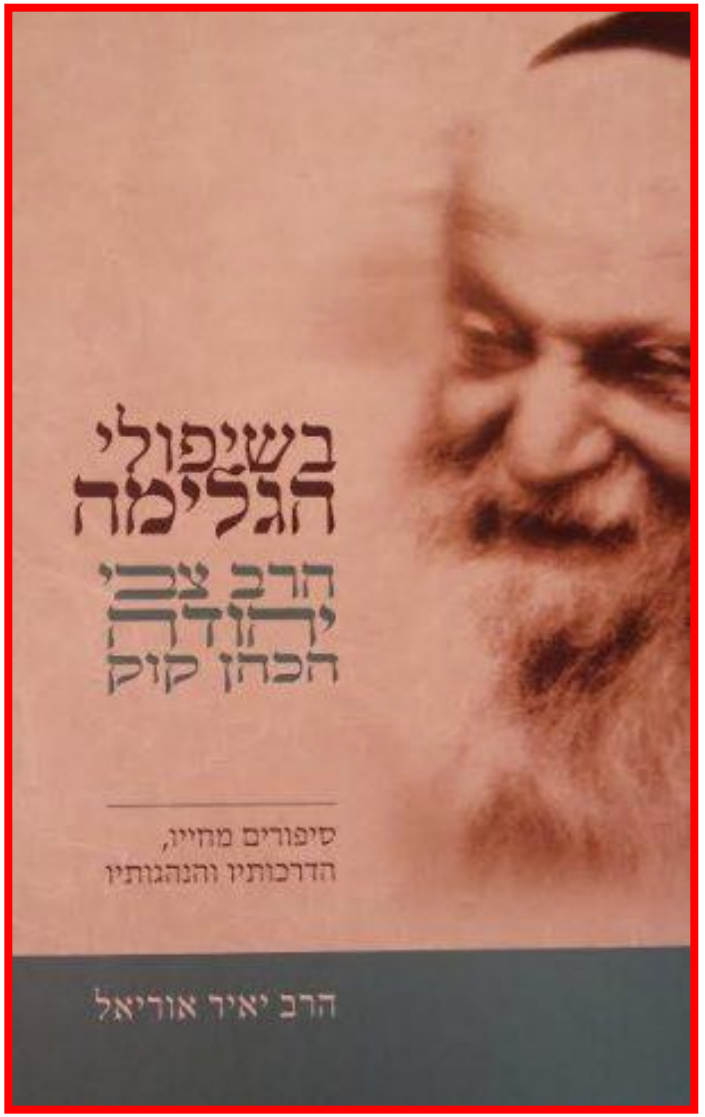

הרב צבי שינובר

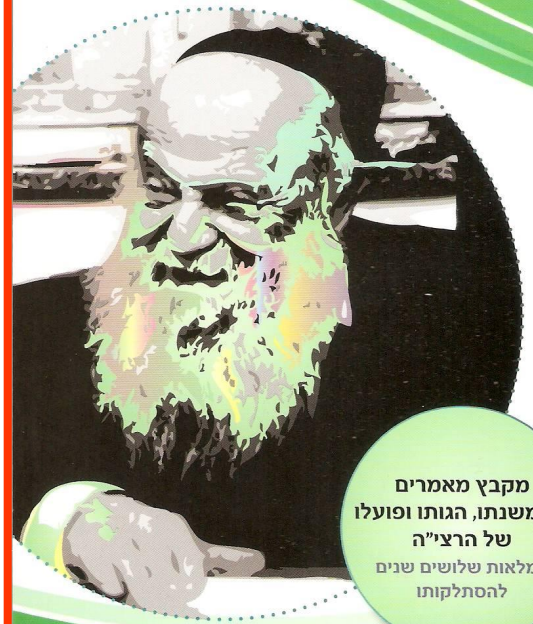
הרב חיים אביהוא שורץ

המאמין בארבה
לדמותו של
הרב צבי יהודה
הכהן קוק זצ"ל
הילה לב

בשיפולי הגלימה
הרב צבי יהודה הכהן קוק
סיפורים מחייו,
הדרכותיו והנהגותיו
הרב יאיר אוריאל

כתב עת לעיון ולהוראת מקצועות הקודש

שמעתין

- תנ"ך
- תושב"ע ובירורי הלכה
- מחשבת ישראל והגות
- חינוך והוראה
- בשדה ספר

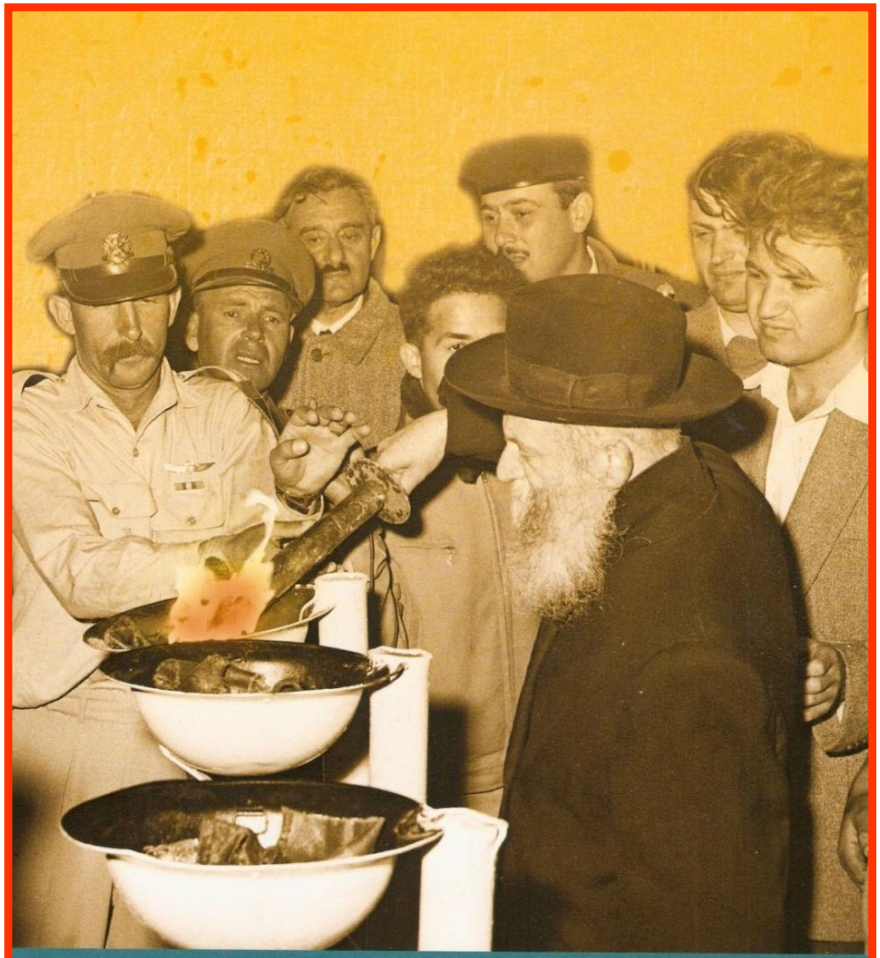
מקבץ מאמרים על משנתו, הגותו ופועלו של הרצי"ה
במלאות שלושים שנים להסתלקותו

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מיסודן של מכללות פורשות יעקב ואורות ישראל

מדינת ישראל
משרד החינוך והתרבות
מינהל החינוך הדתי

183

חשוון תשע"ג | שנה נ'

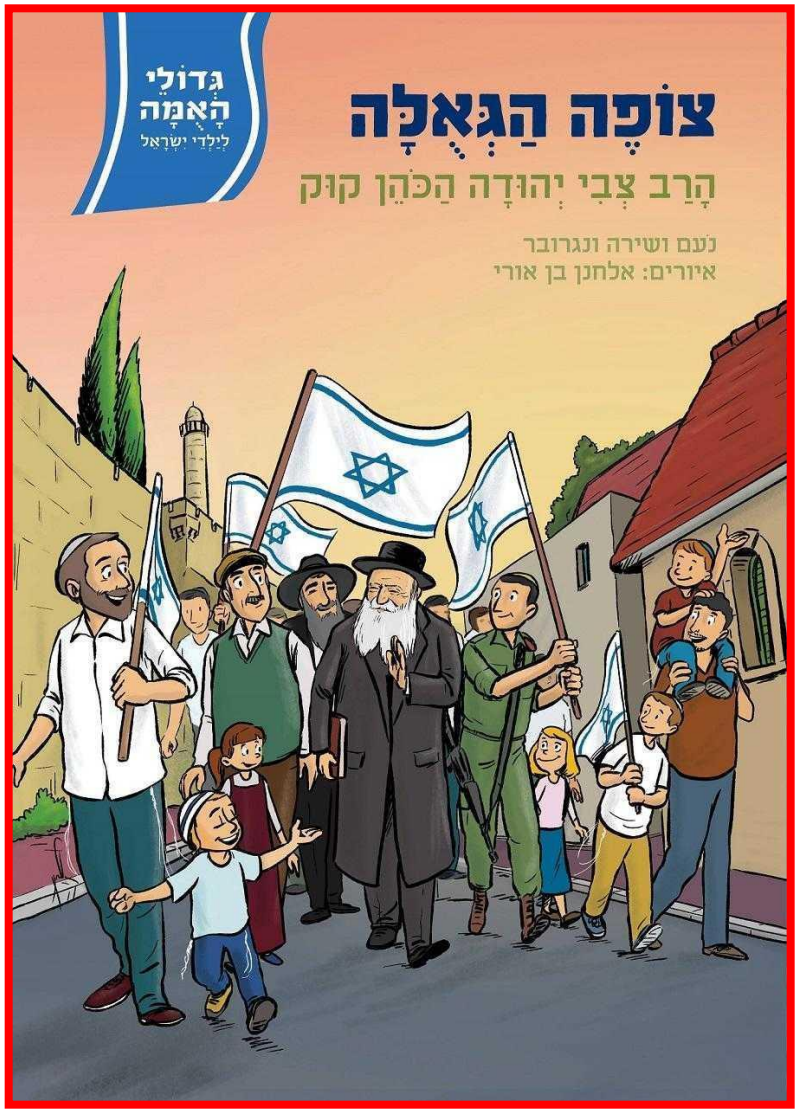

הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

הרצי"ה

תרנ"א - תשמ"ב

בְּשִׁירָה אֶל הָרַב צְבִי-יְהוּדָה
כתבה: רחל סלייטר
איירה: נעמה להב

גְּדוֹלֵי הָאֻמָּה
לְיַלְדֵי יִשְׂרָאֵל
צוֹפֶה הַגְּאֻלָּה
הָרַב צְבִי יְהוּדָה הַכֹּהֵן קוּק
נעם ושירה ונגרובר
איורים: אלחנן בן אורי

הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל

א. תולדות חייו

ט"ו ניסן תרנ"א (1891) - נולד בליל הסדר בעיירה זיימל שבליטא, לאביו, מרן הראי"ה קוק, רב העיירה, ולאמו הרבנית רייזא-רבקה. למד תורה רוב הזמן עם אביו.

כ"ח אייר תרס"ד (1904) - בהיותו בן 13 עלה לארץ והתגורר עם משפחתו ביפו, לאחר שאביו התמנה לרב של יפו והמושבות. שם למד תורה מפי אביו, וסייע לו בעבודתו הציבורית.

תרס"ו (1906) - בהיות בן 15 עלה לירושלים ללמוד בישיבת 'תורת חיים', אחת הישיבות החשובות בארץ. למרות גילו הצעיר נמנה עם תלמידי השיעור הגבוה בישיבה.

אדר תרע"ד (1914) - בשל ההפרעות שהיו לו בלימוד התורה, לאחר התייעצות עם אביו, נסע להלברשטט שבגרמניה. את רוב זמנו השקיע שם בלימוד תורה בהיקף ובעומק רב, תוך שהוא גם מרחיב ומעמיק את השכלתו הכללית ולומד מספר שפות.

ט' באב - עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה נאסר כנתין זר (רוסי) יחד עם אביו (שהגיע לגרמניה כדי להשתתף ב'כנסיה הגדולה' של 'אגודת ישראל'), כעבור זמן הם שוחררו. נאסר עליו לעזוב.

כסלו תרע"ה (1914) - לאחר קבלת היתר לעזוב את גרמניה, הצטרף להוריו ששהו בשוויץ. שם למד בהתמדה גדולה עם אביו פעמיים את הש"ס בבלי וירושלמי, רמב"ם, טור, שולחן ערוך, קבלה ועוד, וכלשונו: **"למדנו את כל התורה פעמיים"**. היתה זו עבורו תקופת התעלות רוחנית גדולה. פעל להקמת סניפים לתנועת 'דגל ירושלים' שהקים אביו.

ג' אלול תרע"ט (1919) - חזר לארץ עם הוריו. משפחתו התיישבה בירושלים, לאחר שאביו הוזמן לשמש כרבה של ירושלים.

ג' אלול תר"פ (1920) - יצא בשליחות אביו לאוסטריה, שוויץ ופולין. שם נפגש עם עשרות מגדולי ישראל, במטרה לצרפם לתנועת 'דגל ירושלים', כדי שגדולים אלו יוכלו להצטרף למפעל הציוני המתפתח, ולהוספת קדושה לכל התהליך הציוני. בכל מקום התקבל בכבוד ובידידות. במסירות גדולה הקים מספר סניפים של תנועה זו בארצות אלו.

כ"ו שבט תרפ"ב (1922) - בעת שהותו בפולין, נשא לאישה את חוה-לאה בת הרב יהודה לייב הוטנר מגדולי רבני וורשה (היא נפטרה ממחלה בז' בשבט תש"ד). מאז נשאר בגפו בדירה צנועה.

קיץ תרפ"ג (1923) - עם הקמת ישיבת 'מרכז הרב' ע"י אביו, נתמנה למנהלה החינוכי, היה האחראי להדרכה הרוחנית של התלמידים. כמו כן, מסר שיעורים בתנ"ך, באמונה (בעיקר בספר הכוזרי) ומוסר. בשיעורים אלו, שניתנו בשפה העברית, התייחדה הישיבה משאר הישיבות בארץ.

י"ג כסלו תרפ"ח (1927) - קיבל מאביו כתב מינוי לשמש כבא כוחו בכל ענייני הישיבה, בצד הרוחני ובצד הגשמי: **"ידו כידי, ופיו כפי ועשייתו כעשייתי!"**.

תרפ"ט (1929) - משנה זו סייע לאביו במסירות רבה בטיפול בהשגת כסף ורישיונות עלייה לארץ בישראל (סרטיפיקטים) משלטון המנדט, לצורך הצלת יהודים רבים, ביניהם: רבנים, אדמו"רים ובחורי ישיבה - שרבים מהם נהיו לגדולי תורה. במסגרת פעילות זו עלו לארץ כ- 3000 נפשות.

ג' אלול תרצ"ה (1935) - אביו נפטר. מאז, במשך 20 שנה ערך במסירות ובדייקנות רבה את כתבי היד הרבים של אביו. בזכות עבודה זו תורת אביו הופצה ברבים.

אב תרצ"ז (1937) - התנגד נמרצות לתוכנית שהציעה 'ועדת פיל' הבריטית, לחלק את ארץ- ישראל בין היהודים והערבים, ובכך לוותר על חלקים גדולים מהארץ. עודד את תלמידיו להתגייס למחתרות שלחמו במנדט הבריטי.

י"ז כסלו תש"ח (1947) - לאחר קבלת ההחלטה באו"ם על הקמת מדינה יהודית, פרצה מלחמת השחרור. עודד את תלמידי הישיבה להתגייס לצבא, כאשר הוא עצמו התנדב ל"משמר העם".

ז' כסלו תשי"ב (1951) - נתמנה לראש ישיבת מרכז הרב' לאחר פטירת הרב יעקב משה חרל"פ.

תשי"ד (1954) - הישיבה גדלה באיכות ובכמות לאחר שהצטרפו אליה קבוצת בחורים משבט 'איתנים' של בני-עקיבא. הרצי"ה, שהתייחס אליהם כבניו, פרש בפניהם משנה ציונית-דתית שלימה. בעקבותיהם הגיעו מאות מבוגרי הישיבות התיכוניות, מאז הלכה הישיבה וגדלה עד שנהייתה לישיבה המרכזית לנוער הדתי-לאומי, שקיבל משנה סדורה וזקף את קומתו.

תשכ"א (1961) - בשל ענוותנותו, סרב לקבל את 'פרס ישראל' לספרות תורנית, אותו היה אמור לקבל יחד עם הרב דוד הכהן ('הנזיר'), על הוצאה לאור של כתבי אביו.

תשכ"ד (1964) - עודד את תלמידיו לפעול נגד המיסיון, מטה המאבק נגדו שכן בביתו.

חשון תשכ"ה (1964) - הישיבה עברה לקריית משה. הרצי"ה מינה ר"מים חדשים והוסיף שיעורים, מספר התלמידים הוכפל. הוא העביר שיעורים, בביתו ובישיבה, באמונה ובכתבי אביו. הישיבה פרחה ושגשגה, נהיתה אחת הישיבות החשובות בארץ וספינת הדגל של הציונות הדתית.

כ"ח אייר תשכ"ז (1967) - זכה יחד עם הרב דוד כהן ('הנזיר') להיות האזרחים הראשונים ליד הכותל המערבי ששוחרר במלחמת ששת הימים. שם אמר לתקשורת: **"ידעו כל ישראל וכל באי עולם, שבפקודת ה' בורא עולם חזרנו הביתה. חזרנו אל נחלת אבותינו, ולא נזוז מכאן"!** מאז החל לפעול למען שלמות הארץ. פרסם כרוז, **'לא תגורו'**, בו ביאר את האיסור של מסירת חלקים מארץ-ישראל לגויים. בכרוז נוסף, **'למען דעת'**, הבהיר: "כל הארץ ירושה היא לנו מאבותינו"!

ט"ו בשבט תשל"ד (1974) – בעידודו הקימו תלמידיו את תנועת "גוש-אמונים" במטרה לחדש את ההתיישבות הישראלית באזורים ששוחררו במלחמת ששת הימים. היה רבה הרוחני. במאות מכתבים ששיגר לראשי המדינה ובפרסומים בעיתונות, הבהיר את עמדתו הנחרצת - הרעיון של 'שטחים תמורת שלום' עומד בניגוד לתורת ישראל. רוב הישיבות של התנועה התקיימו בביתו.

ט"ו סיון תשל"ד (1974) - השתתף בניסיון ההתנחלות הראשון בשומרון (ליד שכם). הוא נטע עץ במקום, ובירך 'שהחיינו' וברכת 'מציב גבול אלמנה' בשם ומלכות. סירב בתוקף להיענות לבקשת קציני צה"ל, להתפנות מהמקום. תקיפותו וסירובו לקבל את הפשרה שהושגה עם ראש הממשלה, הובילו בסופו של דבר לפריצת הדרך והרחבת מפעל ההתיישבות ביהודה ושומרון.

י"ד אדר תשל"ז (1977) - לאחר שנודע לו מפי תלמידיו על מעצרו של אנטולי (נתן) שרנסקי, מראשי הפעילים בברית המועצות למען עליית היהודים לארץ, ועל הסכנה בה היו נתונים היהודים שם, הורה לתלמידיו לצאת מיד לפעילות ולהפגנות כדי שתינתן להם האפשרות לעלות לארץ. בעידודו ובהכוונתו הקימו תלמידיו את מטה 'שומר אחי אנוכי'. כעבור 9 שנים הוא שוחרר.

תשל"ט (1979) - התנגד נמרצות להסכם השלום עם מצרים. עודד את תלמידיו להתיישב בחבל ימית, ואת הקמת "התנועה לעצירה הנסיגה בסיני".

א' כסלו תשמ"א (1980) - לאחר שמצבו הבריאותי התדרדר, עבר ניתוח בו נקטעה רגלו. למרות הכאבים העזים, המשיך ללמד שיעורים בביתו ולייעץ לרבים שפנו לקבל את עצתו.

י"ד אדר תשמ"ב (1982) - נפטר בגיל 91 שנה. בתום הלוויה המונית תחת גשם שוטף, בעיצומו של פורים דפרזים, נקבר ליד אביו בחלקת הנביאים בהר הזיתים.

ב. פועלו, מנהיגותו ומידותיו

האב והבן

רבנו גדל לאור דמותו הענקית של אביו, מרן הרא"ה קוק, עד כדי כך שביטל את אישיותו בפניו, אך תמיד ראה את עצמו כהמשך ישיר שלו ומגשים תורתו, כלשונו: **"אני ההמשך האבסולוטי של אבא זכרונו לברכה"**. סייע רבות לאביו בעבודתו הרבנית והציבורית, ויצא מספר פעמים בשליחותו לאירופה להפיץ את משנתו ביחס לעם ישראל וארץ ישראל בתקופה של ראשית התחייה. לאחר פטירת אביו, **במשך 20 שנה, הסתגר בביתו ובחדרו של אביו, וערך במסירות ובדייקנות רבה את כתבי היד הרבים שאביו השאיר. בזכות עבודה זו והוצאת הספרים לאור, תורת אביו הלכה והתפרסמה ברבים.** בהערות ובמקורות הרבים שכתב בסוף הספרים, וכן בשולי הספרים שלו, התגלה כבקיא עצום בכל מכמני התורה. הידע הרחב שהיה לו גם בספרי הפילוסופיה, מדעי ההדות ומדעים כלליים, עזר לו להסביר ביתר עמקות את יסודות האמונה, ולחנך את תלמידיו הרבים לאמונה חזקה ולירא שמים אמתית.

ישיבת 'מרכז הרב'

רבנו סייע רבות לאביו בהקמת 'הישיבה המרכזית העולמית' וביסוסה. הוא לימד בה תנ"ך, אמונה, מוסר בדרך מיוחדת, **בשיעורים אלו, שניתנו בשפה העברית, התייחדה הישיבה.** כאשר נתמנה לראש הישיבה, בני הנוער הדתי ילידי הארץ בוגרי הישיבות התיכוניות, שהתברכו באהבת תורה, רצינות ונכונות להקרבה למען העם והארץ, מצאו בו את אשר חיפשו - **מורה דרך שדיבר בשפתם, הקשיב ללבטיהם, ענה לשאלותיהם. הוא נתן להם ביסוס תורני להשקפת עולמם הציונית-דתית,** וכלים להבנה - שדורנו הוא דור של תחייה וגאולה למרות הקשיים והסיבוכים המתגלים במציאות, מדינת ישראל היא מתת שמים למרות הצללים שבה, ותקומתה ובניינה משתלבים בתהליך הגאולה האלוקי שחזו נביאי ישראל. בכך זקף את קומתם.

השיעורים בביתו

בשיעורים שהעביר בביתו ובישיבה לימד באופן יסודי תנ"ך, ספרי אמונה (בעיקר את ספר הכוזרי, שיעור זה משך תלמידים רבים גם מישיבות אחרות), מסילת ישרים וספרי אביו - היה זה נושא ייחודי ומרכזי במפעלו החינוכי, שבא למלא את החיסרון הגדול של הדור באי לימוד אמונה, וזאת בהתאם לחזונו החינוכי של אביו. עם זאת, אמר תדיר לתלמידיו: **"יהודי - הוא יהודי של גמרא"**. בשבת בסעודה השלישית לימד פרשת שבוע (כעבור שנים התקיים לימוד זה במוצאי שבת, השתתפו בו תלמידים רבים מהישיבה ומחוצה לה, וגם נשים שישבו בדירה סמוכה). מטרתו בשיעור זה היתה, להראות את המגמה הכללית לאורך פרשיות התורה, תוך הדגשת הרעיונות המרכזיים שבהן, כלשונו: **"מהו דבר ה' המגיע אלינו בפרשה זו". העקרונות ויסודות האמונה שלימד, סייעו רבות בגיבוש עולמם הרוחני של תלמידי הישיבה.** גם לנשים, אותן הוא כיבד מאוד, היה שיעור פעם בשבוע. רבנו הנהיג בישיבה לימוד חובה בספר שמירת הלשון של 'החפץ חיים', כמחצית השעה לפני תפילת מנחה, ואכן הוא עצמו נזהר תמיד שלא להיכשל בלשון הרע. כמו כן, אסר את העישון בבית המדרש, מתוך דאגה לביטול תורה ולבריאות הציבור. מודעות על כך נתלו בכניסה לבית המדרש.

מחנך גדול

רבנו היה מחנך גדול. **בדוגמא אישית מופתית, בענווה ובצניעות, ביראת שמים אמיתית תוך הקפדה על כל הלכה, בהסתפקות במועט, בישרות, בעקביות ובאיש אמת שפיו וליבו שווים,** השפיע רבות על תלמידיו. הוא נתן אימון רב בתלמידיו, התעניין ודאג בחום לכל תלמיד, והתייחס באופן אישי לכל אחד לפי ערכו, כאילו היה בנו היחיד. הוא לא כפה את דעתו על תלמידיו, ואפשר לכל אחד ללמוד, בנוסף למסכת שנלמדה בישיבה, באשר חפץ על פי נטייתו האישית. כל תלמיד היה יכול לשוחח איתו, אפילו במשך שעות רבות, בכל שעות היממה, ולהתייעץ איתו בכל נושא. היו תלמידים שלמדו איתו ביחידות. במסירות נפש ללא גבול ובסבלנות רבה, חינך דורות של תלמידי חכמים השוקדים על תורתם. **בהדרכתו קם בארץ דור צעיר ורענן הגאה במורשתו, שלמד את תורת ארץ-ישראל בעמקות מתוך מבט לכלל ישראל ונכונות לכל שליחות, תוך מעורבות בכל הנעשה במדינה.**

מנהיג של דור

ישיבת 'מרכז הרב' פרחה ושגשגה תחת הנהגתו, עד שנהייתה לישיבה המרכזית של הציבור הדתי-לאומי, ואחת החשובות בארץ. רבנו היה ראש ישיבה מהשורה הראשונה של גדולי הדור וראשי הישיבות, והסמכות הרוחנית המרכזית של הציונות הדתית. השפעתו על הציבור הרחב ועל המתרחש במדינת ישראל, הייתה באמצעות הפצת החזון הגדול ותורת אביו, אותה כינה: **'התורה הגואלת'**, עליה חזר ללא הרף. הוא הצליח להגשים וליישם אותה בפועל במציאות היום יומית, בעיקר במתן הסבר לגדולת תקופתנו, למרות הנסיגות, הסיבוכים והקשיים שבה, לא להתייאש אלא להתבונן במציאות ולראות בה את יד ההשגחה העליונה. **תורתו ותורת אביו הופצו ע"י אלפי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, שהקימו ישיבות, אולפנות, מכינות, ישובים ועוד, ותפסו עמדות מרכזיות בעולם התורה והדיינות, ברבנות בערים ובהתיישבות, במוסדות החינוך, בצבא ובאקדמיה. עולם התורה של הציונות הדתית פורח היום הרבה בזכותו.**

אוהב ישראל

לרבנו הייתה אהבה גדולה לכל אדם באשר הוא, ללא קשר להשקפת עולמו ולמידת קיום המצוות שלו. ואכן, ביתו היה פתוח לכל. היו תלמידים ומחוסרי דיור שגרו בביתו תקופה ממושכת. רבים פקדו את ביתו בכל שעות היממה, כדי לקבל ממנו עצה טובה, הדרכה ופתרון לבעיותיהם ומצוקותיהם. בין הבאים היו: צעירים ומבוגרים, גברים ונשים, דתיים ושאינם דתיים, תלמידי חכמים ופשוטי עם, עשירים וקשי יום, מהארץ ומחוץ לארץ, יהודים וגויים, ואף כאלו שהיו מעורערים בנפשם. בלטו במיוחד: ראשי ישיבות ורבני ערים ויישובים, ראשי המדינה ופוליטיקאים, מפקדי צבא, חברים בהתיישבות ומרצים באקדמיה, חניכי תנועות הנוער הדתיות ומדריכיהם. **את כולם קיבל בסבר פנים יפות. לכל אחד הקשיב בתשומת לב יתירה, עד כדי כך שהאורח חש כאילו הוא רק שלו.** בעלי תשובה רבים, גם מקיבוצים לא דתיים, קיבלו ממנו הדרכה כיצד למצוא את דרכם ליהדות, כל אחד בדרך המתאימה לו, בכולם ראה את סגולת וקדושת ישראל. הדריך את תלמידיו להרבות ב"**אהבה ואמונה**" ('שני האלפים'), כי רק בכך ניתן להחזיר את עם ישראל לשורשיו, ולהלך תמיד בדרך של בנייה ולא של שבירה, והוספת אור ע"י לימוד תורה ומעשים טובים.

מדינת ישראל וצבאה

רבנו השתתף במאבק נגד השלטון הבריטי, עודד את תלמידיו להתגייס למחתרות, ואחר כך לצבא בימים הקשים של מלחמת השחרור ולאחריה. בשנים הבאות פעל לדחיית השירות הצבאי של תלמידי הישיבה, כדי שיגדלו ויהיו תלמידי חכמים, וכך יתרמו לעם ולארץ. כל תלמיד התגייס לצבא על פי המלצתו, לפי הזמן המתאים להתפתחותו האישית לטובת כלל ישראל. את מלחמות ישראל ראה כמלחמות מצווה, ולצה"ל ולנשקו התייחס כחפצי קדושה. יצא לחזות במצעד צה"ל בימי העצמאות, עמד במשך כל המצעד.

בהקמת מדינת ישראל ראה קידוש השם גדול, את התגשמות חזון הנביאים ושלב מתקדם בגאולה. בליל ויום העצמאות אמר בהתלהבות רבה את תפילות ההודיה כהוראת הרבנות הראשית, אותה ייסד אביו ועל כבודה ומעמדה נלחם כל העת. בליל החג יצא לרקוד בהתלהבות רבה עם תלמידיו ברחובה של עיר יחד עם ההמון החוגג. בעצרת ההודיה בישיבה, אליה הזמין את ראשי המדינה, הסביר את גדולת היום ואת משמעות הקמת המדינה כקיום מצוות ישוב ארץ ישראל. כל השנים פעל ליצוק תוכן יהודי במדינה וחיזק את כל מערכותיה, יחד עם זאת לא נרתע מלבקר בפומבי את ראשיה ואת הפגמים שנתגלו בהן, וזאת מתוך רצון לתקנן. **מתוך אחריות לכלל ישראל ומעורבות בחיי המדינה, דרבן את תלמידיו לגדול בתורה ומתוך כך להשפיע ולהשתתף בכל הנעשה בה.** הוא נאבק רבות למען שמירת השבת ברחבי הארץ, נגד ניתוחי מתים ופעילות המיסיון, ולמען עליית יהודים מארצות המצוקה לארץ.

מלחמת ששת הימים

במלחמת ששת הימים, בכ"ח באייר, זכו רבנו ותלמידו הגדול של אביו, הרב דוד כהן ('הנזיר'), להיות האזרחים הראשונים ליד הכותל המערבי ששוחרר ע"י הצנחנים. לכלי התקשורת שנכחו במקום אמר נחרצות: **"ידעו כל ישראל וכל באי עולם, שבפקודת ה' בורא עולם חזרנו הביתה. חזרנו אל נחלת אבותינו, ולא נזוז מכאן!"**. הורה לקיים בישיבה, כפסק הרבנות הראשית, תפילת הודיה בכ"ח באייר – יום ירושלים, כהודיה לקב"ה על הניצחון הגדול והנסים שהיו במלחמה זו, וכיבוש המקומות הקדושים. בליל החג התקיימה עצרת הודיה, בסיומה יצא עם תלמידיו וקהל רב בריקודים עד הכותל המערבי. בעקבות ההתעוררות הגדולה שגרמה המלחמה בכל שדרות העם, הלכה וגברה השפעת רבינו והישיבה בציבור הרחב, **עד שהוא נהיה לאחד ממנהיגי האומה הבולטים.**

התנחלות ברחבי ארץ ישראל

לאחר מלחמת יום הכיפורים הגביר את מאבקו על שלמות ארץ-ישראל. **כאיש אמת בעל עקרונות הנובעים רק מתוך תורה שאינו משנה אותם בשל לחצים או טובות הנאה, הבוטח בצדקת דרכו, וכמי שאינו חת מפני איש,** הבהיר את דעתו הנחרצת בעניין זה. במאות מכתבים ששיגר לראשי המדינה ובמנשרים בעיתונות, הבהיר בתקיפות וללא משוא פנים את עמדתו הנחרצת - **הרעיון של 'שטחים תמורת שלום' עומד בניגוד גמור לתורת ישראל המחייבת התיישבות בכל רחבי הארץ.** הוא עודד את תלמידיו לצאת ולהגשים זאת בפועל. ואכן, הם הקימו את 'גוש אמונים' שהוביל וחיזק את מפעל ההתיישבות הגדול ביהודה, שומרון, חבל עזה ורמת הגולן. ישיבות רבות של 'הגוש' התקיימו בביתו, בהכוונתו ובאישורו עלו על הקרקע ההתנחלויות הראשונות. הכל נבע מאהבתו הגדולה לארץ ישראל והבנת ערכה וקדושתה. באמצעות מפעל זה שינה את מפת הארץ. **בשל אישיותו המיוחדת ודמותו המרכזית באומה, היו לדבריו הד רב בציבור והשפעה רבה על המתרחש במדינת ישראל.**

סיכום

רבנו הצליח להטביע את חותמו על דור שלם, כמנהיג של דור התחייה. כעמוד אש ההולך לפני המחנה היה למופת ולדוגמא. הוא העמיד אלפי תלמידים שבנו את עולם התורה של הציונות הדתית על גווניה השונים, ורבים מהם נהיו לגדולי התורה שלה ולמנהיגיה. בזכות תורתו ומורשת אביו, הצליחו תלמידיו הרבים להשפיע ולהעצים את פניה היהודיות והערכיות של מדינת ישראל.

ביבליוגרפיה

תולדות חייו, פועלו, סיפורים והספדים

אבינר הרב שלמה, **'קורות רבנו',** עטורי כהנים 34 (שבט תשמ"ח), עמ' 15-18 [מחוברת זו והלאה מובאים ספורים רבים].

אבינר הרב שלמה, **רבנו: הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל,** (הרב זאב נוימן: עורך), הוצאת ספריית חוה, ירושלים תשס"ד.

אבינר הרב שלמה, **צבי קודש: תולדות רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק**, א, הוצאת ספריית חוה, בית אל תשס"ה; ב-ג, תשע"ג.

אופנר נתן נטע ומלמד יהודה, **'לתולדות רבנו: מתולדותיו של הרב צבי יהודה זצ"ל',** מאבני המקום, ב (תשמ"ח), עמ' 5-18.

אוריאל הרב יאיר, **בשיפולי הגלימה - הרב צבי יהודה הכהן קוק: סיפורים מחייו, הדרכותיו והנהגותיו**, הוצאת המחבר, ירושלים תשע"ב.

בדיחי הרב יוסף (עורך), **ממורשת הצב"י: לקט מאגרותיו של מרן הרצי"ה,** קשת תשמ"ח.

בדיחי הרב יוסף (עורך), **גאולת אור הצב"י : למשנתו האלקית, התורנית, האמונית, המדינית של הרב צב יהודה הכהן קוק,** ירושלים תשס"ה

בדיחי הרב יוסף, **יוסף לקח**, הוצאת המחבר, ירושלים תשע"ב, עמ' 53-36.

ברמסון הרב יוסף (עורך), **במערכה הציבורית: מתוך העיתונות**, חמו"ל, ירושלים תשמ"ו.

ברמסון הרב יוסף, **ובאו ציון ברינה: פועלו של הרב צבי יהודה הכהן קוק בשליחות אביו הרצי"ה להעלאת יהודים לא"י בשנים תרפ"ט-תרצ"ה,** הוצאת בית הרב, ירושלים תשע"א.

גולדשלג יצחק, **אנציקלופדיה של הציונות הדתית,** ה, הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים תשמ"ג, עמ' 433-425.

גילת הרב שלמה, **כי שם ד' נקרא עליך: מורנו הרב צבי יהודה הכהן קוק**, הוצאת המחבר, ירושלים תש"ע.

דרוקמן הרב חיים, **'רבינו - למלאת שלושים שנה לעליתו של מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל לגנזי מרומים',** בתוך: שינובר הרב צבי (עורך), מתלמידיי יותר מכולם : תלמידים מספרים על רבם הרב צבי יהודה הכהן קוק, ירושלים תשע"ג, עמ' 70-62 [=צהר י (תשס"ב), עמ' 14-7]

וולברשטין הילה, קלין הרב שלום ורז שמחה (עורכים), **משמיע ישועה: לדמותו של הרב צבי יהודה קוק,** הוצאת המכון התורני אור עציון, מרכז שפירא תש"ע.

חלמיש הרב חן (עורך), **הוא היה אומר: מדברי רבינו מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל,** הוצאת מהות, ירושלים תשע"ב.

ישראלי הרב שאול, (שריר אברהם ישראל: עורך), **דבר לדור: אסופת דרשות, רשימות ומאמרים לזכרם של הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל,**

הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, הוצאת ארז, ירושלים תשס"ה.

לנגנאור הרב אלישע, **רבנו זצ"ל: קובץ הספדים על מורנו ורבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל ראש ישיבת מרכז הרב,** הוצאת המרכז לתרבות ישראלית, ירושלים תשמ"ב.

לנדאו הרב דוד, נוימן הרב זאב ורחמני הרב שחר (עורכים), **צמח צבי: אגרות מאת הרב ר' צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל** (בשנים תרס"ז- תרע"ט), ירושלים תשנ"ז

מלמד הרב אליעזר, **רביבים: גדולי ישראל ודמויות מופת,** הוצאת מכון הר ברכה, תש"ע, עמ' 53- 77.

מלמד הרב זלמן, **לנתיבות רבנו: מדרכיו והנהגותיו של רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, דברים שנאמרו בימי הזיכרון,** הוצאת ישיבת בית אל, בית אל תשע"ב.

נריה הרב משה צבי, **בשדה הרא"ה**, כפר הרוא"ה תשמ"ז, עמ' 300-291.

עמנואל אפרת (עורכת), **"באהבה ובאמונה": בית חינוך כמשפחה לאור דמותו של הרב צבי יהודה קוק זצ"ל,** הוצאת משרד החינוך מינהל החינוך הדתי, ירושלים תשע"ג.

פילבר הרב יעקב, **מראה כהן: דמותו והגותו של אברהם יצחק הכהן קוק,** הוצאת המכון לחקר משנת הרא"ה, ירושלים תשס"ד, עמ' 151-145.

פריד הרב יוחנן, **'יחס האב לבן : פרק מחיי הראי"ה קוק ובנו הרב צבי יהודה זצ"ל'**, המעין נד,ב (תשעד), עמ' 64-70

קוק הרב צבי יהודה, **אור לנתיבתי: קובץ פרקים ומאמרות של הגיוני דעה להארת תורה ואמונה וליישור נתיבותם לפרט ולכלל** (חיים שטיינר וי' איסר קלונסקי: עורכים), הוצאת המכון ע"ש הרצי"ה, ירושלים תשמ"ט, עמ' רפה-רצו.

צרויה אבישי, **רבנות ראשית עצמאית : מאבקם של מרן הראי"ה ורבינו הרצי"ה ביחס לציבורנו ואופיו של הגוף הבוחר לרה"ר**, ירושלים תשע"ג

רבינוביץ הרב הושע, **מאורות הרצי"ה: על פרשת השבוע ומועדים סיכומי שיחות**, (אליקים זית: עורך) הוצאת מכללת אורות ישראל, אלקנה תשע"א, עמ' 15-19.

בודיק הרב יוחאי, **חיים של יצירה: ישיבת מרכז הרב לדורותיה: הגות, חינוך ומעש** , א, הוצאת המחבר, ירושלים תשנ"ח.

רום שרה (עורכת), **לאורו בנעם: סיפורים על הרב צבי יהודה הכהן קוק זצוק"ל**, הוצאת בית ספר נעם בנות, ירושלים תשע"ב.

רייך שושנה (עורכת), **דמויות בחייו של הראי"ה**, הוצאת בית הרב, ירושלים, עמ' 166-168.

רייך שושנה (עורכת), **רואי פני הראי"ה**, הוצאת 'בית הרב', ירושלים תשע"ב.

רמב הרב אברהם, **גדול שימושה: מתורתו ומעשיו של רבנו הרצי"ה**, הוצאת המלכים, טבת תשנ"ד.

שורץ הרב חיים אביהוא, **בדרך התורה הגואלת: התבוננות בתולדות חייו של מרן הרצי"ה**, הוצאת המחבר, בית-אל תשס"ו.

שטיינר הרב חיים וי' איסר הרב קלונסקי (עורכים), **קובץ לזכרו של מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל: תולדות ולקט מתוך כתביו - אשנב להכרת האיש ומשנתו**, הוצאת מכון נתיבה ואור, ירושלים תשנ"ה, עמ' 9-16.

שינובר הרב צבי, **דמויות מופת בציונות הדתית**, הוצאת מופת, נחלים תשס"ח, עמ' 366-371

שינובר הרב צבי, הרב כ"ץ שמואל, הרב אבי פרנס (עורכים), **'הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל': הרצי"ה תרנ"א-תשמ"ב'**, הוצאת מכון מופת ובית הרב, נחלים-ירושלים, תשע"ב.

שינובר הרב צבי (עורך), **מתלמידיי יותר מכולם : תלמידים מספרים על רבם הרב צבי יהודה הכהן קוק**, ירושלים תשע"ג

שפירא הרב אברהם, **קונטרס יומא דריגלא לכבודה של תורה: קובץ שיחות מאת מו"ר מרן רבי אברהם שפירא שליט"א ראש ישיבת מרכז הרב שנאמרו בהיכל הישיבה בי"ג אדר**, הוצאת מכון ע"ש הרצי"ה, ירושלים תשס"ב.

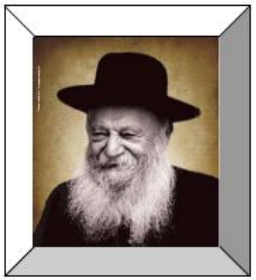
אתרים באינטרנט

ישיבת מרכז הרב, בית הרב, מינהל החינוך הדתי, רבני בתי הספר, ישיבה, רמב"י, רמבי"ש

לסכום: מה את\ה לוקח\ת אתך מהרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל?

רב החודש

שם הרב:

נולד בשנת: _____ נפטר בשנת: _____

תולדות חייו: _____

_____

_____

_____

_____

_____

פועלו: _____

_____

_____

_____

_____

רבותיו: _____

תלמידיו: _____

ספריו: _____

סיפור אודותיו: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

אופן הנצחתו (ראחוב, מוסד, ספר): _____

_____

לכיתות ד-ו:

דבר תורה ממשנתו: _____

_____

_____

אילו מידות וערכים למדת מ"רב החודש"? _____

_____

_____

הסיפורים לעיל נלקטו מהמקורות הבאים:

הרב שלמה אבינר, **רבנו: הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל,** (הרב זאב נוימן: עורך), הוצאת ספריית חוה, ירושלים תשס"ד.

הרב יאיר אוריאל, **בשיפולי הגלימה: הרב צבי יהודה הכהן קוק, סיפורים מחייו הדרכותיו והנהגותיו,** הוצאת המחבר, ירושלים תשע"ב.

וולברשטין הילה, הרב שלום קליין ושמחה רז (עורכים), **משמיע ישועה: לדמותו של הרב צבי יהודה קוק,** הוצאת ישיבת אור עציון, מרכז שפירא תש"ע.

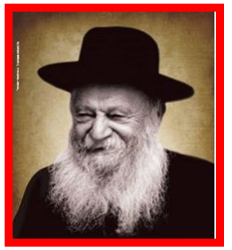
חן חלמיש (עורך), **הוא היה אומר: מדברי רבינו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל,** הוצאת מהות, ירושלים תשע"ב.

שרה רום (עורכת), **לאורו בנעם: סיפורים על הרב צבי יהודה הכהן קוק זצוק"ל**, הוצאת בית ספר נעם בנות, ירושלים תשע"ב.

הרב אברהם רמר, **גדול שימושה: מתורתו ומעשיו של רבנו הרצי"ה,** הוצאת המלכים, טבת תשנ"ד.

הרב חיים אביהוא שורץ, **מתוך התורה הגואלת,** ח"ד, הוצאת המחבר, ירושלים תשנ"א

לאורו נלך!
שני האלפים: אהבה ואמונה

"בנה ביתך כבתחילה וכונן מקדשך על מכונו, והראנו בבנינו ושמחנו בתקונו".